

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1920.

Första kammaren.

Nr 46.

Onsdagen den 12 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 26 § i lagen angående tillsättande av prästerliga tjänster den 9 december 1910 ävensom i ämnet väckt motion;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillfällig löneförbättring åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster; samt

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående dyrtidstillägg åt kontraktsprostar.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen m. m. jämte en inom riksdagen väckt motion; ävensom

bankoutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt till pension åt sådana änkor och barn efter statstjänare, som enligt nu gällande bestämmelser ej erhålla pension;

nr 54, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad pensionering för underofficerare jämte vederlikar, som efter uppnådd pensionsålder avgått från tjänsten före 1918;

nr 55, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa

ändringar i gällande bestämmelser om pensionering av icke ordinarie personal vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk; samt

nr 58, i anledning av väckt motion om inrättande av åtta ordinarie eldarbefattningar vid riksbankens avdelningskontor.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 36.

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner angående folkomröstningsinstitutet.

I en motion i första kammaren, nr 217, hade herr *Clason* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder, och huruvida, i vilken utsträckning samt under vilka former och betingelser ifrågasvarande institut kunde för viktiga frågor införas i vår författning, ävensom därefter för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna, vartill utredningen kunde giva anledning.

Samma hemställan hade, med viss formell skiljaktighet, gjorts i motion i andra kammaren, nr 324, av herr *Vennerström*.

I motion i första kammaren, nr 220, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen måtte besluta hos regeringen begära förslag till sådant tillägg till grundlagarna:

att folkstyrelsen komme att omfatta icke blott valrätt till förtroenderådsförsamlingar av det ena eller andra slaget utan även omedelbar beslutanderätt i viktiga frågor;

att denna beslutanderätt vid sidan av riksdagens befogenheter komme att omfatta icke blott folkomröstning på initiativ av regering eller riksdag (»referendum») utan även folkomröstning på initiativ från medborgarens sida (»initiativ»);

samt att för dylik beslutanderätts utövning objektiv kunskap i det ämne, varöver skulle beslutas, i möjligaste mån meddelades de röstande.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl, med bifall till herrar *Clasons* och *Vennerströms* motioner samt med anledning av herr *Lindhagens* motion, hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder, och huruvida, i vilken utsträckning samt under vilka former och betingelser ifrågasvarande institut kunde för viktiga frågor införas i vår författning, ävensom därefter för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna, vartill utredningen kunde giva anledning.

Reservationer hade avgivits:

1:o) av herr *Clason*, som anförde:

»Då jag icke kan godkänna den i utskottets motivering uttalade uppfattningen, att konsultativ folkomröstning kan utan hinder av våra nuvarande författningsbestämmelser åvägabringas, har jag yrkat, att vad utskottet därom yttrat skulle utgå ur motiveringen, och att alltså sista meningen å sid. 4 skall hava följande lydelse: »Den föreslagna utredningen bör givetvis omfatta olika former såväl av egentligt referendum som folkiniciativ, och bör uppmärksamhet därvid naturligtvis även ägnas åt den konsultativa folkomröstningen.»

2:o) av herrar *von Geijer*, *Magnusson* i Tumbult, *Henrikson* och *Forssell*, som av angivna grunder hemställt, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *von Geijer*: Herr greve och talman! Jag har, såsom framgår av utskottets utlåtande, avgivit reservation mot detsamma. Tills vidare står jag ensam som reservant från denna kammare, men jag antager, att även en annan utskottsledamot, som deltagit i ärendets behandling, har en mening, som överensstämmer med min egen. Denna omständighet gör, att jag nu på oppositionens vägnar vill säga några ord till försvar för den mening vi hävdar.

Jag vill dock peka på grundlagens eget yttrande om vad som är nödigt och nyttigt. Den omständigheten att detta verkligen så till leda ofta upprepats, hindrar mig ej att än en gång framhålla denna synpunkt. Det har emellertid ej visats, att ifrågavarande referendums införande är för vårt land vare sig nödigt eller nyttigt. I och för sig förefaller det mig, att detta skulle innebära en återgång till äldre och något mer primitiva former. Först var det väl ändå stammen, tinget eller den primära församlingen, som var beslutande. Emellertid visade utvecklingen mer och mer, att en dylik massa icke var lämplig att fatta avgörande viktiga beslut, utan att det var alldeles nödvändigt att så småningom lämna detta till färre och färre ombud. I den riktningen har hela vår författning utvecklat sig, och icke minst på det kommunala området ha vi ännu på senaste tid fått bevittna detta. Där har beslutanderätten mer och mer övergått från kommunalstämmorna till kommunalfullmäktige, liksom städerna sedan länge lämnat sin beslutanderätt ej till allmänna rådstugorna utan till delegationer av stadsfullmäktige. Det förefaller mig dock, som om man nu passerat kulmen och började återgå till enklare former. Jag kan förstå, att i vissa fall omständigheterna kunna vara sådana, att man trots denna utveckling skulle vilja ha detta institut som ultima ratio, som sista resursen, om maskineriet på ett eller annat ställe hotar att gå varmt eller stanna helt och hållet — med ett ord ha möjlighet att vädja till folket som sådant.

Då är frågan: Föreligger något fall av den arten nu? Jag vill erinra om det program för referendum, som framlades 1908. Det var ett vänsterprogram, och skälet då var just av antydd art, att

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

spänningen mellan de båda kamrarna och de båda statsmakterna var sådan, att det hela hotade att stanna. Jag undrar, om denna förut-sättning nu är för handen, och jag skulle vilja framhålla, att, skall man gå till införande av detta institut, är det väl bara som en sub-sidiär åtgärd, ett ulti^ma ratio. Ett sådant förhållande anser jag icke föreligga i detta fall.

Sedan kommer jag till frågan om den andra betingelsen: Är denna reform nyttig? Är det fråga om en sak av så genomgripande art i vår konstitution som införande av folkomröstning, förefaller det mig, att de två begreppen »nödig» och »nyttig» böra sammanfalla. Jag vet, att det ju kan inträffa fall, då det rör grundlagsändringar och då saken kan anses vara skäligen likgiltig, men ändå kan sägas vara nyttig, om den också icke är nödig. Man kan då och då vilja så att säga städa i våra grundlagar, men så är icke fallet här; detta förslag är genomgripande i vårt offentliga liv.

Jag vill vidare säga, att förslaget måste innebära rent av olägenheter; och detta ligger i sakens natur. Jag säger rent ut som min personliga uppfattning, att jag ej anser, att folket på detta sätt, om vi skola tala om folket i val, verkligen är i stånd att fatta fullt objektiva beslut, som skola vara beslut i sista hand och sålunda alldeles bindande för den lagstiftande församlingen. Det är en rent principiell ståndpunkt. Jag tror icke, att detta kan vara lämpligt.

Sedan vill jag erinra om, att vi ha känt och lidit tillräckligt av de verkligt stora olägenheter, som följt med våra upprivande valstrider. Vi ha sökt på allt sätt förekomma dessa. Vi ha fattat beslut om förlängd tid för riksdagens båda kamrar och vi ha sökt förlägga valen till bestämt återkommande tider, allt i det bestämda syftet att förekomma dessa verkligen upprivande saker, som följa med valstriderna. Nu skola vi införa något annat som enligt mitt förmenande kommer att ha samma effekt, ty det är alldeles otänkbart, att, om folkomröstning skall äga rum, man utan vidare kommer att överlämna frågorna till folkets ostörda objektiva bedömande. Det måste vara en ledning. Det är väl alldeles givet, att respektive motståndare komma att anstränga sig på allt sätt för att få sin mening att vinna majoritetens bifall. Jag vet icke, hur vederbörande förslagsställare tänkt sig saken, huru ofta dylika referenda kunna tänkas återkomma, men dessa strider skulle kanske kunna återkomma varje år och upprepade gånger under ett år.

Dessa omständigheter förefalla mig vara så avgörande, herr greve och talman, att jag redan på denna grund yrkar avslag. Jag såg emellertid i går en aftontidning, som, så vitt jag kunde förstå, uttryckte sympati för tanken på referendum; den hänvisade dock till, att det visserligen fanns reservanter till ifrågavarande utlåtande; men, sade tidningen, jämväl reservanterna kunna ju ej neka till, att det skulle kunna ligga någonting i förslaget som sådant, och då fann tidningen märkvärdigt, att ej reservanterna voro med om en utredning i frågan. Jag vill då häremot säga, att detta påminner mig om, för att taga en bild ur mitt eget yrke, huru, när man skall skriva ett utslag, en dom, det kan finnas ett avgörande skäl och sedan

andra, som bidraga till samma slut. Då är frågan den: Skall man taga in både det ena och det andra? Om det är ett skäl, som avgör hela saken, skulle man väl saklöst kunna utesluta de andra. Det förefaller mig, att så även i någon mån här är förhållandet. Det första av de skäl, vi åberopat i vår reservation, anser jag för min del vara fullständigt avgörande, men härtill kommer jämväl en del andra omständigheter. Det förefaller mig då, oavsett det första, det avgörande skälet, att den omständigheten att så utomordentligt få riktlinjer åtminstone i klämman äro uppdragna för denna utredning, är ett sådant där ytterligare skäl som jag talade om. Det är ej meningen, att här skall framkomma en vetenskapligt objektiv utredning om saken. Som förslaget nu förebragts är det politik i det; och skall enligt utskottets begäran, mynna ut i ett positivt förslag. I vad form det blivande förslaget kommer att föreligga, därom vet man ingenting. Man har ingen aning därom och kan ej gissa sig till det; ej ett enda direktiv, hur det skall gå till är givet. Jag tycker, att detta är ett ytterligare skäl att yrka avslag och innebär intet erkännande att det skulle ligga något i förslaget. Det är min övertygelse, att om vi gå med på att begära utredning, så ligger det för visso ett löfte däri, och gör det icke det, kommer det ändå att uppfattas så och det kommer att tagas till intäkt framdeles. Hur ofta ha vi ej hört satsen: »Tro herrarna, att man skall kunna stå emot ett förslag, som kommer gång på gång?» Jag förmenar bestämt, att det kan vara rätt riskabelt att begära ett förslag, när man icke vet, i vilken riktning det skall gå?

Herr greve och talman, på de skäl jag anført ber jag att för min del få yrka avslag på utskottets hemställan såväl som de i ämnet väckta motionerna.

Herr Cla:son: Jag har, herr greve och talman, att i denna fråga slåss på två fronter, dels att mot reservanternas försvara utskottets kläm, dels — och det är för mig lika viktigt — att strida mot utskottsmajoriteten för att få bort ett enligt min uppfattning oriktigt uttalande i motiveringen.

Vad först reservationen mot klämman angår, kan jag förstå de betänkligheter, som där uttalats mot ett förut oprövat institut. Om jag icke desto mindre förordat detsamma, beror det på, att det har synt mig vara en mycket närliggande, jag skulle nästan vilja säga en nödvändig konsekvens av hela den demokratisering, som vår senaste författningsreform genomfört. Bland annat, som den genomfört, är nämligen att den enligt min uppfattning försvagat, för att icke säga avlägsnat, den gamla maktbalans, som fanns i det svenska statslivet och som man på grund av vår historiska erfarenhet varit angelägen att lägga in där, så att ingen av statsmakterna skulle stå enväldig eller allenahärskande gent emot andra. Denna balans fanns tidigare mellan konungamakten och riksdagen, och den fanns principiellt även inlagd i riksdagen mellan dess två på olika grunder byggda kamrar, vilka byggts på det sättet just för att den ena skulle vara en jämlike vid den andras sida och ingen kunna bli enväldig.

Ang. folk-
omröstnings-
institut.
(Forts.)

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Allt detta har man nu enligt min uppfattning till största delen strukit bort och man har därvid även gjort kamrarna lika varandra. Men enligt min mening är det ej nyttigt att på det viset ha en så gott som enväldig maktfaktor i statslivet. Man har väsentligen försvagat konungamakten, och man vill, att regeringen endast skall vara ett utslag av denna enväldiga kammarmajoritet. Men när man gjort så, menar jag, att folkomröstningen kan vara ett lämpligt medel att åter skapa en viss jämvikt. Den kan bliva ett medel till vad jag skulle vilja kalla demokratiens självbesinning. I den händelse man i riksdagen vid behandlingen av vissa frågor skulle vilja gå för långt åt den ena eller andra sidan, menar jag, att referendum skulle kunna vara ett lämpligt medel att underställa den fråga det gäller folkets avgörande genom att vädja till folket. Jag vill också erinra, att denna tanke att vädja till folket visst icke är främmande för vår uppfattning. Möjlighet därtill ligger nu hos regeringsmakten, men en dylik vädjan förlovar en stor del av sin betydelse, om regeringsmakten blott är ett utslag av den inom riksdagen härskande majoriteten.

Dessutom medför detta referendum även en annan fördel. Det möjliggör — och det är enligt min mening dess största förtjänst — att taga ut en särskild fråga och om den höra folket i val. Det går icke för sig för närvarande. Vi veta, huru det går till vid valprogrammets uppgörande. Man binder ihop en bukett av allehanda löften; det ena tilltalar den ena och det andra tilltalar den andra. På det viset får man ihop kanhända majoritet, kanhända en koalition. Så uppkommer, sedan riksdagen samlats, en hel del nya frågor, som ingen människa tänkt på vid valtillfället eller rörande vilka i varje fall ingen hade tänkt sig möjligheten till en sådan utveckling, som dessa frågor sedan genom allehanda partiöverläggningar och under riksdagsdiskussionerna bliva föremål för. Jag menar, att det då skulle kunna visa sig synnerligen välgörande i vårt land liksom i en rad andra länder att kunna få sådana frågor utbrutna och lagda under folkets särskilda avgörande. Det skulle säkerligen här liksom i andra länder, där detta institut införts, verka modererande i avsevärd grad. Det skulle hindra allt för bråda omkastningar, främja saktlighet och av partihänsyn obunden behandling av de frågor, som på det viset underställdes folkets avgörande.

Nu sade herr von Geijer nyss, att folkets väljarskaror ej äro kompetenta att bedöma sådana frågor. Ja, såvitt jag förstår, är detta ett grundskott mot hela den demokratiska uppfattningen. Jag skall icke besvara anmärkningen, det må andra göra; men det vill jag påpeka, att om man över huvud skall tala om och tänka på kompetens hos väljarkåren, kan man naturligtvis förutsätta en sådan, om man till dessa väljare framställer en alldeles särskild fråga och lagar, att för denna särskilda fråga förut föreligger en från alla sidor objektiv utredning. Då kan man ju tänka sig få fram folkviljan på den punkten, men däremot tror jag ej, att man kan få fram den på det sätt, varpå de nuvarande valprogrammen söka plocka ihop majoritet genom att samla vissa, som intressera sig för en fråga, från ett håll och andra, som intressera sig för en annan fråga, från ett annat håll.

Herr von Geijer gjorde också mot förslaget den anmärkningen, att riktlinjerna för detsamma skulle vara så pass svävande, att man skulle binda sig för hårt genom att gå med på denna skrivelse. Jag tror i stället, att skrivelsen är alldeles ovanligt försiktigt avfattad. Man begär, att Kungl. Maj:t skall låta verkställa en allsidig utredning, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder, och huruvida, i vilken utsträckning samt under vilka former och betingelser ifrågavarande institut må för viktiga frågor införas i vår författning, ävensom därefter för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna, vartill utredningen kan giva anledning. Jag tror, att man kan vara fullt övertygad, att denna skrivelse ej skulle föranleda något förslag förrän efter den mest allsidiga utredning, där man skulle få framlagda alla erfarenheter, som vunnits från främmande länders författningar och som överallt, såvitt jag kunnat finna, visat, att detta institut verkat synnerligen välgörande. Och till sist skulle man få utrett, i vad mån och under vilka former man skulle inpassa detta institut i vårt författningsliv. Det är nämligen så, att det är en hel rad specialfrågor, som böra utredas, exempelvis hur och av vem ett sådant referendum skall kunna begäras; vilka frågor det skall omfatta, grundlagsfrågor eller även andra; hur man skall sörja för en objektiv upplysning före frågornas framställande; vilken majoritet man skall begära hos de omröstande o. s. v. Det är ju alldeles klart, att meningen ej är, att vilka frågor som helst skola kastas ut till referendum.

Med dessa ord och under hänvisning i övrigt till utskottsutlåtandet torde jag tillräckligt ha motiverat den ståndpunkt jag för min del intagit i fråga om utskottets kläm.

Om jag sålunda anser utskottsförslaget i klämman nyttigt och gagneligt, kan jag, som jag nyss nämnde, så mycket mindre gå med på det stycke i motiveringen, mot vilket jag reserverat mig. Vad jag reserverat mig mot är, att utskottet i motiveringen uttalat, att »enligt utskottets uppfattning kan utan hinder av våra nuvarande författningsbestämmelser i särskilda fall konsultativ folkomröstning avvägras, då den ju endast avser att utröna folkmeningens ställning till en viss fråga och alltså ej har karaktären av ett beslut eller innebär något intrång på statsmakternas rättigheter.» Jag anser för min del, att denna utskottets uppfattning är alldeles oriktig, och jag anser, att det uttalande som däri förekommer är stridande mot vår författning. Utskottet torde icke kunna uppleta en enda bestämmelse i vår författning, som kan motivera det uttalandet, att konsultativ folkomröstning kan införas utan ändring av vår författnings bestämmelser. Däremot finns det en rad bestämmelser alldeles i strid här emot. När det exempelvis på flera ställen talas om att svenska folket representeras av riksdagen, betyder det, att svenska folket i *alla* frågor representeras av riksdagen, både i grundlagsfrågor, vanliga lagfrågor och beskattningsfrågor, d. v. s. i sådana frågor där riksdagen har beslutanderätt, men jämväl i frågor, i vilka riksdagen å folkets vägnar blott kan uttala önskemål. I vissa fall är denna princip än skarpare uttryckt. Jag erinrar om den gamla lydelsen av 57 § re-

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

geringsformen, där det hette: »Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksens ständer allena på allmän riksdag», och där man alltså stryker under riksdagens allenavälde, riksdagens ensamberättigande. Från detta riksdagens ensamberättigande kan man ju på visst sätt tala om en sorts modifikation i en enda punkt, nämligen grundlagsfrågor, där som bekant den riksdag, för vilket ett grundlagsändringsförslag framlägges, icke får avgöra det samma, utan där det skall vädjas till folket i val. Man skall höra folket i val, men sedan skall frågan återigen framläggas för riksdagen, och det är riksdagen som då har avgörandet. Både regel och undantag bekräfta således, vad jag nyss sade, att riksdagen enligt vår grundlag ensam har att representera svenska folket, och att man ej grundlagsenligt kan sätta in någon annan representation för svenska folket än riksdagen utan att ändra grundlagen.

Jag skulle vidare vilja erinra, att denna princip i vår grundlag icke är något som kommit till tillfälligt eller godtyckligt, utan tvärtom är resultatet av en lång utveckling, under vilken man vid olika tillfällen haft andra representationer för folket i rikets angelägenheter, landskapsmöten, provinsmöten, marknader och annat dylikt, och där man ibland försökt att med undanskjutande av riksdagen sätta in sådana extra ordinarie församlingar. Med tydlig hänsyftning på detta ha dessa bestämmelser kommit till, vartill jag nu refererat. Meningen är, att svenska folket representeras uteslutande av riksdagen och av ingen annan.

Då försöker man säga, att här endast är fråga om folkets uttalande av vissa önskemål, och att ett sådant uttalande av önskemål icke är bindande. Jag svarar: Även i fråga om uttalande av önskemål är en grundlagsenlig väg utstakad; det är riksdagen, som enligt 89 § regeringsformen har att uttala dem. För övrigt, är det någon som tror, att det endast skulle bli önskemål? Om man ser de motioner, som på senare år väckts i denna fråga och särskilt den som förekommer i ett följande betänkande, motionen om antagande av en provisorisk lag om folkomröstning i en viss författningsfråga, frågan om monarki eller republik, så erkänner motionären å ena sidan, att Sveriges författning icke känner folkomröstningsinstitutet och att därför en folkomröstning icke kan avgöra en fråga. Således folkomröstningen är för vår författning okänd i sin nuvarande form. Men enligt motionärens mening måste riksdagen och regeringen känna det som en plikt att vidtaga de åtgärder, som fordras för republikens införande, ifall folket förklarar sig önska detta. Där är det klart utpekadt. Men tror icke kammaren, att om man först underställer en dylik fråga folkets omröstning, man sedan i riksdagen skall se sig tvungen att följa folkmeningens utslag? Det är uppenbarligen meningen att på förhand binda riksdagen; och även det strider mot grundlagen.

Jag skall och tillåta mig framhålla, att hela vår hittillsvarande praxis stått i överensstämmelse med den uppfattning jag uttalat. I konstitutionsutskottets utlåtande nr 40 finns en redogörelse för ett synnerligen eklatant fall från 90-talet, där statsutskottet i detta hänseende gjorde ett mycket bestämt uttalande. Alla frågor som

sodermera väckts om införande av folkomröstningsinstitutet eller om hörande av folket i vissa frågor, ha i konsekvens därmed remitterats till konstitutionsutskottet; och varför har så skett? Jo, tydligen därför att man haft på känn, att dessa frågor voro grundlagsfrågor, och att ett sådant konsultativt referendum icke kunde införas utan grundlagsändring.

Nu har konstitutionsutskottet i förbigående i sin motivering kastat in en alldeles ny teori. Det säger, att ett sådant institut, när det endast är fråga om konsultativt referendum, kan utan grundlagsändring införas när som helst och i vilken fråga som helst. Att detta strider mot vår författning har jag förut påvisat, och jag kan tillägga, att det också strider mot den allmänna statsrättsliga teoretiska utredningen. Frågan har varit upptagen och behandlad av främmande statsrättslärd. De stå i denna punkt tämligen ense, och utskottet har enligt min uppfattning icke kunnat påvisa ett enda fall, då sådan folkomröstning införts utan författningsändring, så framt icke författningen varit så skriven att det gått för sig.

Slutligen skall jag tillåta mig att i någon mån peka på konsekvenserna. Godkänner kammaren detta utskottets uttalande, så betyder det, att man i vilken fråga som helst kan motionera och yrka att frågan underställes folket genom konsultativt referendum. Motioner med sådana yrkanden kunna komma fram i vilka frågor som helst, i tullfrågor, i kommunalskattefrågor, i utrikespolitiska frågor, i sådana frågor som t. ex. om riksbankens sedelinlösningsrätt o. s. v. Man skall i dessa frågor motionsvis kunna framlägga yrkande, att riksdagen icke skall realbehandla frågan, förrän den underställts konsultativ folkomröstning. Man kan säga: Kammaren har naturligtvis rätt att avslå ett sådant yrkande. Jag svarar, att bara det att det så lättvindigt kan kastas upp, om riksdagen skall avgöra en viss fråga eller hänskjuta den till folket, kommer att i väsentlig grad förrycka riksdagens behandlingssätt av dylika frågor. Det är naturligtvis något helt annat, om man går den väg, på vilken utskottets kläm pekar, och får till stånd en allsidig, opartisk och grundläggande utredning om detta institut, under vilka former och betingelser det kan införas i vår författning. Detta är raka vägen; den väg jag velat gå. Den väg som omtalas i mellanmeningen i utskottets motivering är en bakväg, varigenom man vill få ett uttalande till stånd, att man skulle kunna genomföra detta institut i en viss form utan grundlagsändring — en bakväg som på detta sätt kommer att, om den av riksdagen godkännes, öppna väg för en hel rad av, enligt min uppfattning, icke författningsenliga åtgärder.

Gent emot den ärade reservanten herr von Geijer tillåter jag mig till sist påpeka att, om han fruktar den raka vägen därför, att den skulle öppna möjlighet till täta rådfrågningar av valmännen, antager jag, att han ännu mycket mera måste frukta den väg utskottets majoritet vill föra fram i sin motivering. Ty då kommer utan någon objektiv utredning, utan någon kontroll och utan några bestämmelser, under vilka former och betingelser institutet skulle kunna införas, förslag om detta instituts användning att när som helst kunna fram-

*Aug. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)*

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

läggas för riksdagen i vilken fråga som helst, utan annan restriktion än riksdagens egen bestämmanderätt i frågan.

Herr talman, jag ber på dessa grunder att få yrka bifall till utskottets kläm, men att beträffande motiveringen yrka bifall till min reservation, och anhåller jag, att herr talmannen ville framställa särskild proposition på båda dessa yrkanden.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag har naturligtvis endast anledning att vända mig mot den senare delen av det anförande, som utskottets ärade vice ordförande här hållit, den del nämligen, däri han uppträdde mot den sats i utskottets motivering, som beröres i hans reservation.

Herr Clason menade, att det uttalandet i utskottets motivering att våra nuvarande grundlagsbestämmelser icke lägga hinder i vägen för s. k. konsultativt referendum skulle vara oriktigt och stridande mot vår författning. Han hänvisade till en hel rad grundlagsbestämmelser, som uttala, att svenska folket representeras av riksdagen, och han uttalade betydelsen av dessa bestämmelser så, att det inte skulle vara tillåtit, såsom hans ord föllo, att sätta in någon annan representation i riksdagens ställe och att t. o. m. när det gäller att uttala önskemål, endast riksdagen som äger rätt därtill. — Såvitt jag kan förstå, så begagnar han sig i denna motivering av en viss dubbeltydighet i begreppet referendum eller folkomröstning. Det finns olika slag av referendum. Det finnes konsultativt referendum, det finnes initiativreferendum och beslutande referendum, men vad han sagt kan omöjligen hänföras till annat än till de båda senare slagen. Inom parentes vill jag säga, att han synes mig driva innebörden i talet om att riksdagen representerar svenska folket till det rent orimliga, när han menar, att folket inte ens skulle ha rätt att framställa önskemål annat än genom riksdagen: om det vore så, skulle ju själva petitionsrätten vara avskuren — det har dock vid mångfaldiga tillfällen förekommit, att svenska folket, eller stora delar av folket petitionsvis framfört sina önskemål i aktuella frågor; jag ber att få erinra om den stora rösträttspetitionen år 1899. Huru det nu än förhåller sig med denna sak, så är det här fråga om ett referendum, som endast i rätt oegentlig mening kan kallas referendum, därför att det inte utgör något mer än en utredning av, huru folkmeningen ligger i en viss fråga. Det är således här inte fråga om, huruvida svenska folket äger petitionsrätt eller icke, utan det gäller här, om riksdagen skall ha rätt att i en viss fråga låta utröna, huru folkmeningen ligger. Detta menar jag är riksdagens ovillkorliga rättighet redan nu. Vi, som oupphörligt begära utredningar än i den ena och än i den andra frågan, varför skulle vi icke kunna begära en utredning om huru folkmeningen ställer sig till en viss fråga? Vi utreda ju allt möjligt i fråga om folket i övrigt, dess fördelning i olika åldersklasser dess yrkesfördelning och dess civilstånd och allt sådant som bidrager till en viss kännedom om vårt folk, varför skulle vi inte också, om man anser det nödigt och behövt, kunna få utröna huru folket tänker i en viss fråga?

Nu har utskottets ärade vice ordförande själv gjort mig den tjänsten att i sitt anförande visa, att ett sådant uttrönande av folkmeningen i en viss fråga inte kan ske genom ett val. Han uttryckte det förträffligt, då han talade om, att valprogrammet är en hel bukett av olika frågor: då röstar folket inte om en speciell fråga utan på ett program i dess helhet, och även de som reserverat sig i en eller annan punkt av detta program rösta ändå i överensstämmelse med detsamma, för såvitt de i huvudsak anslutit sig till det. Endast om det i ett visst fall skulle finnas vara av stor vikt att få utrönt, huru folkmeningen i en så att säga renodlad fråga ligger. Skulle konsultativt referendum, som endast är en form av utredning bland andra kunna användas.

Nu säger emellertid den ärade reservanten, utskottets vice ordförande, att riksdagen i själva verket skulle komma att bli bunden genom en sådan utredning. Jag förstår inte, att riksdagen skulle bli mera bunden efter en sådan utredning än efter vilken annan utredning av folkmeningen som helst, och jag bestrider bestämt, att det behöver bli fallet. Låt oss exempelvis tänka oss en folkomröstning i en fråga, som förefaller mycket aktuell och lämplig för en sådan, nämligen nykterhetsfrågan för eller emot förbud. Låt oss antaga, att 60 % rösta för förbud och 40 % rösta mot förbud. Kan detta anses på något sätt verka som ett imperativt mandat för riksdagen? Visst inte. Det kommer endast att utgöra en grund för bedömande av frågan: den som själv är förbudsvän, anser, att det finnes tillräcklig majoritet för förbud, röstar naturligtvis för det. Den däremot, som har en annan uppfattning och anser, att, om man skall våga sig på en så riskabel sak som ett rusdrycksförbud, det fordras en mycket stark folkmening för att det skall kunna upprätthållas, han tycker att 60 procent är en för svag majoritet och att minoriteten är för stark för att det skall kunna gå.

För min del kan jag omöjligen begripa, varför riksdagen skall avskära sig denna möjlighet att i ett visst fall verkställa en utredning av folkmeningen, och jag är alldeles oförmögen att inse, att det kan inkräkta på riksdagens beslutanderätt. Riksdagen kan ha vilken mening den vill och den kan bedöma frågan efter dess egen innebörd. Jag kan med ett ord inte se, att den representationsrätt för svenska folket som riksdagen äger och som väsentligen innebär beslutanderätt har någonting att göra med det så kallade konsultativa referendum.

Det har i år liksom föregående år anförts, att statsutskottet år 1897 uttalade sig mot ett sådant referendum. Men, mina herrar, det är väl ändå ett rent gyckelspel att i en konstitutionell fråga låta statsutskottet, vars befogenhet i konstitutionella frågor annars inte brukar tillmätas någon synnerligt stor betydelse, vara det avgörande eller tillmäta det avgörande betydelse. Det verkligt avgörande skälet för statsutskottets uttalande den gången var för övrigt helt visst den mycket starka ovilja mot rösträttsrörelsen som då rådde hos dess majoritet, vilken ansåg det som ett okynnestilltag av herr David Bergström, när han motionerade om, att ställningen till rösträttsfrågan

*Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)*

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

skulle utrönas genom folkomröstning. Detta är gamla saker, som icke nu kunna tilmätas någon slags aktualitet och inte heller någon auktoritet i denna fråga.

Utskottets ärade vice ordförande talade till sist om konsekvenserna och menade, att de skulle kunna bli va betänkliga, om riksdagen oupphörligt finge att avgöra, huruvida folkomröstning om den ena eller andra frågan skulle verkställas. Ja, i så fall kanske dessa betänkligheter återkomma, när den utredning föreligger som han varit med om att tillstyrka, nämligen om referendum i större omfattning. Men jag anser det vara att måla spöken på väggen, när man förutser, att det skulle komma att bli en sådan mängd av frågor, i vilka riksdagen skulle komma att besluta om konsultativt referendum. Något sådant tror jag inte man har minsta anledning att befara; och skulle några förslag i den vägen komma att väckas — de kunna ju väckas redan nu — kan ju riksdagen göra kort process med dem.

Herr talman, på grund av vad jag nu anfört ber jag få yrka bifall till utskottets utlåtande oförändrat såväl vad beträffar motiveeringen som klämman.

Herr von Hofsten: Herr talman! Då jag deltagit i beslutet utan att finnas antecknad som reservant, skall jag be att få angiva min anslutning till det av herr von Geijer m. fl. reservationsvis framställda yrkandet om avslag på föreliggande motioner.

Huvudskälet mot ett folkomröstningsinstitut hava redan angivits av en föregående talare såsom varande huvudsakligen tvenne. Dels att någon utredd folkmening i vårt land knappast torde kräva en sådan anordning, och dels att ett sådant omröstningsinstitut skulle införa i vår författning en genomgripande nyhet, som komme att verka helt främmande för författningens anda och naturliga utveckling; redan dessa skäl synas mig vara i och för sig avgörande. Emellertid tillkommer ännu ett skäl, som man icke alldeles bör bortse ifrån. Det talas så mycket i dessa dagar om att allmänheten jäktas och uttrötts genom valförrättningar, och man söker råda bot därpå genom att sammanföra valen så mycket som möjligt till en gemensam tidsperiod. Nu skulle genom detta folkomröstningsinstituts införande tillkomma ett ännu mera uppsplitande val med ty åtföljande agitation, där det gällde att direkt påverka folkmeningen i en viss anda. Jag tror, att det är ganska främmande för svensk uppfattning att valmännen skola ställas inför ett direkt avgörande av en viss fråga; och gent emot herr Clason tillåter jag mig säga, att det dock är så att, om riksdagen skriver i ärendet, så giver den på hand att den vill saken. Det är att observera, att den motion i förevarande hänseende, som på sin tid väcktes av herr Staaff och nu åberopas i utskottets utlåtande, avsåg något helt annat. Då gällde det folkomröstning såsom medel att vinna avgörande vid meningsskiljaktigheter mellan kamrarna i lag- och grundlagsfrågor — man förstår ju, att med de dåtida partiförhållandena ett sådant yrkande skulle ligga nära till hands — då var folkomröstningsinstitutet avsett att vara en skiljedomare mellan kamrarna, men nu innebär det någonting helt annat.

Jag skall också be att få understryka den uppfattning, som herr Clason i sitt anförande gjorde sig till tolk för. Herrarne torde observera det uttalande som står på sidan 4 i utskottets utlåtande där det heter, att enligt utskottets uppfattning kan en konsultativ folkomröstning åvägabringas utan hinder av våra nuvarande författningsbestämmelser, då den ju endast avser att utröna folkmeningens ställning till en viss fråga och alltså ej har karaktären av ett beslut. Nog förefaller det ändå för ett oförvillat omdöme ganska klart, att detta utskottets uttalande innebär en grundlagstolkning. Nog är det rätt ovanligt, att man i en motivering till ett utlåtande inrycker ett bestämt uttalande om en så omfattande sak. Det är dock så, att härigenom fastslås en viss lagtolkning utan ändring i vår författning. Man frestas att tänka sig, att anledningen till denna grundlagstolkning, detta uttalande i motiveringen som innebär en sådan tolkning, närmast avser och är framkallad av tanken på folkomröstning i förbudsfrågan.

Herr Hellberg berörde frågan om petitionsvägen. Det är väl närgonting helt annat att personer göra en framställning till Kungl. Maj:t i ett visst ärende; det har intet sammanhang med denna fråga. Själva saken gäller i detta fall mindre att taga ställning till frågan om konsultativ folkomröstning än huruvida det är lämpligt att i en motivering inrycka ett så positivt viktigt och omfattande uttalande som att riksdagen fastslår, att konsultativ folkomröstning kan tillämpas i vårt land efter gällande författningar. Herr Hellberg nämde om, att riksdagen därigenom avskär sig möjligheten att avlyssna folkmeningen. Riksdagen kan ju besluta i laga ordning att konsultativ folkomröstning får äga rum. Jag vill särskilt rikta mig mot att på detta sätt fastslå en sådan tolkning.

På grund av vad jag nu anført ber jag således herr talman att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr von Geijer med flera avgivna reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman, mina herrar! Till en början är det nödvändigt att taga ståndpunkt till den fråga, som i utskottets motivering beröres och här varit föremål för angrepp från olika håll. Utskottet talar här om, att konsultativ folkomröstning kan utan hinder av gällande författning redan på nuvarande stadium införas och användas inom vårt land. Jag kan icke fullt dela den mening som här uttalats om oriktigheten av en sådan åskådning, men jag kan icke heller ansluta mig till utskottets här uttalade uppfattning, utan ber att med några ord få beröra frågan härom.

Efter min uppfattning ställer sig saken nämligen så, att en konsultativ folkomröstning kan vara dels en ren förvaltningssak och dels en författningsfråga. För såvitt den är en förvaltningssak är den, enligt min mening, nu möjlig och möjlig i den grad, att Kungl. Maj:t kan anordna den på egen hand alldeles utan riksdagen. Konstitutionsutskottets ärade vice ordförande åberopade mot denna åskådning § 89 regeeringsformen, men denna paragraf har till väsentligt syfte att förhindra riksdagen besluta i där omförmälda rikshushållningsan-

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

gelägenheter. Riksdagens makt att besluta är i § 89 begränsad utslutande till sådana fall, i vilka Kungl. Maj:t överlämnar åt riksdagen att med sig besluta. Men jämte det att paragrafen sålunda begränsat makten för riksdagen har den som en självklar följd uttalat, att riksdagen kan i sådana frågor, som i §:en avses giva uttryck åt sina önsknningar men icke åt något mera. Därav får man dock icke, såsom konstitutionsutskottets ärade vice ordförande gjorde, draga den slutsatsen, att petitionsrätten å folkets vägnar eller rätten att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på en viss fråga skulle vara särskilt förbehållen riksdagen allena. När våra grundlagar tala om riksdagens *beslutanderätt* och om riksdagen som representation, så göra de det otvivelaktigt i den mening, att riksdagen allena har att handla å folkets vägnar, men det är ingalunda meningen — den uppfattningen kan jag icke dela — att riksdagen allena skulle vara det medel varigenom folkets önsknningar må komma till synes och uttryck. Att riksdagen genom § 89 regeringsformen fått en sådan rätt att uttala önsknningar sig tillerkänd det betyder allenast, att riksdagen i detta fall har fått övertaga den självklara rätt att framsälla besvär och önsknningar, som förut tillkom stånden vart och ett för sig likaväl som stånden gemensamt; men det finnes ingenting, som hindrar, att i sådana angelägenheter, som § 89 § avser, Kungl. Maj:t på utredningens stadium även eller i stället för att fråga riksdagen, använder sig av ett sådant institut som konsultativ folkomröstning; Kungl. Maj:ts rätt härtill är icke genom § 89 utesluten, då denna paragraf över huvud icke talar om vare sig riksdagens eller folkets rätt att höras, utan ger Kungl. Maj:t fullt fria händer. Men å andra sidan kan jag ej, som den ärade talaren på Värmlandsbänken, anse, att riksdagens rätt skulle på något sätt trädas för nära, om man säger, att en konsultativ folkomröstning icke skulle överensstämma med nu gällande rätt. Jag anser nämligen, att om också Kungl. Maj:t inom vissa gränser har en sådan obestridlig rätt, har riksdagen det icke. Riksdagen som representation har ej rätt att skjuta ansvaret ifrån sig, utan måste själv bära upp det, och dess medlemmar ha att själva bilda sig en mening om vad deras kommittenter i själva verket tänka eller önska. De ha ej rättighet enligt mitt förmenande att skjuta sig bakom en på annat sätt uttryckt folkmening, utan de måste själva taga ståndpunkt i alla frågor oberoende av alla sådana utfrågningsåtgärder, så vitt författningen lagt beslutandemakt däri hos riksdagen.

Vad återigen beträffar ett konsultativt folkomröstningsinstitut i författningsfrågor eller frågor, som avse allmän lagstiftning eller statsreglering och beskattning, så måste jag på det allra livligaste instämma med konstitutionsutskottets vice ordförande. I författningsfrågor har grundlagen klart och tydligt givit vid handen, att ändring av grundlag ej kan ske annat än efter nyval till andra kammaren, och därmed har den anvisat den enda väg, på vilken en folkomröstning här kan ske. Det är lämnat öppet för folket i val att inrikta sig på den vilande grundlagsfrågan — om det så vill, eller på någon annan fråga — men tanken är klar och tydlig, att här är folkomröstning icke möjlig i annan form än grundlagen anvisat. Och vad angår övriga

riksdagsfrågor, är uppenbart att, därest dessa ej bero av § 89 i regeringsformen, grundlagen ansett svenska folkets vilja och äsikt uteslutande kunna genom riksdagen uttryckas.

Jag skulle dessutom vilja säga i anslutning till vad utskottets vice ordförande yttrade om ett senare på föredragningslistan upptaget ärende — nämligen om folkomröstning rörande republik eller monarki — att man synes mig i konstitutionsutskottet vara alltför benägen till doktrinära konstruktioner av vår författning. Vår svenska författning bygger på vissa förutsättningar, vissa rent faktiska förutsättningar, och dessa bli icke fastställda genom grundlagen, utan grundlagen vilar på dem. Nu tyckes utskottet tro, att man kan skriva en författning ungefär som man vill, så att den också blir en levande författning; men det är icke händelsen, utan författningen, även om den i ett visst ögonblick givit uttryck åt vissa då rådande doktrinära åskådningar, kommer att omsättas i verklighet genom praxis och denna praxis råder ytterst ofta bot på felaktigheter och brister i den doktrinära utformningen. Det låter sig ej göra att votera om det skall vara republik eller monarki, utan det är endast en fakticitetsfråga. Om omröstningen skulle giva det ena eller andra resultatet, kan ändock ingen ändring ske, så länge de två makterna konung och riksdag hålla fast vid sitt ansvar. Ingendera kan frisäga sig själv från ansvaret, och ingendera kan frisäga den andra från ansvaret. Vår författning vilar på de två makterna, inte inskrivna i grundlagen utan förutsatta av grundlagen.

För det andra skulle jag så komma till frågan om den egentliga folkomröstningen och det förslag, som konstitutionsutskottet här har framställt rörande utredning om dess införande. För min del ansluter jag mig i detta stycke till herr von Geijers m. fl. reservation, och när jag gör det, så gör jag det med åberopande av den motivering, som konstitutionsutskottets herr vice ordförande med sådan styrka har framställt, då han sökte hävda, att ett folkomröstningsinstitut icke överensstämmer med nuvarande författningsbestämmelser. Ty det är sant, som han säger, att om det blir fråga om ett konstitutionellt referendum, så överensstämmer det icke alls med vår nu gällande författnings grunder, allra minst med dess tankar om ansvaret för de två: konung och riksdag. Men om det är så, då blir för mig den naturliga följden, att en skrivelse med begäran om utredning om referendum kommer att gå mycket längre än vad orden angiva, ty den kommer att röra vid själva grundvalarna i vår författning. Det går ej att i svensk rätt införa ett folkomröstningsinstitut utan att man samtidigt rubbar på själva de grundvalar, på vilka hela vår författning vilar. Lika litet som det är möjligt att i författningsfrågor nu använda referendum utan grundlagsändring, lika litet kan en grundlagsändring genomföras utan att den får verknin-
gar för hela vårt konstitutionella liv. Jag kan ej, i likhet med utskottets vice ordförande, anse, att den senaste utveckling, som vi ha genomgått, skulle vara ett tillräckligt skäl. Det är nog sant, att mycket i denna utveckling pekar på att balansen, sådan som den förut var skapad, nu är rubbad; men vår svenska författning har en otrolig

*Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)*

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

seghet, en otrolig förmåga av självbot så att säga, och jag vill påstå, att ännu är det alldeles för tidigt att döma om, huruvida det attentat, som 1918 och 1919 gjordes på denna författnings grundvalar, i själva verket kommer att få sådana följder, som man har tänkt sig. Det är ej alls säkert, att den balans, som ingår i vår författning, är borta därför, att vissa former ha förändrats. Förrän vi ha sett, att vi icke med de makter, som äro verksamma i vårt konstitutionella liv, ändå kunna få en sådan balans tillbaka, synes det mig ej vara skäl att gå in på några nya experiment. Och jag skulle till sist vilja säga det, att när man här vill göra en utredning om, hur folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder, då är det en helt vetenskaplig undersökning, som jag knappast tror kan på den här föreslagna vägen åstadkommas, men dessutom menar jag, att det spelar mycket liten roll för oss. Det har ej mycket stor betydelse, hur det har verkat, därför att vår svenska författning är alldeles enastående. Den har utvecklats sig själv, och den kommer allt fort att utveckla sig själv efter egna linjer. Därför tror jag, att det är riktigast att här följa den reservation, som jag redan angivit, och jag kan helt och fullt ansluta mig till såväl den förste ärade talarens anförande som också till vad i själva reservationen är sagt.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till herr von Geijers reservation och avslag å utskottets hemställan och motionerna.

Herr Thulin: Herr talman! Då jag inom utskottet medverkat till, att den punkt i motiveringen influtit, gentemot vilken konstitutionsutskottets ärade vice ordförande vänt sig, har jag känt mig uppkallad att försöka besvara de olika invändningar, som riktats mot denna motivering.

Såvitt jag kan finna, har frågan, huruvida denna motivering skall stå kvar eller ej, blivit en av huvudpunkterna i den föreliggande diskussionen och den föreliggande frågan. Under diskussionen om detta stycke i motiveringen synes man ha utgått från tre olika slags grundlagstolkningar. Man har dels utgått från en rent bokstavlig tolkning av själva grundlagen. Man har också under diskussionen åberopat grundlagens anda såsom stridande emot den här föreslagna motiveringen. Och slutligen har man också utgått från, att den föreslagna motiveringen skulle strida emot grundlagens rimliga mening. Det sista tolkningssättet ger naturligtvis rum för en rent subjektiv uppfattning om, vad som är rimligt eller ej, och jag vill därför helt och hållet utelämnat det i den granskning, som jag skall ägna åt de olika ståndpunkterna.

Utgående från den bokstavliga tolkningsmetoden kan frågan formuleras på följande sätt: kan en konsultativ folkomröstning anses vara stridande mot grundlagens bokstav? Enligt 84 § regeringsformen är det uttryckligen bestämt, att grundlagarna skola efter deras ordalydelse i varje särskilt fall tillämpas. Det synes sålunda, som om denna metod för grundlagstolkning är den enda riktiga. Frågan om en folkomröstning kan anses stridande mot grundlagens bokstav, vill

jag besvara nekande. Det har under diskussionen återopats flera olika grundlagsrum, som skulle tala emot en konsultativ folkomröstnings överensstämmelse med grundlagen. De anfördes av herr talmannen vid föregående års debatt om folkomröstning angående republik, och de ha i år förts fram av konstitutionsutskottets ärade vice ordförande. Det har sagts, att en konsultativ folkomröstning skulle strida mot 49 § regeringsformen. Det står där: »Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter riksdagen. Den fördelas i två kamrar» etc. Vidare stadgas i 1 § riksdagsordningen — ett lagrum, som jämväl återopats mot den föreslagna motiveringen — att »Svenska folket representeras av riksdagen, fördelad i två kamrar, den första och den andra, vilka i alla frågor hava lika behörighet och myndighet. Riksdagsmännen kunna i utövningen av sin befattning ej bindas av andra föreskrifter än rikets grundlagar.» Efter mitt sätt att se kan en rådgivande folkomröstning ej göra någon ändring i dessa grundlagens föreskrifter. Svenska riksdagen representerar, om en dylik omröstning företages, i lika hög grad som förut det svenska folket. Någon som helst avknappning i den svenska riksdagens författningssenliga rättigheter kan jag ej se bli följden, därest en folkomröstning antages. Inom konstitutionsutskottet har frågan givetvis ingående debatterats, och inom utskottets kansli har utarbetats en promemoria, i vilken det framhålls, att en rådgivande folkomröstning blott innebär ett hörande av folket, för att därigenom konstatera det för riksdagens hållning betydelsefulla, men icke avgörande faktum om folkets uppfattning i en viss fråga. Kärnpunkten i argumenteringen är, att den ifrågasatta omröstningen skall vara rent konsultativ. Det innebär rent juridiskt, att riksdagen visserligen upptager ett för dess hållning i en viss fråga betydelsefullt utlåtande, men står med fria händer beträffande ett senare ställningstagande till densamma. En bestämmelse om en tillfällig folkomröstning är sålunda i princip likställd med upptagandet av ett uttalande från ett visst begränsat antal personer, t. ex. en samling sakkunniga. Skillnaden är blott kvantitativ, i det att utlåtandet i detta fall upptages från hela väljarekären, men ej principiellt. Så långt utskottspromemorian.

I detta sammanhang vill jag göra en jämförelse. Man synes nämligen utgå från, att en konsultativ folkomröstning skulle vara grundlagsstridig därför, att den skulle utöva ett bestämmande inflytande på riksdagens hållning. Häremot skulle jag vilja framhålla, att det givetvis är på grund av den faktiska tyngden i ett folkomröstningsuttalande, men ej på grund av den rättsliga tyngden, som ett dylikt uttalande kan få betydelse. Så skulle även förhållandet bli, om man tänker sig, att en koalition mellan alla partier övertog regeringen. I ett dylikt fall skulle givetvis ett uttalande och förslag från en dylik regering få en faktisk tyngd i riksdagen, som vore nästan ofrånkomlig, och som säkerligen hade samma faktiska tyngd som ett folkomröstningsuttalande.

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Vidare har emot grundlagsenligheten av den här föreslagna motiveringen anförts från konstitutionsutskottets ärade vice ordförande, att 89 § i regeringsformen skulle utgöra hinder för en konsultativ folkomröstning. Ut i denna 89 § stadgas det ju: »Ut i riksdagens kamrar må frågor väckas om förändring, förklaring och upphävande av lagar och författningar som rikets allmänna hushållning röra, om sådana nya lagars stiftande samt om grunderna för allmänna inrättningar av alla slag. Riksdagen äge dock icke makt att i dessa mål annat eller mera besluta än föreställningar och önskingar att hos Konungen anmälas, och vara Konungen, sedan statsrådet däröver blivit hört, göra det avseende, han för riket nyttigt finner» etc. Jag kan för min del icke förstå, hur denna § på något sätt kan utnyttjas till stöd för den grundlagstolkning, som konstitutionsutskottets vice ordförande har presterat. Av herr Reuterskiöld har ju redan framhållits innebörden av 89 §. Jag vill bara ytterligare understryka de förklaringar, han i det hänseendet har lämnat.

Jag skall därefter övergå till att något beröra frågan, om en sådan konsultativ folkomröstning kan vara stridande mot grundlagens anda, och i det hänseendet skulle jag vilja framhålla, att jag tror, att man ej kan återopå vad man kallar »grundlagens anda» som skäl mot företagandet av en folkomröstning. Denna »anda», den ställer sig givetvis ytterst olika under olika tider. Jag vill bara erinra om, att grundlagens anda på Carl XIV Johans tid var helt och hållet annan än den för närvarande är. Grundlagens anda är, såvitt jag förstår, det verkliga författningsslivet under olika tider, ty inom en och samma grundlagsform kan detta författningssliv taga sig en högst olika utgestaltning genom olika betoning av författningsstadgandena och genom utvecklingen av en praxis, som kan döda vissa grundlagsstadganden men giva ett kraftigt liv åt andra grundlagsstadganden. Jag håller därför före, att grundlagens anda ej kan åberopas gentemot den här föreslagna tolkningen.

Vidare har anförts av herr Clason, att den uppfattning, som konstitutionsutskottet kommit till, ej skulle på något sätt delas av främmande statsrättslärda, och han anförde vidare, att det ej i ett enda fall kan påvisas, att en sådan här konsultativ folkomröstning har företagits. Ätminstone fattade jag honom så, att en sådan konsultativ folkomröstning icke skulle ha företagits i något annat land utan en ändring av vederbörande lands författning. Om jag har missuppfattat honom, så beklagar jag det. Nu är emellertid förhållandet, att en hel del främmande statsrättslärare ha uttalat sig ej blott och bart för riktigheten av en konsultativ folkomröstning utan även för en s. k. bekräftande folkomröstning utan någon ändring av vederbörande lands grundlagar. Jag skall emellertid ej giva mig in på något utförligare anförande av olika främmande auktoriteter. Vidare vill jag erinra om, att man i Norge föregående år har företagit en konsultativ folkomröstning utan någon ändring i den norska grundlagen. Det var den folkomröstning, som företogs i oktober månad angående ett på visst sätt beskaffat rusdrycksförbud. Jag

har framför mig ett utdrag av det norska socialdepartementets motivering för företagandet av denna folkomröstning. Efter att hava diskuterat frågan, om man skulle välja en bekräftande omröstning eller en konsultativ omröstning, säger departementet:

»Denne fremgangsmåte er efter departementets skjønn å foretrekke for de andre ovenfor nevnte alternativer. For det første fordi der ikke gir anledning till konstitusjonale tvil, da avstemningen jo formelt vil være å betrakte alene som en opinionsytring fra nasjonens side, mens vedtagelsen af de nødvendige lovbeslutninger vedblir helt å ligge i de ordinære lovgivningsmyndigheters hånd. Dernæst opnår man å samle de *stemmendes opmerksomhet af det vesentlige*, og — navnlig, når der bare stilles et spørsmål — å foreligge dem et enkelt, kort og forståelig avstemningstema.»

Jag har velat anföra detta ur socialdepartementets motivering för denna folkomröstning, som ju sedermera godkänts av det norska stortinget, för att visa, att man i Norge har ansett, att en dylik folkomröstning väl står i överensstämmelse med den norska grundlagen.

Till sist tillåter jag mig göra en replik till konstitutionsutskottets ärade vice ordförande. Han gjorde nämligen gällande, att det skulle följa vissa beklagliga konsekvenser av införandet av en rådgivande folkomröstning. Häremot må framhållas, att om den av konstitutionsutskottets majoritet presterade tolkningen av grundlagen är riktig, kunna de konsekvenser, som följa av utskottets uppfattning av grundlagens innebörd, ej göra denna uppfattning grundlagsstridig eller grundlagsenlig. Är det så, att utskottets uppfattning är grundlagsenlig, så kan jag ej förstå, att konsekvenserna av uppfattningen på något sätt skulle åstadkomma att tolkningen bleve grundlagsstridig.

Ja, herr talman, ehuru det skulle vara ganska mycket att anföra, gentemot de föregående talarnas uppfattning beträffande grundlagsenligheten av konstitutionsutskottets motivering, så torde tiden för diskussionen redan nu vara så långt framskriden, att jag ej anser mig böra ytterligare taga kammarens tid i anspråk. Jag ber att få förena mig med det yrkande, som herr Hellberg har framställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Holmquist: Herr greve och talman! Redan vid första blicken på det föreliggande betänkandet finner man, att det är motionärer av högst väsentligt olika allmän politisk ställning, som här förenat sig i yrkandet om en skrivelse rörande folkomröstningsinstitut. Här har vi herr Clason, som jag är alldeles övertygad om ej ifrågasätter annat än att räknas till ultras på högerhåll, vilken har förenat sig med herrar Vennerström och Lindhagen, som jag tror mig, redan av courtoisie för dem, ha rätt att räkna till den yttersta vänstern. Var och en förstår redan av den innebörden, att man

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

vill genom det här beslutet ändå ha någonting, som från olika håll betraktas med helt olika blickar. Å ena sidan tror man sig väl av det här kunna få något stöd för vissa konservativa eller älskvärt sagt konserverande åskådningar. Å andra sidan tror man sig väl med denna skrivelse kunna få en första hävstång för att få fram något mycket radikalt. Jag tror knappast jag har gissat orätt, åtminstone från de personers synpunkt sett, som jag här tagit mig friheten att nämna.

Vad nu själva referendum beträffar, så har man delat upp det i konsultativt referendum, initiativreferendum och i beslutsreferendum. Det är ju i själva verket dock olika tekniska begrepp, som ej säga så alldeles mycket. Jag tror, att det är mera teoretiska skiljaktigheter i stort mellan de olika referendas egenskaper. Jag tror att de i stort sett i många hänseenden hava ungefär samma egenskaper. Ett konsultativt referendum, som, när det blir etablerat, ger det utslaget att $\frac{1}{5}$ av folket vill en sak — ja, tror någon människa att en folkförsamling, vald på proportionell grund kommer att motsätta sig det? Om över huvud taget så sker förmodar jag, att en sådan folkförsamling, den är satt i det skick, att den ej vidare utövar något motstånd. Sålunda, att göra den där bestämda skillnaden på ett beslutsreferendum och ett konsultativt referendum, det är väl ändå i sig själv ganska teoretiskt! Men å andra sidan är det för mig alldeles naturligt, att det ej kommer att dröja så otroligt länge, förrän vi stå inför nödvändigheten av ett referendum. Det har ju gått fram i olika stater, under olika former visserligen, och där det ej redan är genomfört så är det ju kan man säga, på väg att genomföras. Men mina herrar, hur är det hos oss? Jo, vi äro ju själva i kammaren ej så sammansatta, som vi inom en mycket nära stående tid bli. Den svenska kvinnan har ännu ej fått vara med om att välja svenska folkets riksdagsmän enligt det åtminstone en gång givna löftet. Vore det ej då ganska naturligt, att vi väntade med en sådan här genomgripande sak, till dess att åtminstone vi vore så sammansatta i riksdagens båda kamrar, som vi efter de senast vidtagna grundlagsändringarna skola bli? Jag tycker det vore en sak, som till och med ganska långt isärgående politiska åskådningar ha rätt att säga, att det ligger bra nära den vanliga tarvliga måttfullheten. Tar man ej för mycket på sig genom att nu omedelbart införa ett referendum, innan riksdagen har fått den sammansättning, som den slutligen skall ha? Det förefaller mig, som om det vore en ganska naturlig åskådning. Jag förmodar, att jag kommer att bli motsagd från ganska många håll, men det skulle icke förvåna mig, om jag även från ett eller annat håll skulle vinna avslutning till detta mitt ställningstagande i frågan.

Jag kan ej gilla den motivering, som av reservanterna är framförd beträffande sakfrågan här i betänkandet, men jag har den uppfattningen, att den ligger det rätta närmast, och jag vill under sådana förhållanden förena mig med dem. Nu har en annan fråga uppkommit och kanske blivit den så att säga primära och stora

frågan här, och det är, huruvida man enligt nu gällande grundlag kan genomföra ett s. k. konsultativt referendum utan någon ändring i grundlag. Det är den motivering, som utskottet använder för sitt förslag, då det säger, att den konsultativa folkomröstningen enligt utskottets uppfattning icke hindras av sina nuvarande författningsbestämmelser i särskilda fall. Ja, jag kan för min del ej annat än instämma med herr Clason i vad han i det fallet har uttalat. Det är mig omöjligt att läsa Sveriges grundlag, då det uttryckligen står, att »svenska folket representeras av riksdagen», så att ej svenska folket även skall i det här avseendet, då det gäller folkomröstningsinstitutet, representeras av svenska riksdagen, och att det följaktligen är genom riksdagen, som svenska folket skall tala. Därmed har jag naturligtvis ej i någon mån lagt något hinder i vägen för de politiska petitionerna. Det är alldeles självfallet, att det svenska folket får petitionera så mycket det vill. Om man i varje församling vill samla svenska folket till ett petitionsuttalande, så äger man rätt därtill, och så har ju svenska folket förfarit. Så har det gått, då det varit fråga om nykterhetsfolkets bestämda krav på förbudets genomförande. Så har det varit, då kvinnan har gjort sin rätt gällande. Det har varit petitionsvägen, och den vägen är efter mitt bregrepp fullkomligt inattackabel. Den ha vi naturligen gått, och den komma vi efter mitt begrepp att även fortfarande följa, men att utan ändring i grundlagen nu genomföra något konsultativt referendum, det tror jag ej är med grundlagens anda och mening — och jag vill även säga *bokstav* — överensstämman le.

Nu har man dragit in i den här härvan en annan sak, och det är den svenska regeringens eller, som man säger, »Kungl. Maj:ts» ställning till frågan om referendum. Ja, den frågan ligger ju utanför den föreliggande diskussionens ram. Om den skall jag ej yttra mig, ehuru även på det gebitet nog finnes ett och annat, som kan vara en hake; men, som sagt, den frågan ligger icke inom det föreliggande betänkandets ram. Jag kan således i fråga om den motivering i denna del, som utskottet har använt, ej annat än instämma med herr Clason. Ja, herr talman, jag har endast velat framställa dessa mina tankar och sluta som jag börjat med att yrka bifall till de båda vid utlåtagandet fogade reservationerna.

Herr Lindhagen: Jag ber att till en början få framhålla, att under hela debatten har här icke betonats vad som enligt min uppfattning är själva kärnan i denna sak, och den ligger däri, att den så kallade demokratin — jag understryker den *så kallade* demokratin — icke kommit längre än att den giver valmännen vart tredje år eller numera tyvärr först vart fjärde år en rättighet att lägga i urnan en valsedel, med vars tillkomst de flesta haft ofantligt litet att skaffa. Det är alldeles för litet för ett folk, som skall styra sig självt, att icke ha fått mera. Det måste komma därhän, att folket också får rätt att tänka på själva saken, att rösta om saken, ty förr kan icke menige

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

man bliva upplyst och fylld av självansvar och förr är det icke värt att tala om någon verklig demokrati, utan tills den tiden kommer röra vi oss bara med *så kallad* demokrati.

Den bilaga, som fogats till min motion, innehåller en framställning av folkstyrelsens utveckling i Amerika av generalsekreteraren i det demokratiska förbundet för denna sak. Judson King slutar med följande ord: »Under århundraden ha folken böjt sig för budet att regering och styrelse voro uppgifter för de bästa och visaste och något vida över förmågan för det stora flertalet. Världen har prövat despotism, monarki, konstitutionell monarki och valrepubliker — alla hava misslyckats med att stifta fred och rättvisa». Och det är väl fullkomligt riktigt. »Folken fordra nu omedelbar makt. Detta är det sista steget, och initiativ och referendum lämna oss medel till detta ändamål», eller såsom en av de ledande schweiziska statsmännen yttrat: »initiativ och referendum är icke en princip, som endast vidkommer två eller tre land, den angår alla land. Den är ett politiskt varsel, den betecknar ett folkens allmänna uppvaknande till insikt om sin rätt att själva uppbygga staten». Det är något helt annat. Men nu vid detta tillfälle lika väl som i de motioner, som jag tillät mig väcka åren 1917 och 1919, har jag lagt huvudvikten, för att icke säga den största vikten vid, att detta folkinstitut måste ordnas så, att det icke fortfarande blir ett demagogiskt redskap för partierna, utan att det blir en möjlighet för folken att resa sig emot ledarna och partierna. Alltså, att det skall bliva — såsom man i Amerika försöker utexperimentera saken — byggt på en verklig upplysning om den sak, som är i fråga. Och detta har man sökt tillgodose på det sättet, att det från styrelsens sida upprättas en objektiv framställning om själva sakförhållandena och sedan får varje parti inom ett begränsat utrymme framställa sin mening. Allt detta tryckes sammanlagt och utdelas till alla dem, som skola deltaga i omröstningen. Det är i alla fall ett försök att vrida osanningens vapen ur det nuvarande partistyrets händer och försöka befria folken ifrån lögnen och bereda dem ett tillfälle att uppfostra sig själva.

Trots det, att detta har så starkt betonats av mig åren 1917 och 1919, och trots det att vi hava Amerikas föredöme, så återfinnes varken i herr Clasons eller herr Vännerströms motioner ett ord om denna sak, varav jag måste draga den slutsatsen, att för riksdagens flesta ledamöter och även för dem, som befinna sig på yttersta vänsterkanten likaväl som för dem, som befinna sig på yttersta högerkanten, denna stora uppgift icke ännu är en hjärtesak. Det är icke något, som de känna ett inre behov av att föra fram. Man glider över det såsom en bisak. Jag måste verkligen säga, att om det kommer ett förslag utan detta, så är jag mycket tveksam, om jag överhuvud taget skall lämna det min röst, ty då förutser jag, att det nya ingenting annat blir än det gamla. Det blir ett tvång på folket att acceptera färdiga meningar, som färdiggjorts i partitidningarnas rubriker och i deras innehåll av valinpiskarne.

Nu sade herr von Geijer till att börja med, att han kan icke vara med om det här. Det var kontentan, och det förstår jag ju, ty herr

von Geijer representerar det konservativa och konserverande och det här är något nytt. Men han sade också, att han måste även av det skälet yrka avslag att han icke fått den ringaste riktlinje, huru man skulle ordna saken. Det fanns icke ett spår därom och därför måste han yrka avslag. Men, herr von Geijer, redan principen är ju en den bästa riktlinje, så att de, som yrka bifall till skrivelsen, måste vara vägledda av principen. Det är en ypperlig riktlinje. Sedan ha vi exemplifieringen i de olika ländernas lagstiftning, där saken är genomförd. Slutligen icke minst Judson Kings framställning, som ledamöter inom konstitutionsutskottet tackat mig för att den fogats vid motionen. Den framställningen är uppfylld av riktlinjer och erfarenheter om vekningarna. Herr von Geijer har såsom ledamot av konstitutionsutskottet kanske icke ens läst denna bilaga. Det intrycket måste man få av hans framställning.

Herr Clason! Ja, han är ju också med på saken, och herr Holmquist sade: »Där ser Ni: yttersta högern och yttersta vänstern». men jag skall komma till herr Holmquist strax, ty det är det tacksammaste ämnet. Herr Clason har icke tryckt på, att detta skall vara ett folkuppfostrande institut och därför läggas på folkuppfostrande grund, och därför kan man möjligtvis få en känsla av, då detta förslag bekämpades enhälligt av högern i första kammaren under den gamla regimen, att man tänker — det är mycket förklarligt och förlåtligt — »nu hava vi förlorat makten, vi måste söka nya utvägar att i vissa punkter åtminstone återvinna vår maktställning». Nå, det göra ju alla människor, så att det hör icke vara något, som talar emot förslaget som sådant. Det kan vara lika gott. Man slåss om makten på det ena eller andra stället, så att det är icke något större hinder för att genomföra en sådan här sak än för att genomföra allmän och lika rösträtt.

Herr Reuterskiöld höll före — och det var ju en ofantligt klämig synpunkt — att förslaget strider emot grunderna för vår författning. Det kan icke komma ifråga att vi få besluta så här överhuvud taget. Då vill jag för det första säga, att ett påstående om författningens främsta grunder utan att hålla sig till dess bokstav, blir väl i alla fall en mycket vacklande ståndpunkt. Vilja vi vara uppriktiga mot varandra, så är det nog så, att om ett grundlagsförslag faller oss på läppen så tycka vi, att det också överensstämmer med grunderna för vår författning; faller det oss icke på läppen, tycka vi, att det icke överensstämmer med grunderna för vår författning. Sådant är överhuvud taget i allmänhet individernas psykologi. Men om det nu verkligen vore så att, trots det att bokstaven icke innehåller något härom, förslaget ändock strider emot vår författning, så skulle herr Reuterskiöld hava begärt, att herr talmannen måtte på hela utskottsbetänkandet och icke endast på en viss förflugen del av motiveringen vägra proposition. Ty precis samma grunder, som herr Reuterskiöld anförde emot denna ändring, anfördes också då republikfrågan var före. Det är intet förbud i grundlagen att i laga ordning ändra alla paragrafer och således ej heller den, där det talas om konungamakt, men det stred emot grunden för vår författning sade hö-

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

gers ledare och då var hela högern i riksdagen enig om att på denna grund skulle man vägra proposition. Nu få vi se, om herr Reuterskiöld har framgång i denna punkt hos herr talmannen eller icke. Men jag befarar, att det anses, att grunderna mot detta förslag icke äro så påtagliga, som man ansåg grunderna mot republikförslaget vara. Ty eljest skulle talmannen redan år 1919 hava vägrat proposition, och jag förmodar, att han icke gör det denna gång heller, utan där får nog herr Reuterskiöld, såsom med många av oss ibland är fallet, stå såsom »en ropandes röst i öknen».

Nu ansåg herr Reuterskiöld också, att det icke fanns någon anledning från saklig synpunkt, man har icke visat, att förslaget var behövt. Men jag skulle verkligen, för att återgå till den förra synpunkten, vilja fråga herr Reuterskiöld, om det finns många grunder i författning, som dock icke någon gång behöva omgestaltas. Hur skola de då kunna ändras? Ty den är i alla fall ett människoverk även den svenska grundlagen, och tiderna förändras och vi med dem. Ja, hur skall man få ändring? Får man icke ändring i laga form, så återstår endast revolutionen, den skall man väl då ha rättighet att tillgripa? Jag undrar, om icke herr Reuterskiöld och jag till nästa riksdag, om vi äro kvar, skulle kunna förena oss om att väcka motion eller i varje fall herr Reuterskiöld snarare ensam väcka en motion om att, då grundlagen icke anses kunna i eljest föreskriven ordning ändras i vissa huvudpunkter, men den måste någon gång ändras, det infördes i författningen, vad som lär hava stått i ett annat lands författning någon folkets rätt att i stället göra revolution. Det är väl alldeles nödvändigt, ty någon ventil måste man hava, då man blir instängd i en så oerhörd förskämd luft.

Ja, sedan kommer jag till herr Holmquists argument. Herr Holmquist gjorde den här gesten med utslagna händer: Herr Clason, herrar Lindhagen och Vennerström vad göres oss mera vittnesbörd behov! Den ene tror, att projektet skall gynna deras konservativa benägenheter, de andre tro, att förslaget genomförande skall gynna deras radikala önskemål. Men denna frågeställning är oriktig. Jag tror, att i frågan att vara radikal eller konservativ, äro vi precis på samma linje allihop. Ty när äro vi radikala? Jo, vi äro det, då vi ställa fordringar på andra och hava mycket tillgodohavande för oss själva; men vi äro konservativa allesammans, då det gäller att ställa fordringar på oss själva och giva något åt andra. Alltså, vi äro precis av samma kött allihop.

Jag har verkligen icke alls väckt denna fråga ur konservativ eller radikal synpunkt, ty jag hatar dessa synpunkter. Jag har väckt den därför att folket någonsin skall få bliva i tillfälle att uppfostras eller uppfostra sig självt. Vart det sedan bär hän, det intresserar mig icke, ty detta är i alla fall den enda väg, på vilken man kan tänka, att det kan bära hän på ett någorlunda dragligt sätt. Vad som kommer efter mig och herr Holmquist, det känna vi icke.

Så menade herr Holmquist också, att man bör vänta åtminstone tills kvinnorna få utöva sin rösträtt. De ha fått utöva sin rösträtt redan vid val till första kammaren. Till andra kammaren få de snart

också rösta och den eventualiteten kommer att inträffa långt innan denna vittut-seende utredningssoppa hunnit återvända till våra talarikar. Men herr Holmquist var fullkomligt främling för de realiteter, som det här gäller, själva denna saks synpunkt. Han tillhör ett parti, som kämpat för den allmänna och lika rösträtten, dock först på sista tiden. Först voro herrarna emot kvinnans rösträtt — jag kommer i håg det — oerhört, icke de meniga men herrar ledare, som slutligen slöjades med av den opinion, som ni nu frukta. Ni voro emot att slopa de andra strecken i det längsta, men sedan tvingades ni av denna opinion att också borttaga dem. Tänk, om det skulle komma en tid, då opinionen tvingade eder att ej heller stanna vid den trevliga valrätt, som folket fått genom s. k. allmän och lika rösträtt, för att i stället kunna undgå något mera och något bättre.

I debatten har slutligen kommit in frågan om den konsultativa folkomröstningen och den har till och med av många gjorts till den primära. Jag skall anhålla, att herrarna avfärda den såsom en fråga i detta sammanhang tillhörande det andra planet, fastän den naturligtvis kommer att väcka uppseende, då man sagt, att det kommer att inträffa något. Vad den saken angår är det naturligtvis så att, vill man saken, så är man nog för en konsultativ omröstning i vissa frågor, men vill man icke, är man emot den. Vad menas med konsultativ omröstning? Herr Holmquist sade, att den strider emot regeringsformen, som säger, att svenska folket representeras av riksdagen. Ja, men det är i besluten, vilket ej ändras genom konsultativ omröstning. Men innan riksdagen fattar beslut, tänk så många representationer, som redan nu säga sina ord innan dess och som inverka på riksdagens beslut, såsom hela ämbetsmannakåren, hela pressen. Varför skall icke folket självt kunna få inverka på riksdagens beslut genom att höras, likaväl som pressen och ämbetsverken. Jag kan icke förstå, varför man skall göra denna skillnad. Folket självt har också en instinkt. Pressen och ämbetsverken äro konstruktioner, som handla efter schablon. Då är det bättre att infordra folkets instinkt också och icke ämbetsverkens och pressens schablon. Det är ju med »folkstyrelse», som det i vår tid grälas så mycket i teorierna. Saken ställer sig så, att det här kunde vara bra att höra, vad svenska folket i allmänhet tycker om en sak och icke bara partipressen, landshövdingeämbeten och deras underlydande, landsfiskaler, länsmän och fjärdingsmän. Icke heller behövs för ändamålet någon särskild civillag men däremot antagligen pengar. Om riksdagen anslår 20,000 kronor för att i ett visst fall inrätta en sådan omröstningsapparat, så arrangerar Kungl. Maj:t saken och så komma meningsyttrandena in. Skulle det då vägras proposition på förslaget om de 20,000 kronorna? Icke skulle jag göra det, herr talman, om jag vore talman.

På dessa grunder ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan, med betoning av den del av motiveringen, som icke berörts av några andra talare, nämligen den sakliga upplysningens omistliga värde i denna organisation.

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

Herr Claason: Så länge som debatten nu har fortgått, skall jag fatta mig ganska kort i mina repliker. Då den förste talaren emot mig, min ärade vän, herr Hellberg, ville göra gällande, att min ståndpunkt skulle på något sätt beröra svenska medborgares petitionsrätt, så är detta absolut icke fallet. Man kan naturligtvis petitionera hur mycket som helst, men man kan icke säga, att man med sådana petitioner talar å *svenska folkets vägnar*. Det är skillnaden.

Det föreföll mig vidare, som om han menade, att min ståndpunkt skulle innebära att jag ville betaga den svenska riksdagen någon rätt som förefunnes för den att få utrönt, huru folkmeningen ligger i en viss fråga. Jag vill icke betaga den svenska riksdagen någon som helst rätt — och naturligtvis icke heller regeringen heller — som våra grundlagar tillerkänna den; men vår författning känner för närvarande icke något annat sätt för utrönande av folkets mening än genom val, och den rätten återstår naturligtvis också nu. Däremot känna icke plebiscit i särskilda frågor, vare sig man nu vill kalla det för rådgivande eller avgörande plebiscit. Sådant är för vår författning främmande; men naturligtvis kvarstår både petitionsrätten och rätten att genom val till riksdagen uttrycka sin mening, att ställa upp en fråga på valprogrammet och så utröna svenska folkets mening. Och regeringen har alldeles särskilt denna rätt att vädja till folket i val i särskilda frågor.

Man har något berört nykterhetsfrågans ställning i detta sammanhang. Jag skulle vilja säga, att jag tror, att även för dem, som äro intresserade av folkomröstning i den frågan, det skulle vara det riktiga att här bifalla utskottets kläm, ty på det viset får man hela folkomröstningsfrågan utredd, hela institutet utrett, och kan få till stånd en reglering av huru detta institut skall användas, men man slipper — vad man kan riskera, om man går med på utskottets motivering i den av mig bestridda punkten — att kasta in nykterhetsfrågan eller andra frågor under folkomröstning på ett sådant sätt, att det vid varje särskilt tillfälle blir fråga om en *lex in casu*. Detta är för mig den avgörande frågan: det är det, som gör det så farligt att godkänna utskottets motivering.

Då svarar man mig: »Det gör väl ingenting, riksdagen lär väl icke besluta många sådana tillfälliga lagar!» Jag sade redan i mitt första anförande att man genom godkännande av denna motivering skulle utsätta sig för att i vilken fråga som helst få en motion om att man skulle höra folket och att detta komme att i våra debatter kasta in ett brännämne, som för riksdagen ingalunda vore lyckligt. Dessutom komme man ju att kasta in andra brännämnen sådana som: Hur skall en dylik tillfällig folkomröstning i den särskilda frågan anordnas? Vilken majoritet skall det vara? Vilka skola rösta? Hur skall röstningen gå till? Hur skola de frånvarandes röster räknas? Skall det vara 50 eller 60 % för bifall o. s. v., o. s. v.? Och även den omständigheten, att man under sådana förhållanden skulle kunna riskera att vid varje fråga få en sådan motion och under debatten om den motionen kunna få höra: »Herrarna av majoriteten våga icke i denna fråga vädja till folket i val» etc., etc., tror jag skulle verka allde-

les förryckande på vårt riksdagsarbete, likasom det icke heller stämmer med vår författning.

Herr Reuterskiöld ville mot utskottets kläm göra gällande, att en skrivelse med begäran om referendum komme att röra vid vår författnings grundvalar. Jag svarar därpå vad jag redan framhöll i mitt första anförande att, vad angår maktbalansen inom vår författning, enligt min mening dessa grundvalar redan äro rubbade. Herr Reuterskiöld vill även göra gällande, att den vetenskapliga undersökning, som utskottet pekar på, icke skulle vara vägledande; den skulle bliva för vidlyftig. Det förefaller egendomligt att höra denna replik ifrån en talare, som på sin tid verkställde en mycket vidlyftig vetenskaplig undersökning rörande den kvinnliga rösträtten och dess verkningar. Vad den nu föreliggande frågan beträffar, tror jag, att en sådan undersökning skulle visa för de herrar, som nu äro så tveksamma, huru välgörande detta institut har verkat i främmande land, och att det skulle verka välgörande även här.

Vad beträffar herr Thulins anförande, fäste jag mig bland annat vid hans yttrande att inom utskottets kansli utarbetats en promemoria, som skulle visa, att konsultativ folkomröstning vore genomförbar med vår nuvarande författning. Jag tillåter mig då erinra, att det inom utskottets kansli hade vid förlidet års riksdag utarbetats en promemoria, som visade raka motsatsen. Den har jag här, och den är betydligt mycket mera utförlig och ingående än den, som presterats i år. Skall man döma efter utskottspromemorior, kan man alltså komma till vilket resultat som helst. Beklagligt är emellertid, att denna fjolårets promemoria icke är tryckt, ty den skulle hava åtskilligt av värde att meddela i denna diskussion, men det kan givetvis icke falla mig in att nu uppläsa densamma. Jag vill endast betona, att frågan om införande av referendum visst icke varit före endast hos oss. Den har exempelvis varit diskuterad mycket utförligt i Frankrike, och under de debatter, som därifrån äro refererade, uppträdde en så bekant fransk parlamentariker som Jaurès med beklagande, att författningen icke tillät införande av ett sådant konsultativt referendum. Då författningen var byggd på att folkets mening uttalades genom dess representanter, så, konstaterade han, var det icke möjligt att införa referendum på annat vis än genom att ändra författningen.

Herr Thulin ville göra gällande, att jag på något sätt skulle ha citerat paragraf 89 såsom skäl mot folkomröstning utan författningsändring. Jag framhöll emellertid att hindret låg i *andra* paragrafer, men jag betonade, att det fanns intet undantag från regeln, att riksdagen representerade folket i fråga om de önskemål, som riksdagen enligt § 89 regeringsformen har rätt att uttala. Även när det gäller att på det svenska folkets vägnar uttala önskemål, skall detta enligt § 89 regeringsformen ske av riksdagen.

Man har också frågat, vilket ändamål införandet av referendum genom författningsändring skulle tjäna, och en föregående ärad talare ville göra gällande, att högern alltid hade bekämpat dylika förslag. Jag tillåter mig gentemot honom framhålla, att den ståndpunkt, som jag intar i år, är alldeles densamma som i fjol. Jag förklarade då,

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.,

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.

(Forts.)

att jag icke företrädesvis betraktar detta referendum såsom en konservativ garanti utan såsom en modererande garanti. Den kommer att verka modererande på partimotsättningarna, därför att man kan hänskjuta särskilda frågor till folket i val, och sedan kommer att böja sig för dess votum. Den kommer att verka modererande även därutinnan, att man icke efter dess införande skall kunna säga, att avgörandet i enstaka frågor har varit beroende på partikarteller eller byteshandel. Den kommer ock att verka modererande därutinnan — såsom det har visat sig i främmande länder, där folkomröstning är införd — att den dels i viss mån hindrar en representation att alltför hänsynslöst använda sin makt, och dels också verkar emot alltför täta omkastningar. Vad särskilt representanternas ställning beträffar, har det visat sig, att om exempelvis en representant i en viss fråga har röstat emot sitt parti och man sedermera dragit saken under folkomröstning, institutets förekomst medverkat till, att dugliga representanter fått sitta kvar. Man har vant sig ifrån att lägga partitvång på representanterna i enskilda frågor, då saken kunnat på annat sätt avgöras.

Jag skall icke förlänga debatten med någon ytterligare replik, men jag skall till sist, herr talman, anhålla att få ändra mitt yrkande om särskild proposition på motiveringen och särskilt proposition på klämman. Jag tror det blir mera enkelt om jag nu i ett sammanhang yrkar bifall till utskottets hemställan med den ändring, som jag har förslagit i motiveringen.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman! Här föreligga ju två alldeles skilda frågor, nämligen frågan om bifall eller icke till konstitutionsutskottets kläm och frågan om bifall eller icke till motiveringen uti den del, som herr Clasons reservation har gjort anmärkning på. Det synes mig angeläget att betona, att man kan vara vän av en utredning rörande folkomröstningsinstitutet och t. o. m. en varm vän av detta institut själft, fastän man däremot icke anser sig böra göra något uttalande angående vilken statsrättslig ställning detta institut — även i dess konsultativa form — har i vår nu gällande rätt. För min del skall jag, ehuru jag icke är fullt belåten med den formulering, som konstitutionsutskottets kläm har erhållit, dock be att få yrka bifall till denna kläm.

Beträffande motiveringen åter får jag säga, att jag i fråga om den intager en annan ståndpunkt. Det förefaller mig först och främst, som om den frågan vore vida viktigare än den nyss berörda. Huruvida riksdagen i år avlåter eller icke avlåter en skrivelse med begäran om utredning angående folkomröstning, tror jag icke kommer att spela så stor roll. Den frågan kommer i alla fall igen med det snaraste, och en utredning kan igångsättas, även om riksdagens båda kamrar icke skulle förena sig om bifall till det framförda skrivelseförslaget. Men ett uttalande från riksdagens sida om vad som är gällande svensk statsrätt i en så betydelsefull punkt som i fråga om detta konsultativa referendum, det är en åtgärd, som tydligen är av den allra största betydelse och varigenom riksdagen för

sin del skulle nu omedelbart taga ett i viss mening definitivt steg. För min del förvånar jag mig över att konstitutionsutskottet funnit vare sig nödigt eller lämpligt att engagera riksdagen i ett teoretiskt uttalande rörande vad som är gällande statsrätt i en fråga av denna räckvidd. Det synes mig icke ha förelegat någon som helst nödvändighet för utskottet med hänsyn till det till konstitutionsutskottet hänvisade ärendets behandling, att föreslå riksdagen att härom uttala sig. Det förefaller mig ur ren lämplighetssynpunkt vara det riktigaste, att riksdagen avhåller sig från att avgiva deklARATIONER av denna art. Därtill kommer verkligen, att den nu ifrågasatta deklARATIONEN — om vars riktighet jag för min del på olika tider hyst olika meningar — förefaller mig synnerligen tvivelaktig; ja, ju längre ja tänkt över frågan och försökt att sätta mig in uti den, desto mer har jag kommit att luta åt herr Clasons uppfattning, att det bör anses att ett konsultativt referendum icke står i överensstämmelse med våra nuvarande grundlagar. Jag stöder mig därvid närmast på samma punkt i grundlagarna som den föregående talaren, nämligen att »riksdagen representerar svenska folket». Detta är icke blott ett tomt ord, en fras utan närmare mening, utan det är en på historiska reala grunder fotad sats, som av gammalt riktar sin spets mot möjligheten att folkets talan skulle föras av andra organ än just den svenska riksdagen.

Här har anförts av en talare för utskottet, att man t. ex. i Norge icke funnit grundlagshinder föreligga, och det är ju riktigt, att så icke varit förhållandet med förbudsomröstningen i fjol — eller rättare sagt det förhåller sig ju så, att man då antog en lag om fakultativt referendum, oberoende av de hinder, som grundlagen kunde innehålla däremot. Men för det första gällde det därvid en annan fråga, nämligen frågan om norsk grundlag och icke om svensk. Den norska grundlagen säger, att »lagstiftningsmakten utövas» av stortinget, och den fråga, som var före, var den, huruvida stortinget skulle *antaga en lag*, varigenom det bestämdes om konsultativt referendum i en viss fråga. Och detta gjorde stortinget. Däremot säger norska grundlagen icke ut, att stortinget i andra avseenden representerar det norska folket. Det oaktat var man under debatten i stortinget gång på gång inne på den konstitutionella frågan. Utskottsordföranden och flera andra talare underströko därvid kraftigt, att det var minst sagt tvivelaktigt, huruvida det tillämnade förfarandet vore konstitutionellt. En talare uttalade för sin del bestämt den meningen, att så icke vore förhållandet. Mot detta var det, såvitt jag av stortingsförhandlingarna kunnat se, ingen talare som vågade påstå, att förfarandet var fullt konstitutionellt, utan man anförde uteslutande rent reala, nykterhetspolitiska skäl, varför det vore bäst att en folkomröstning finge äga rum. Men ett verkligt försvar mot de framställda betänkligheterna försökte man sig icke på.

Nu gäller det emellertid icke norsk, utan svensk grundlag.

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

Härvid torde ytterligare förtjäna uppmärksammas, att konstitutionsutskottets uttalande synes föra oss fram till att ett konsultativt referendum egentligen kan anordnas i vilka former det må befinnas lämpligt för den ena eller andra statsmakten att använda. Någon begränsning till att det skulle kunna ske endast genom någon av konung och riksdag stiftad lag finnes icke av utskottet antydd — och jag fruktar, att det heller icke varit utskottets mening, att underförstå några särskilda begränsningar i formellt hänseende. Då kommer man till de konsekvenser, som herr Reuterskiöld icke tvekat att draga, nämligen att Kungl. Maj:t skulle vara berättigad att i administrativ väg genom ett fakultativt referendum sätta en torped under den svenska riksdagen genom att, i stället för att upplösa densamma och förordna om nya val — något som ju icke alltid får ske — påbjuda en allmän folkomröstning rörande en fråga, i vilken Kungl. Maj:t är oense med riksdagen och söka skaffa, väl icke ett statsrättsligt giltigt beslut, men en faktor av den styrka, att Kungl. Maj:t skall få tillräcklig kraft att genomföra sin uppfattning. Det kan nog icke nekas till att såsom konstitutionsutskottet här har resonerat, det icke skulle finnas hinder för att referendum kunde anordnas vare sig genom beslut av statsmakterna gemensamt eller av Kungl. Maj:t ensam. Men ju mer man överväger, till vilka konsekvenser det således leder att antaga tillvaron vid sidan av grundlagen av en sådan där möjlighet, som icke finnes där alls reglerad, desto mera står det klart, att riksdagen i varje fall icke bör engagera sig alldeles i onödan och göra ett uttalande sådant som det i motiveringen föreslagna.

Jag ber för min del, herr talman, att få instämma i herr Claasons yrkande.

Herr Pålsson: Herr greve och talman! Jag skall icke yttra mig om det grundlagsenliga eller det konstitutionellt riktiga i förslaget, härom står kamp bland auktoriteter på området. Jag skulle endast som min mening vilja uttrycka, att jag anser referendums införande vara alldeles onödigt, nu sedan rösträttsfrågan är löst. Det är ju klart, att när man med den lösning rösträttsfrågan erhållit hos oss, får med nästan alla myndiga såsom väljare, det vapen, som referendum skulle vara, icke vidare behövs. Det har funnits en tid, då det ansetts nödvändigt, att tillgripa detta vapen. Man hoppades att det skulle hjälpa folkmakten i dess hopplösa kamp mot herremakten. Man ville med referendum lägga ett band på första kammaren. Man ville genom att förelägga vissa viktiga ärenden till allmän folkomröstning tvinga första kammaren att lyssna till den mening, som andra kammaren uttalat genom beslut många år å rad. Men tiden har glidit fort undan. Spänningen mellan första och andra kammaren är förbi. Jag tror, att man även från herr Lindhagens håll tycker, att första kammarens uppsättning numera är rätt hyggelig och dess beslut rätt förståndiga. Men ehuru de, som förklarat sig vara anhängare av detta referendum, säger sig önska detsamma endast som ett rådgivande moment, blir det i alla fall säkert så, att man snart söker få

det till att bli ett utslagsgivande och beslutande moment. Man får då vid sidan av vår nuvarande beslutande myndighet riksdagen en ny beslutande myndighet: detta referendum. Om man tänker sig konsekvensen av detta med två beslutande myndigheter, är det tydligt, att det skulle nedsätta riksdagsmännens ansvar oerhört. Dessa två parter, de som besluta genom referendum och riksdagsmännen, skulle endast skylla på varandra, och ansvaret skulle för ingendera parten kännas så tungt som nu, då det beslutas i viktigare frågor. Det är ganska säkert, att om det svenska folket vill hava någonting genomfört och intresserar sig för dess genomförande, går det också ganska säkert igenom. Skulle man särskilt tänka på denna fråga från nykterhetshåll och tro, att referendum skulle vara till nytta vid lösningen av nykterhetsfrågan, kan väl dock med skäl invändas att nykterhetsfrågan väl i huvudsak är så väl löst, att man icke för den skull behöver tillgripa ett referendum. Man har ju därvidlag i alla fall den gamla goda utvägen att tillgripa, att man genom petitionslistor underskrivna av 50- à 100-tusentals personer bringar sin mening till känna och försöka få den genomförd. En sådan petitionering är ju icke förbjuden, utan kan väl tillgripas som förr i världen trots besvär och arbete.

Herr Lindhagen yttrade, att då ämbetsmännen och pressen hava tillfälle att påtrycka riksdagen sin mening, borde även svenska folket hava det. Ja, samma tillfälle har ju även svenska folket. Ty så vitt jag vet, finnes det intet referendum för press och ämbetsmän. De gå den andra vägen och söka genom upplysning och petitionering inverka för att få sin mening antagen av riksdagen. De få också på så sätt icke sällan sin vilja igenom.

För övrigt hava vi ett annat, i opinionshand starkt verkande vapen, i riksdagsupplösningen. Det är dock ganska osäkert att i än så viktigt ärende, som samlar den allmänna opinionen omkring sig, det hjälper ens med ett referendum. Här bör man tillgripa en annan huvudmaktfaktor, nämligen riksdagsupplösning. Då folket skall taga ställning till och bestämma sig i en viktig fråga, är det tydligt, att denna väg är den enda rätta. På det sättet får man löst en fråga i enlighet med folkets önskan.

Jag anser således, herr talman, att jag bör yrka avslag på konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Schlyter: Herr Alexanderson framkastade nyss den frågan, varför konstitutionsutskottet funnit nödigt eller lämpligt att engagera riksdagen i ett uttalande, sådant som det i motiveringen intagna, angående grundlagsenligheten av den konsultativa folkomröstningen, då det föreliggande ärendet icke gjorde detta nödvändigt. Jag skall be att på den frågan för min del få svara följande.

Då utskottet insatt detta uttalande i motiveringen, har det bl. a. berott därpå, att utskottet, som på grund av tidigare propositionsvägran rörande fråga om referendum i särskilt fall hade anledning antaga, att det i ett senare ärende skulle kunna ifrågakomma, att första kammarens talman vägrade proposition på ett där framställt förslag

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

om tillfällig lagstiftning angående konsultativt referendum i en särskild fråga, genom att göra detta uttalande i ett föregående ärende velat bereda kammaren tillfälle till en uttömmande diskussion och till att genom omröstning visa vad kammaren ansåg i denna sak. Man ansåg sig nämligen kunna utgå från att kammarens ställningstagande i denna fråga skulle komma att utöva något inflytande på huruvida proposition i det senare ärendet komme att vägras eller icke.

Nu vill jag erinra, att den paragraf i riksdagsordningen, 61 §, som handlar om talmannens rätt att vägra proposition, säger, att talman ej må vägra proposition, utom när han finner *väckt fråga* strida mot grundlags lydelse. Ut i ett senare ärende är det väckt fråga om konsultativ folkomröstning angående införande av republik. Där kan det möjligen diskuteras, huruvida den frågan strider mot grundlags lydelse eller ej. I det här föreliggande ärendet har väckts den fråga, som innehålles i utlåtandets kläm, och som bland andra herr Clason yrkat bifall till, en fråga, om vilken ingen här i kammaren ifrågasätter, att den skulle strida mot grundlags lydelse. I motiveringen till denna kläm har utskottet uttalat en åsikt, som blivit föremål för diskussion här i kammaren. Det är ju alldeles uppenbart, att talman i detta ärende icke kan vägra proposition på grund av att han eventuellt skulle hava en annan åsikt om det, som är sagt i motiveringen. Då alltså i detta ärende icke kan förekomma någon propositionsvägran, förefaller det mig, som om den diskussion, kammaren här fått tillfälle att föra, varit synnerligen väl på sin plats, och att det alltså icke kan sägas, att utskottet i onödan velat engagera kammaren i det av utskottet gjorda uttalandet. Ty om kammaren säger sin mening nu eller om en halv timme, kan väl icke spela någon roll.

I själva saken skall jag icke upprepa de redan tillräckligt utvecklade skälen, varför man icke i satsen, att »svenska folket representeras av riksdagen» kan se något hinder mot att riksdagen tar det intryck den behagar av de åsikter, som kunna uttalas vare sig av enskilda korporationer eller av folket i dess helhet, eller mot att riksdagen uttröner dessa åsikter på det sätt, som den kan finna lämpligt. Men jag skall i anledning av ett yttrande, som herr Clason hade och som synes i någon mån röja en missuppfattning från hans sida, be att få säga ett par ord. Han yttrade: godkännes utskottets uttalande, medför det den konsekvensen, att vem som helst skall kunna motionsvis begära att få vilken fråga som helst hänskjuten till konsultativ folkomröstning; och senare talade herr Clason om att man vid behandlingen i riksdagen av dylika motioner skulle få att diskutera, huruvida det skall fordras, att 40 % eller 60 % av de i folkomröstningen deltagande uttala sig för en viss åtgärd, för att riksdagen skall fästa avseende vid omröstningens resultat. Så snart man kommer in på talet om 40 % eller 60 %, måste det gälla en för riksdagen bindande folkomröstning, alltså icke den konsultativa, ty det är ju fullkomligt utslutet, att det skulle meddelas några bestämmelser om vilken procent av ja-röster vid en konsultativ folkomröstning som skulle utöva inflytande på hur jag sedan här i riksdagen skall ställa mig till

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

en viss fråga. Att här motionsvis framkomma förslag om folkomröstningar, förebygger man icke genom att avslå utskottets förslag. Men för att en lag om folkomröstning i en viss fråga skall komma till stånd fordras, att Kungl. Maj:t och riksdagen besluta denna lag, och det är ju en händelse, som föregåtts av så grundliga överläggningar och förhandlingar, att man icke behöver befara, att vi skulle komma att drunkna i konsultativa folkomröstningar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag skall inte upptaga tiden med en del repliker, som jag skulle hava anledning till. Jag skall blott dröja ett ögonblick vid det, som jag anser vara det väsentliga, nämligen, huruvida riksdagen kan ha befogenhet att utröna folkmeningen i en viss fråga eller inte genom ett beslut om folkomröstning. Jag vill dock i förbigående anmärka mot min högt värderade vän, utskottets vice ordförande, att det inte är jag som fört talet in på petitionsrätten. Det anser jag vara en sak, som icke föreligger här, men det var han själv, som betonade, att riksdagen ensam skulle hava rättighet att framställa önskemål, och det var *då* jag anmärkte, att petitionsrätten kan man väl ändå inte fråntaga folket. Nu har han tillagt, att det inte är fråga om någon petitionsrätt, utan att de är fråga om att å folkets vägnar framföra önskemål. Ja, det må vara, men jag upprepar att det här inte alls är fråga om någon petitionsrätt, utan om riksdagens rätt att utröna folkmeningen i en viss fråga. Det är meningen att verkställa en utredning om denna genom folkomröstningen såsom medel. Detta och ingenting annat gäller frågan.

Nu har utskottets vice ordförande tolkat grundlagens bestämmelse, att riksdagen representerar det svenska folket, så strängt, att folket inte har rätt att säga sin mening i en viss fråga, därför att riksdagen så att säga *ensam* skall hava rätt att göra detta. Samma uppfattning uttalade också herr Alexanderson: han underströk uttryckligt, att riksdagen representerar svenska folket, och att några andra inte få representera folket. Nej, självfallet inte *representera*, därom är ju inte tal, utan här är det fråga om, huruvida det är tillåtet eller inte att genom en folkomröstning utröna vad folket tänker i en viss fråga. Att då pressa uttrycket »*representera folket*» därhän, att man skulle omöjliggöra en sådan åtgärd, varigenom det klarerades ut så mycket som möjligt, huru folkmeningen ställer sig i en viss fråga, är, tycker jag, att driva saken in absurdum. Att i en tid, då vi verkligen behöva rörelsefrihet på olika sociala och politiska områden, avstänga oss från denna möjlighet, som är synnerligen värdefull, är att gå för långt i konstitutionell stränghet.

Herr Alexanderson förundrade sig över att vi, såsom uttrycket föll, »alldeles i onödan» gjort ett uttalande om denna sak. Herr Schlyter har redan givit ett svar i detta avseende. Jag skall be att från en annan synpunkt få lägga ytterligare något därtill. Det tedde sig inte för många av oss så, att det var så »alldeles i onödan» att säga något om denna sak, därför att vi bland annat trodde oss veta, att

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

i en annan fråga, som säkerligen mer än någon annan intresserar det svenska folket, nämligen nykterhetsfrågan, just för närvarande planeras en sådan utredning av folkmeningen för att tjäna till ledning vid riksdagens kommande beslut i frågan. Då är det inte »alldeles i onödan» om man säger, att denna väg att få en utredning om vad folket tänker i en viss fråga bör hållas öppen. Herr Alexanderson skrämdes också med att Kungl. Maj:t kunde ställa till med en folkomröstning. Det gjorde också herr Reuterskiöld, då han sade, att det är Kungl. Maj:ts oinskränkta rätt att begagna den utvägen. Man må säga, att den farhågan inte är så synnerligen sannolik, även om man inte är rädd för den, därför att en motsatsställning mellan regeringen och majoriteten i riksdagen i regel under ett parlamentariskt styrelsesätt väl inte skall ifrågakomma, men om den skulle inträffa, Kungl. Maj:t har en grundlagsenlig väg att häva den genom en riksdagsupplösning, vilket väl är en mycket naturligare väg.

Det har också talats om Norge och om den folkomröstning, som nyss ägt rum i detta land. Vi kunde också gå några år tillbaka och erinra oss folkomröstningen 1905, som kom till genom en uppfordran från den svenska riksdagen, vilken då satte såsom ett villkor för en uppgörelse i unionsfrågan, att det skulle hållas en direkt folkomröstning i Norge. Men det är inte det enda, utan det har också varit en annan rörande frågan om monarki eller republik efteråt. Sålunda har man ju haft sådana folkomröstningar också i konstitutionella frågor och vädjat till detta sätt att utröna folkmeningen, så att nog finns det prejudikat i tillräcklig mängd.

Jag vidhåller, herr talman, det yrkande, som jag förut framställt.

Herr A l e x a n d e r s o n: Den upplysning, som jag fick av den ärade ledamoten av konstitutionsutskottet, var ju, synes det mig, överraskande. Det är för att bereda riksdagen tillfälle att diskutera den här frågan med hänsyn till ett senare förekommande ärende, som man förfarit som man gjort. Därtill vill jag säga för det första, att jag tycker, att det i och för sig icke är så synnerligen sympatiskt, att det är av sådana skäl, som utskottet formulerar sina betänkanden. Men för det andra vill jag framhålla, att det mål, som konstitutionsutskottet sålunda synes hava satt sig före, icke kan på den vägen nås. Konstitutionsutskottet tycks hava förblandat två olika frågor: å ena sidan den frågan, huruvida riksdagen bör engagera sig för ett påstående om att det är *i god överensstämmelse med vår gällande författning* att arrangera ett konsultativt referendum och det eventuellt t. o. m. i administrativ ordning, och å andra sidan den frågan, huruvida en propositionsvägran bör förekomma, på grund därav att »den väckta frågan strider emot grundlags ordalydelse», om det föreslås att ett dylikt referendum bör påbjudas genom en lag av bägge statsmakterna. Här finnas tydligen helt olika faktorer att taga i beräkningen i de bägge fallen. Man kan hava sin stora tvekan och till och med vara övertygad om att det mindre väl överensstämmer med grundlagen utan att därför finna, att man skulle kunna godkänna en propositions-

vägran i enlighet med bestämmelsen i 61 § riksdagsordningen. Huru som helst tror jag, att det varit förmånligast, om riksdagen helt enkelt fått gå direkt till avgörande rörande utlåtandet nr 40, utan att riksdagen behövt engagera sig på sätt utskottet förordnat i förevarande utlåtande. Konstitutionsutskottets majoritet må nu ha funnit sig, efter sina bedrivna studier i ämnet, vara färdig att taga ståndpunkt, men det är något annat att inleda riksdagen i frestelse att göra deklamationer i saken.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Friherre A d e l s w ä r d: Herr greve och talman! Då jag tillhör konstitutionsutskottet, men icke deltagit i denna frågas behandling, anser jag mig på grund av den här förda diskussionen böra deklarerat min ståndpunkt. Jag får då säga, att jag efter ett uppmärksamt lyssnande till den diskussion, som här förts, ansluter mig till de motiv, som anförts, och till den ståndpunkt, som intagits av herr Alexanderson, och kommer jag därför att biträda herr Clasons reservation.

Herr t a l m a n n e n: Under överläggningen har bland annat yrkats godkännande av utskottets motivering. Med anledning härav anser jag mig här böra göra ett uttalande.

Enligt 49 § regeringsformen och 1 § riksdagsordningen representeras det svenska folket av riksdagen. Detta stadgande, som är undantagslöst, innebär att i vilken fråga som helst, även när det blott gäller att uttrycka en åsikt eller en önskan — jag ber att få hänvisa till 89 § regeringsformen — ingen annan än riksdagen äger att tala å svenska folkets vägnar.

Med denna av mig alltjämt hysta uppfattning fann jag mig vid 1919 års lagtima riksdag föranlåten att vägra proposition på bifall till ett yrkande om utarbetande och framläggande för riksdagen av förslag till provisorisk lag angående omröstning bland alla till riksdagens andra kammare valberättigade medborgare för uttrönande av stadgan och omfattningen inom nationen av kravet på republikansk statsförfattning. Kammaren lät då efter votering med 50 röster mot 22 bero vid nämnda propositionsvägran.

Nu har konstitutionsutskottet nederst på sid. 4 i föreliggande utlåtande uttalat, att enligt utskottets uppfattning den konsultativa (rådgivande) folkomröstningen »utan hinder av våra nuvarande författningsbestämmelser i särskilda fall kan åvägabringas, då den ju endast avser att utröna folkmeningens ställning till en viss fråga och alltså ej har karaktären av ett beslut eller innebär något intrång på statsmakternas rättigheter».

Då ett sådant uttalande strider mot 49 § regeringformen och 1 § riksdagsordningen, vägrar jag proposition på godkännande av utskottets motivering.

Herr H e l l b e r g: Jag befinner mig i den ledsamma ställning, att jag nödgas motsäga vår ärade och högt värderade talman i

Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)

denna fråga. Enligt den nyss åberopade 61 § riksdagsordningen äger talman att vägra proposition endast då han finner väckt fråga strider mot grundlags lydelse, och grundlag skall, såsom på annat ställe säges, tolkas efter ordalydelsen. För mig är det alldeles omöjligt att inse, att de av talmannen nämnda paragraferna i regeringsformen och riksdagsordningen, som tala om att riksdagen representerar svenska folket, lägga något som helst hinder i vägen för att genom en folkomröstning uttröna svenska folkets mening i en viss fråga.

Jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa, att kammaren måtte för sin del yrka att proposition må framställas jämväl å motiveringens godkännande.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Ehuru jag för min del icke kan ansluta mig till den uppfattning, som av herr talmannen vid denna punkt kommit till uttryck, anser jag likväl skäl finnas att låta vid talmannens vägran bero, och jag ber att därom få framställa yrkande.

Herr Trygger: Jag skall be att få för min del helt och hållet instämma i det uttalande, som är gjort av herr talmannen. Vid detta tillfälle, liksom förut i liknande fall, är jag fast övertygad om att det är grundlagens verkliga uppfattning, som kommit till uttryck i herr talmannens propositionsvägran.

Herr Lindhagen: Frågan, huruvida en propositionsvägran här är av grundlagen påkallad, har varit föremål för en utförlig debatt, och jag ber för min del endast få hänvisa till de motiv, som från olika håll anförts för att dylik vägran ej står i överensstämmelse med grundlagen. Andra kammaren har också nu slutligen avgjort utskottets hemställan utan att vid denna punkt någon vägran från andra kammarens talman förekommit, och det måste således betraktas såsom åtminstone i hög grad ovisst, huruvida den av denna kammarens talman uttalade motsatta uppfattningen är riktig. Jag ber därför, herr talman, att få begära votering.

Herr Kvarnzelius: Ja, herr talman, jag måste uttala min anslutning till den av herr Hellberg hävdade uppfattningen. Enligt min mening kan det icke vara till gagn, och det kunde även vara till olägenhet för riksdagen, därest man gäve en så snäv tolkning av grundlagens lydelse, som herr talmannen här gjort. Jag kommer därför att ansluta mig till dem, som rösta för att propositionen på detta förslag bör framställas.

Herr Möller: Även jag skall tillåta mig att yrka, att kammaren måtte yrka att proposition framställas. Jag tror, att det är riktigt, att i en sak som denna låta konstitutionsutskottet avgöra. Jag måste också betona, att de argument, som under hela den föregående debatten anförts emot den konsultativa folkomröstningens möjlighet att tillämpa utan grundlagsändring, hava varit så ytterligt strängt

formellt juridiska, att det åtminstone för mig är omöjligt att kunna ansluta mig till dem. Tvärtom anser jag, att allt sunt förnuft bjuder, att riksdagen och Konungen gemensamt skola kunna stifta en lag för att åstadkomma en så konsultativ omröstning utan att därigenom grundlagens stadganden på något sätt kränkas.

*Ang. folk-
omröstnings-
institutet.
(Forts.)*

Jag ber på grund av vad jag anfört att få ansluta mig till herr Hellbergs yrkande.

Herr talmannen hemställde nu, huruvida kammaren yrkade proposition på godkännande av utskottets motivering i förevarande utlåtande; och förklarade herr talmannen sig finna denna proposition vara med övervägande nej besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som icke yrkar proposition på godkännande av konstitutionsutskottets motivering i utlåtandet nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, påyrkar kammaren sådan proposition.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 72.

På grund härav blev jämlikt § 61 riksdagsordningen överläggningen förklarad vilande och målet förvisades till konstitutionsutskottet.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om organisation av en i grundlag värnad samhällelig publikation för politiska frågor.

*Om en grund-
lagsvärnad
samhällelig
publikation
för politiska
frågor.*

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 221, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte överväga, på vad sätt lämpligen kunde organiseras en av grundlagen värnad, samhällelig publikation för politiska frågor med uppgift att — till främjande av folkets politiska uppföstran och möjlighet för individerna att tänka själva — lämna objektiv och allsidig kunskap i viktiga aktuella spörsmål, ävensom för riksdagen framlägga förslag till de tillägg i grundlagen jämte övriga förfoganden, vartill det gjorda övervägandet kunde föranleda.

Om en grundlagsvärnad samhällelig publikation för politiska frågor.

(Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angiven orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Konstitutionsutskottet har i denna fråga hänvisat till att motionen äger sammanhang med den fråga, som nyss har avgjorts, och att motionärens önskingar alltså blivit beaktade i den mån de kunna föranleda grundlagsstiftning. Motionens syfte går emellertid vida längre och stannar icke vid sammanhanget med frågan om allmän folkomröstning. Motionären har nämligen ifrågasatt, att uti grundlagen, d. v. s. uti tryckfrihetsförordningen förmodligen, skulle inskrivas, att landet också skall ha en statlig publikation, som vid sidan av andra publikationer med ensidigt syfte skulle ha till uppgift att främja en allmän och saklig upplysning i viktiga frågor, icke blott i sammanhang med folkomröstning, utan även vid andra tillfällen. Då utskottet nu endast yttrat sig angående motionen i den mån den har sammanhang med folkomröstningen, har utskottet sålunda underlåtit att upptaga till bedömande frågan i hela dess vidd, såvida icke i slutet av motiveringen kan ligga ett slags motivering i de andra avseendena. Det står nämligen: »Då alltså den av motionären berörda frågan, i den mån den kan tänkas bliva föremål för grundlagsstiftning, redan beaktats», får utskottet hemställa om avslag å motionen.

Nu är det ju så, att motionären tänkt, att den skall bli föremål för grundlagsstiftning även för andra ändamål. Och då denna tanke är i motionen uttalad, är det utskottets skyldighet att avgiva yttrande över denna tankes riktighet eller ej. Då sålunda utskottet, herr talman, har underlåtit att ingå i behandling av berörda förslag, yrkar jag, att frågan måtte återremitteras till utskottet.

Herr *Clason*: Jag skall tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lindhagen*: Av det sista yttrandet framgår endast, att den som tiger han samtycker; det yrkande om återremiss till utskottet, som jag anförde, var således riktigt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Ang. folkomröstning om införande av republik.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en folkomröstning för uttrönande av, huruvida folket önskar den

monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.

Ang. folk-
omröstning
om införande
av republik.
(Forts.)

I en motion i andra kammaren, nr 34, hade herr *Vennerström* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och föreläggande för riksdagen av en provisorisk lag angående omröstning av alla män och kvinnor över 21 år i och för uttrönande, om folket önskade den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.

Utskottet hade i nu ifrågasvarande utlåtande på åberopade skäl hemställt, att föreliggande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende.

Enligt avgiven reservation hade herrar *Strömberg*, *Schlyter*, *Thulin*, *Hansson* i Gärda, *Vennerström* och *Andersson* i Igelboda yrkat, att utskottets yttrande skulle erhålla den lydelse, reservationen utvisade, och sluta på följande sätt:

»På grund av vad sålunda anförts får utskottet — inom vilket olika meningar uttalats därom, huruvida i en omröstning av ifrågasvarande slag böra deltaga samtliga till myndig ålder komna svenska män och kvinnor eller någon inskränkning i fråga om rösträtten bör göras efter förebild från gällande bestämmelser om rösträtt till riksdagens andra kammare — i anledning av den föreliggande motionen hemställa, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande av förslag till lag angående en konsultativ folkomröstning beträffande frågan, huruvida den monarkiska statsformen bör bibehållas eller republik införas.»

Reservation hade anmälts jämväl av herr *Hellberg*, som med viss förändring yrkat, att utskottet skulle tillstyrka herr *Vennerströms* motion.

Herr *Thulin*: I den föregående frågan angående referendum har ju av talmannen vägrats proposition på ett uttalande från konstitutionsutskottets sida, att en konsultativ folkomröstning var överensstämmande med vår författning. Den föreliggande motionen, över vilken utskottet har avgivit utlåtande, är ju en praktisk tillämpning av den grundsats, åt vilken konstitutionsutskottet i sitt tidigare behandlade utlåtande har givit uttryck.

Vid detta betänkande är fogad en i nära anslutning till motionen utformad reservation, avgiven av herrar *Strömberg* m. fl., i vilken reservation det yrkats, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande av förslag till lag angående en konsultativ folkomröstning beträffande frågan, huruvida den monarkiska statsformen bör bibehållas eller republik införas». Med hänsyn till en tidigare uppfattning, som gjorts gällande av talmannen, torde väl på ett dylikt yrkande proposition komma att vägras. Av hänsyn härtill anser jag, att det icke tjänar någonting till

Ang. folk-
omröstning
om införande
av republik.
(Forts.)

att gå in på en realbehandling av de synpunkter, som tala för anställandet av här föreslagna referendum, utan jag tillåter mig allenast, herr talman, att yrka bifall till den av herr Strömberg m. fl. nu avgivna reservationen för att därigenom lämna herr talmannen tillfälle att göra den propositionsvägran, som väl torde komma i detta fall.

Herr Cla son: Jag förstår icke riktigt den föregående ärade talarens anförande, då han, såvitt jag förstod honom rätt, ville göra gällande, att denna fråga vore alldeles densamma som den fråga, som förelåg i det föregående betänkandet. Så är väl alldeles icke förhållandet. Här är ju saken sådant, att det avslagsyrkande, på vilket utskottet har ställt sig, baserar sig på olika skäl. Dels har ju från en del av utskottets medlemmar de skälen framförts, att ett konsultativt referendum icke kan utan grundlagsändring införas med vår nuvarande författnings bestämmelser; och jag skulle vilja påpeka, att i en fråga sådan som denna har tydligtvis en sådan uppfattning med alldeles särskild styrka kunnat göra sig gällande. Jag kan förstå personer, som kunna hysa en viss tvekan, om icke ett sådant referendum kunde äga rum beträffande en del frågor, där det från folkets sida endast gäller att uttala önskemål, men jag måste betona att, när det såsom här är fråga om grundlagsstiftning, träder den av mig i en föregående debatt hävdade uppfattningen alldeles särskilt i förgrunden. Vi skola nämligen komma ihåg, att för grundlagsstiftning över huvud förefinnas alldeles särskilda former stadgade. Ett förslag om grundlagsändring skall först noga beredas av konstitutionsutskottet, men möjligheten att sedermera få ett grundlagsändringsförslag antaget förutsätter ju faktiskt en form av referendum. Därvid förekommer nämligen — det påpekade jag i mitt föregående anförande — den form av referendum att man verkligen skall vädja till valmännen i val. Således skall en dylik fråga på ett alldeles särskilt sätt underställas folket i val, och först sedan återkommer den till en påföljande riksdag, och vid detta senare tillfälle har riksdagen att fatta sitt definitiva beslut. Det synes mig alltså att då man av grundlagens bestämmelser över huvud bör draga den slutsatsen, att utan grundlagsändring en folkomröstning är utesluten, gäller detta alldeles särskilt i fråga om grundlagsstiftning, där redan nu folkomröstning är i författningen införd under vissa bestämda former. Här skulle det alltså vara fråga om att inkasta ett nytt slags allmän folkomröstning.

Detta om den sidan av saken.

Men dessutom har ju, såsom i utskottets utlåtande påpekats, även andra skäl för avslag gjorts gällande i denna fråga. Det har ju betonats, att den särskilda fråga, som föreligger, är av den beskaffenhet, att någon aktualitet av densamma icke alls föreligger, och att således på denna grund det måste vara alldeles olämpligt och omotiverat att för närvarande hemställa till Kungl. Maj:t om, såsom motionären föreslagit, utarbetande och föreläggande för riksdagen av en provisorisk lag angående omröstning för alla män och kvinnor över 21 år i och för utrönande, huruvida det svenska folket önskar den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik. Det har som sagt gjorts gällande inom konstitutionsutskottets

*Ang. folk-
omröstning
om införande
av republik.
(Forts.)*

majoritet. att, vilken ståndpunkt man än intager i fråga om den konstitutionella sidan av saken, denna fråga icke har den aktualitet, att det för närvarande kan anses vara påkallat att begära en folkomröstning i densamma. Och det synes mig, som om från deras sida, vilka vilja hävda en mot utskottets uppfattning avvikande mening, det borde vara nödvändigt att framföra verkliga skäl varför man just på denna punkt skall anhålla om en folkomröstning.

Jag ber dessutom att få påpeka, vad som kanske icke alldeles tydligt framgår av utskottets utlåtande, att det förslag, som är framlagt av motionärerna dessutom innebär, att denna folkomröstning skulle verkställas av män och kvinnor över 21 år, d. v. s. av en annan valmanskår, om jag så får säga, en kår med annan åldersgräns, än de, som för närvarande äro röstberättigade vid val till riksdagens båda kamrar. Nu vet jag icke, om det är den första reservantgruppens mening då de i detta avseende frångått motionärens yrkande, att de vilja lämna åt Kungl. Maj:t att avgöra, vilken ålder de omröstande skulle hava. De hava i sin kläm utslutit den där åldersgränsen, men de hava, såvitt jag kunnat finna, icke i motiveringen satt in någon klart uttryckt önskan i detta avseende. Herr Hellberg har däremot gått en annan väg. Han vill begränsa omröstningen till de politiskt myndiga. Även detta synes mig giva vid handen, att det icke går an att avläta en skrivelse sådan den reservanterna föreslå.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Utskottets vice ordförande har förmenat, att denna fråga skulle skilja sig ifrån den vi tidigare behandlat, bland annat därigenom, att när det gäller grundlagsfrågor, så förekommer ju en form av folkomröstning. Gent emot detta hans påstående behöver jag bara vända ett uttalande i hans första anförande, där han framhöll, att vid vanliga val det ju inte är om en viss fråga valmännen rösta, utan om en hel rad av frågor, och därför kommer i själva verket inte genom att ett val skall mellankomma efter det att ett förslag till grundlagsändring förklarats vilande, någon verklig folkomröstning i den speciella fråga det gäller, att företagas.

Han invände också, att den fråga, som det här speciellt gäller, frågan om monarki eller republik, inte kan anses vara aktuell. Ja, det beror naturligtvis på olika uppfattningar, huruvida den skall anses vara det eller inte. Vi ha ju dock nyligen upplevat en väldig omflyttning av statsskicket inom ett flertal europeiska stater. Monarkien har i den ena staten efter den andra avskrivits såsom någonting föråldrat, såsom någonting med demokratin oförenligt, och i stället har republik införts. Ser man på dessa världshändelser, så måste man ju ovillkorligen säga sig, att frågan är i allra högsta grad aktuell. Men den föregående talaren menar naturligtvis, förmodar jag, att den inte inom vårt land är aktuell för närvarande. Den framhölls ju dock såsom aktuell under den kritiska perioden i slutet av 1918. Men vare sig den nu är det eller inte, d. v. s. vare sig det finnes en mycket stor majoritet för att bevara det monarkiska statsskicket eller inte, så är det väl i alla fall någonting mycket be-

Ang. folk-
omröstning
om införande
av republik.
(Forts.)

fogat hos dem, som omfatta den republikanska åskådningen, att yrka på att folket bör få tillfälle att övertänka, huruvida denna gamla statsform, som gör, för att citera ett yttrande, som jag har använt i min reservation, »statschefsämberet till ett fideikomiss inom en viss familj», kan anses vara tidsenlig eller inte. För min del anser jag det inte vara någon dag för tidigt, om folket finge på allvar övertänka den frågan.

Jag har annars i likhet med den förste talaren inte ansett det vara lämpligt, att vid detta tillfälle ingå på någon realdebatt, då en propositionsvägran ju här kommer att äga rum lika väl som vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 38. Jag skall därför inte vidare uttala mig i själva sakfrågan, utan inskränker mig till att yrka bifall till den av herrar Strömberg m. fl. avgivna reservationen, då dess kläm i allt väsentligt överensstämmer med slutmeningen i min egen reservation och en viss förenkling av proceduren kan komma till stånd genom att jag inte vidhåller denna.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Såsom framgår av konstitutionsutskottets utlåtande ha olika meningar gjort sig gällande inom utskottet. Av skäl, som den förste ärade talaren antydde, har konstitutionsutskottets utlåtande fått den form, som här föreligger. Jag skall inte närmare ingå på detta, utan då utskottet nämner, att på vissa håll den meningen har framställts, att de av förlidet års konstitutionsutskott anförda konstitutionella skälen i och för sig böra föranleda motionens avvísande, endast bör tillkännagiva, att jag för min del hörde till dem, som hyste denna åsikt. Den vidhåller jag, men ville ha detta antecknat till dagens protokoll.

Vid angivna förhållandet har jag intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets hemställan.

Herr t a l m a n n e n: Under överläggningen har bland annat yrkats bifall till den av herr Strömberg m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen. I denna reservation hemställas, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande av förslag till lag angående en konsultativ folkomröstning beträffande frågan, huruvida den monarkiska statsformen bör bibehållas eller republik införas».

Under erinran om det uttalande jag gjorde vid handläggningen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 38 och under hänvisning i övrigt till vad jag i samma ämne anförde vid 1919 års riksdag, vägrar jag proposition på detta yrkande.

Herr Hellberg: Under hänvisning till vad jag yttrade vid behandlingen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 38 anhåller jag att få hemställa, att kammaren måtte för sin del yrka, att proposition må framställas på reservanternas yrkande.

Herr talmannen hemställde nu, huruvida kammaren yrkade proposition på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Strömberg m. fl. vid förevarande utlåtande avgivna reserva-

tionen; och förklarade herr talmannen sig finna denna proposition vara med övervägande nej besvarad.

*Ang. folk-
omröstning
om införande
av republik.
(Forts.)*

Herr *Winberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som icke yrkar proposition på antagande av det förslag, som innefattas i den av herr *Strömberg* m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 40 anförda reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, påyrkar kammaren sådan proposition.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 46.

Sedan härefter överläggningen rörande nu föredragna utlåtande förklarats slutad, bifölls på gjord proposition vad utskottet i utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.

*Om vissa änd-
ringar i riks-
rättens sam-
mansättning
m. m.*

I förevarande motion, nr 146 inom andra kammaren, av herrar *Månsson* i Hagaström och *Werner*, hade föreslagits dels vissa ändringar med avseende på riksrättens sammansättning, dels inrättandet av en landsrätt, som skulle utgöra högsta instans i mål mot domare och åklagare. Förslaget var i huvudsak detsamma, som det vid 1917 års riksdag i motion II: 436 av herr *Månsson* m. fl. framställda, vilket sistnämnda förslag avstyrktes av konstitutionsutskottet och avslagits av båda kamrarna.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation i fråga om motiveringen hade avgivits av, utom annan, herrar *Clason*, *K. J. Ekman*, *von Geijer*, *Henrikson* och *Nils-son* i Antnäs, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen utvisade.

Herr *Clason*: Jag har jämte åtskilliga andra i detta utlåtande reserverat mig mot utskottets motivering. Jag skall emellertid icke

Om vissa ändringar i riks-rättens sammansättning
m. m.
(Forts.)

göra något yrkande om bifall till min reservation, vid det förhållande att det är en gammal praxis i denna kammare — åtminstone har på många håll den uppfattningen gjort sig gällande — att när ett konstitutionsutskotts utlåtande avslutas med ett avslagsyrkande, kammaren icke är bunden vid motiveringen.

Jag har sålunda intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets kläm.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion om ändring i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Förslag till ny konkurslag.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny konkurslag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 februari 1920 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 82, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till konkurslag och åtskilliga andra, därmed sammanhängande lagar.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom första kammaren väckta motioner, nämligen

nr 235, av herrar *Lamm* och *Boman*, samt

nr 237, av herr *Lind*.

Motionärerna hade hemställt om ändring i vissa delar av de framlagda lagförslagen.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på grund av vad däri anförts hemställt,

1:o att riksdagen med förklarande, att ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen godkännas, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, för riksdagen framlägga förslag till dels ändring i nu gällande konkurslags bestämmelser om konkursgrunderna och återvinning till konkursbo i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget i dessa delar, dels förslag till lag om ackordsförhandling utan konkurs; samt

2:o att de i anledning av propositionen väckta motionerna måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under 1:o).

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

Herr vice talman: Herr talman, mina herrar! Det torde vara bekant, att man både inom kommersiella och juridiska kretsar ansett vår nuvarande konkurslag högst otillfredsställande. Riksdagen har ju också så tidigt som 1906, alltså för 14 år sedan, skrivit till Kungl. Maj:t för att få en ny konkurslag. Kungl. Maj:t tillsatte 1907 en kommitté, som år 1911 avgav ett betänkande. Detta betänkande gick på cirkulation till olika korporationer och till rådstuvurätter och häradshövdingar etc. etc., och en del anmärkningar framställdes emot detsamma. Detta föranledde Kungl. Maj:t att tillkalla sakkunniga, som i sin tur omarbetade förslaget. De tillkallades 1916 och avgävo 1919 sitt utlåtande. På detta utlåtande är nu Kungl. Maj:ts proposition byggd. Detta utlåtande har i allmänhet väckt tillfredsställelse inom de kommersiella kretsarna, och när nu Kungl. Maj:ts proposition blivit behandlad så som den blivit behandlad av första lagutskottet, som avstyrkt densamma och hemställt om en skrivelse med vissa direktiv till Kungl. Maj:t, har inom köpmannakretsar en förstämning gjort sig gällande, en förstämning, som har tagit sig uttryck i ett uttalande, som har blivit gjort av Stockholms, Göteborgs och Malmö köpmannaföreningar och som jag ber att få här inför kammaren återgiva:

»Undertecknade finna det högst beklagligt att riksdagens lagutskott avstyrkt det nu på riksdagens prövning beroende lagförslaget om ny konkurslag jämte lagstiftning om ackord utan konkurs. Sedan tiotal av år har det svenska köpmansståndet i sin verksamhet haft betydande men av den otidsenliga konkurslagstiftningen i Sverige. De förnämsta bristerna hava varit konkursgrunderna, som möjliggjort för tredskande gäldenärer att ofta länge nog undgå konkurs, bestämmelserna angående kvittning och återvinning, som öppnat möjlighet för en gäldenär att undandra borgenärerna sin egendom och därigenom i den grad minska tillgångarna i sitt bo, att när konkurs slutligen inträffar, litet eller intet finnes att fördela, samt bestämmelserna angående förvaltningen och kontrollen däröver, vilka saknat effektivitet och därför icke kunnat förekomma ett meningslöst utdragande på konkursförfarandet, på samma gång betydliga belopp tagas i anspråk till arvoden utan en däremot svarande nytta för borgenärerna.

I alla dessa avseenden skulle genom det föreliggande lagförslaget värdefulla förbättringar vinnas. Särskilt skulle heder och redlighet främjas därigenom, att de vidsträckta möjligheter till ohederliga transaktioner stängdes, som nu under hägn av en otillfredsställande lagstiftning förefinnas.

Den framgångsrika verksamhet, som under mera än tio år idkats av köpmannaföreningarnas ackords- och konkursavdelningar, skulle genom den tillämnade lagstiftningen vinna i styrka, på samma gång dessa avdelningar erhöles vapen mot demoraliserande sidoavtal vid ackordsuppgörelser.

I betraktande av dessa synpunkter få vi uttala som vår mening, att det skulle vara till stort gagn för hederlig köpenskap i Sverige om Riksdagen antog det föreliggande förslaget till ny konkurslagstiftning med vad därtill hörer.»

I detta uttalande av Stockholms, Göteborgs och Malmö köpmanna-

Förslag till ny konkurslag. (Fort.)
föreningar ha instämt även köpmannaföreningarna i Norrköping, i Gävle och i Sundsvall. Det är således ett betydligt antal av Sveriges köpmän, som stå bakom detta uttalande.

Nu har första lagutskottet, utan att vilja ingå på någon detaljbehandling av förslaget, inlåtit sig på en kritik av vissa delar därav och på den grund avstyrkt detsamma och givit Kungl. Maj:t ett visst direktiv. Jag skulle naturligtvis, om frågan förekommit tidigare under riksdagen, för min del ha yrkat på en återremiss, för att lagutskottet skulle bli i tillfälle att företa en ny behandling av ärendet. Detta låter sig naturligtvis icke göra nu, då riksdagen lider mot sitt slut.

Man kan ju icke värja sig för det intrycket, att i föreliggande utlåtande de praktiska synpunkterna väl mycket fått vika för teoretiskt-juridiska åskådningssätt, och de direktiv, som göras i klämman, äro sådana, att jag för min del icke skulle vilja biträda desamma.

I den närvarande situationen skulle jag helst framföra ett rent avslagsyrkande, på det att Kungl. Maj:t skulle få fria händer med avseende å det nya förslag, vars framläggande naturligtvis är att motse, om än det nu kommer att dröja ytterligare några år, innan man nått till ett tillfredsställande resultat med avseende å vår konkurslagstiftning. Men då jag förmodar, att under den diskussion, som nu kommer att uppstå, andra yrkanden komma att göras, till vilka jag eventuellt skulle kunna ansluta mig vid en eventuell votering, skall jag för närvarande, under beklagande av det sätt, på vilket detta ärende blivit behandlat av första lagutskottet, icke göra något yrkande.

Herr statsrådet Undén: Herr talman! Det är inte någon särdeles tacksam uppgift att å ämbetets vägnar yttra några ord till försvar för detta förslag till ny konkurslag. Det har ju avstyrkts av ett enhälligt lagutskott.

Jag kan emellertid icke underlåta att göra några randanmärkningar till utskottets utlåtande. Förslaget har inom utskottet tydligen strandat därpå, att man har varit av olika meningar angående principerna för förvaltning av konkursbo. Där stå två principer mot varandra, antingen att, som det är för närvarande, borgenärerna skola ha det huvudsakliga inflytandet på förvaltningen genom att få utse förvaltare, eller också att domaren skall utse förvaltare. I bägge systemen kunna givetvis göras vissa modifikationer, varigenom den motsatta synpunkten i viss mån tillgodoses.

Nu har, såsom den föregående ärade talaren här redogjorde för, den första konkurslagstiftningskommittén stannat vid att domaren borde utse förvaltare. Utskottet redogör också härför och övergår sedermera till att påvisa, hurusom de sakkunniga, som senare tillkallats, ha stannat för den motsatta principen, eller att man skulle i huvudsak behålla det nuvarande systemet med borgenärerna såsom väljare av förvaltarna. Men utskottet underlåter alldeles att redogöra för vad som föranledde denna omkastning av synpunkter, det är ju dock av en viss betydelse att veta, att den första kommitténs förslag möttes av en mycket stark kritik från

såväl köpmanskretsar som domarkretsar. Det var just i anledning av denna, man kan nästan säga enhälliga opinion från de kretsar, vilka närmast beröras av lagstiftningen, som förslaget på denna punkt lades om. Man hade då givetvis väntat, att utskottet skulle anföra starka skäl för att man nu skulle förkasta förslaget med hänsyn till de principer, som i propositionen föreslås beträffande förvaltningen. Emellertid finner man av utskottsutlåtandet, att utskottet ingalunda varit enigt om att man nu skulle övergå till denna nya princip om domaren såsom väljare av förvaltare. Tvärtom har utskottet varit enigt om, att man för närvarande icke kan genomföra en sådan princip. Slutsatsen har emellertid då för utskottet icke blivit, såsom man närmast skulle ha kunnat vänta sig, att man bör ta propositionens förslag, eftersom man för närvarande inte är beredd att underkänna dess system. Det är litet svårt att av utlåtandet riktigt se utskottets egentliga skäl. Emellertid har utskottet uttryckligen erkänt, att det nya förslaget i andra avseenden innebär åtskilliga förbättringar, och så vitt jag kan förstå, erkänner utskottet också, att det förvaltningssystem, som i propositionen har föreslagits, i varje fall inte är sämre än det nuvarande. Tvärtom torde det väl från utskottets synpunkt innebära vissa, om ock inte så stora förbättringar.

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

Under sådana förhållanden och då man här har ett genom-
bearbetat förslag, förefaller det mig verkligen betänkligt att utan
vidare avvisa detta förslag och i stället ge det direktiv, att det
skall utarbetas ett förslag till partiell förbättring av den nuvarande
konkurslagen, partiell förbättring av ganska omfattande räckvidd.
En sådan ståndpunkt hade varit naturlig, om man hade stått vid
utredningens början, men då man nu tvärtom står vid slutet och
har detta konkurslagsförslag färdigt och utarbetat, förefaller det
vara slöseri med arbetskraft att i stället gå in på en alldeles ny
linje, att avvisa det färdiga förslaget och begärda partiella förbättringar.
I det läge saken har kommit, kan jag endast uttala ett
beklagande av att resultatet av detta utredningsarbete har blivit
sådant det nu genom utskottets utlåtande blivit och ifrågasätter, i
likhet med herr vice talmannen, lämpligheten av att riksdagen verkligen
skall ge så bestämda direktiv om att Kungl. Maj:t skall lägga
fram förslag till enbart partiella förbättringar, varigenom det
sålunda är uteslutet att komma igen en följande riksdag med ett
förslag till helt ny konkurslag.

Herr Boman: Herr talman, mina herrar! Såsom redan såväl
av den förste ärade talaren som nu från statsrådsbänken har fram-
hållits, är det föreliggande lagutskottsutlåtandet ganska nedslående
för landets köpmannakår. Den förste talaren påpekade, att det är
mycket länge sedan riksdagen avlät sin skrivelse med begäran om
förbättringar i konkurslagen, och det kommittébetänkande, som i
allt väsentligt är grundvalen för den föreliggande kungl. propositionen,
är ju mer än tio år gammalt.

Nu har utskottet under sin förberedande granskning stannat,

Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)

när det kom till förvaltningsfrågan, och där gör det ett ganska egendomligt uttalande. Det förklarar, att förvaltningens ordnande är den bärande punkten i en ny konkurslag, och förklarar, att det föreliggande förvaltningsförslaget kan utskottet icke godkänna. Men samtidigt gör utskottet det uttalandet, att det är på denna punkt som den nuvarande ordningens brister mer än på någon annan punkt framträtt och verkat ogynnsamt. När man gör detta senare uttalande, förefaller det mig bra inkonsekvent att hemställa, att förvaltningen alltjämt skall förbli oförändrad. Det vill förefalla mig, som om lagutskottet här låtit i sin strävan att vinna det bästa, detta bli fiende till det goda.

Efter min uppfattning är den nuvarande förvaltningen sämst av alla system för förvaltningens ordnande, som varit föreslagna. Det må vara ursäktligt, om jag anser, att kommittéförslagets tanke härutinnan var, vad som i första rummet borde vara förtjänt av beaktande, men även den kungl. propositionens förslag finner jag vara avgjort bättre än den nuvarande lagens bestämmelser.

Nu hemställer utskottet, att man i den nuvarande lagen skall inarbeta de i propositionen föreslagna bestämmelserna angående konkursgrunder och rätt till återvinning i konkurs, men anser, att frågan i övrigt bör uppskjutas tills den stora rättegångsreformen en gång blir mogen att framläggas och beslutas. Detta skulle innebära ett uppskov på kanske minst tio år, efter vad ganska sakkunnigt folk förklarar vara sannolikt beträffande den stora reformens genomförande. Nu är det väl sant, att man i köpmannakonkurser under de gångna åren, sedan revision av konkurslagen begärts, rett sig något bättre, än man tidigare gjorde, genom den fasta sammanhållning, som finnes mellan köpmannaföreningarnas i Stockholm, Göteborg och Malmö konkursavdelningar, och genom det förhållandet, att under de sista fem krisåren, då kreditförsäljning knappast förekommit, antalet konkurser varit så avgjort mycket mindre mot tidigare. Men jag befarar, att de år, som närmast stunda, komma att uppvisa ett rikligt antal konkurser, så att man väl behöfve en konkurslag, som bättre motsvarar vad jag tror för närvarande är en allmän rättsuppfattning, och i den vägen hade den föreliggande propositionen tagit upp åtskilliga nyheter, som jag är övertygad om att lagutskottet, i fall det hade gått in på en detaljgranskning därav, kunnat acceptera.

Jag vill erinra om att den kungl. propositionen beträffande förvaltningen föreskrev en nyhet, att det i regel skulle finnas endast en förvaltare. Det nya förslaget bestämde förkortade tider för alla anslag, vilket givetvis måste vara ägnat att åstadkomma en snabbare avveckling av konkursen. Förslaget föreskrev ändrade rättsbestämmelser till förebyggande av att prioriterade fordringsägare finge obehörigt inflytande på frågor, som icke berörde deras rätt, vidare borttogs den s. k. inställesdagen. Det infördes åliggande för förvaltaren att göra anmärkning på felaktig bevakning. Det infördes rätt för honom att fullfölja talan. Det infördes skyldighet för honom att meddela underrättelser om utdelning i kon-

kurs. Det ålades honom att ayge kassarapport och skyldighet att sörja för att inflytande penningemedel bleve förräntade i bank. Det medförde vidare för gäldenären rättighet att bjuda ackord när som helst under konkursen ända tills slutligt utdelningsförslag var framlagt, en fördel för både borgenärer och gäldenärer av icke ringa betydelse. Det infördes nytt formulär för borgenärsed. Det nuvarande edsformuläret angående borgenärsed är nämligen sådant, att det kan hända, att en innehavare av en fullt legitim fordran inte kan gå eden, utan går miste om sin rätt. Det innehöll bestämmelser om fattigkonkurs, besparande domstolar och vederbörande betydligt arbete utan allt gagn. Såsom lekman finner jag vidare, att det är värdefullt, att det nya lagförslaget har uteslutit åtskilliga nu döda bestämmelser, som aldrig tillämpas, sådana som § 19 i 2 kap., som förbjuder gäldenären att lämna sin hemort utan tillstånd utom då han går i kyrkan och dylikt.

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

Alla dessa, som jag tror visserligen icke var för sig alltför stora förbättringar skulle vara uteslutna från prövning med den snäva formulering, som lagutskottet givit åt sitt yrkande. Det förefaller mig därför riktigare, om kammaren, för den händelse den i huvudsak ansluter sig till utskottets tanke om förbättringar i lagen, att Kungl. Maj:t må få större frihet beträffande det förslag, som till en kommande riksdag skall framställas, ville på annat sätt formulera sitt beslut och jag skall därför tillåta mig att föreslå:

1:o) att riksdagen med förklarande, att ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen godkännas, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, framlägga dels förslag till ny konkurslag i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget, dock att därvid frågan om konkursförvaltningen bör tagas under förnyad omprövning, dels förslag till lag om ackordsförhandling utan konkurs;

2:o) att de i ämnet väckta motionerna måtte anses härigenom besvarade.

Herr Hansén: Herr talman, mina herrar! Då riksdagen redan 1906 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning om och i vilken mån gällande konkurslag behövde omarbetas, vilade detta riksdagens beslut säkert på en ganska allmänt utbredd erfarenhet om den nuvarande konkurslagens brister. Dessa brister ha säkerligen icke framträtt mindre under de 14 år denna utredning av ärendet pågått fram till det förslag, som nu framlagts. Det är under sådana förhållanden naturligt, att man särskilt i de kretsar, som mest beröras av denna lagstiftning, med verklig tillfredsställelse sett att det till innevarande riksdag framlagts förslag till ny konkurslag, så mycket mer som detta förslag tidigare prövats av köpmännens sammanslutningar liksom av dem, det närmast tillkommer att handhava konkurslagen, och vunnit deras gillande. Men dessa förhoppningar visade sig mycket snabbt vara en chimär. Redan för veckor sedan lästes i hela landets tidningspress, att lagutskottet avstyrkt hela lagförslaget. Det var under sådana förhållanden inte

*Förslag till ny
konkurslag.*
(Forts.)

så underligt, om man i en hel del tidningar fann rubriken: »Den nya konkurslagen omöjlig» såsom överskrift över detta meddelande.

Sedan nu utskottets utlåtande ligger på kamrarnas bord, finner man emellertid, att detta lagförslag inte ens av utskottet befunnits vara så synnerligen omöjligt. Tvärtom innehåller utskottsbetänkandet en rad av erkännanden åt förslaget. Så t. ex. vitsordas för det första bestämmelserna om konkursgrunder, för det andra bestämmelserna om grunderna för återvinning i konkurs och för det tredje bestämmelserna om ackord utan konkurs. Det vore kanske lämpligt att gå in på en närmare förklaring av vad det är för vinster man har att notera av dessa nya förslag, men dels ha de redan berörts av föregående talare, dels komma de kanske att i debatten ytterligare framhållas, varför jag inte skall närmare gå in på dem. Om dessa tre punkter säger emellertid utskottet, att de icke föranlett till några anmärkningar av principiell art eller eljest av större räckvidd. Tvärtom har förslaget i dessa delar i stort sett tillvunnit sig erkännande och anslutning. Det är emot de föreslagna förvaltningsgrunderna man reser motståndet. Utskottet omtalar, att en grupp inom utskottet ansett, att på sätt kommitterade ursprungligen föreslagit, rätten att tillsätta konkursförvaltare bör läggas i konkursdomarens hand och därmed borgenärerna fräntagas varje inflytande på denna viktiga fråga. En annan grupp har ställt sig mera tveksam, säger utskottet, medan den tredje gruppen inom utskottet, »med synnerlig styrka hävdar, att borgenärernas av ålder utövade rätt att tillvarataga sina intressen i konkursboet genom egna valda förtroendemän måste bibehållas». Emellertid äro tydligen de kraftigaste viljorna att söka i den förstnämnda gruppen inom utskottet, eftersom enighet kunnat vinnas om, trots att kritiken endast gick ut över denna punkt av det vidlyftiga förslaget, att föreslå riksdagen att avslå hela förslaget och i stället föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära en inarbetning i den nuvarande konkurslagen av de delar av förslaget, som vunnit utskottets gillande.

Jag tillåter mig rörande förvaltningsfrågan säga, att det synes något egendomligt, att kravet på, att konkursdomarna ensamma skola erhålla rätt att tillsätta konkursförvaltare så envist vidhållas, ja, t. o. m. blir orsak till hela konkurslagens fall inom utskottet, då man erinrar sig, att så gott som full enighet om det kungl. förslaget i denna del rått bland de i saken intresserade. Såväl köpmännen, företrädade genom handelskamrarna och köpmannaföreningarna, som advokaterna, företrädade av advokatsamfundet, och sist men icke minst Sveriges häreldshövdingar och ordförandena i rådstuvurätterna i städerna, vilka det ju tillkommer att handhåva lagen och eventuellt utöva denna rätt att tillsätta konkursdomare, ha enligt det ursprungliga förslaget samtliga med ovanligt stor enighet ställt sig på samma ståndpunkt som det kungl. förslaget. Av de skäl, som ligga bakom de intresserades opinion, torde endast två behöva framhållas. Det första är, att det med nuvarande domstolsorganisation är omöjligt att lägga på domarna det arbete, som en ändrad organisation skulle medföra. Läser man vad minoriteten

i utskottet kräver av domaren på sid. 10, torde detta vara uppenbart.

*Förslag till ny
konkurslag.*
(Forts.)

Det andra skälet är, att man icke kunnat förebringa några övertygande skäl för att konkursdomarna skulle vara i stånd att skaffa en mera kompetent förvaltarkår än den nuvarande. Då man gör gällande, att våra domare skulle vara i stånd att utanför de nuvarande förvaltarnas krets skapa en ny, mera kompetent förvaltarkår, har man för domarna uttalat en beundran, som de själva äro de första att anse omotiverad. Och skulle domaren taga förvaltarna bland de nuvarande, är det väl icke troligt, att förhållandena skulle komma att gestalta sig annorlunda än nu. Men vad man måste befara, om man får av domarna utsedda förvaltare, är att man får en ynkesförvaltarkår med monopolställning, förvaltare i tjänstemannaställning, som sitta kvar så länge de icke göra sig skyldiga till direkta fel. Frestelsen för en sådan tjänstemanförvaltare att förfalla till slentrian och schablonmässighet i förvaltningen av böen torde ligga i öppen dag.

Det är ägnat att väcka förvåning, att första lagutskottet utan vidare förkastat förslaget, ehuru det icke haft några principiella invändningar mot detsamma utöver anmärkningarna i förvaltningsfrågan. Utskottet citerar först de betänkligheter, som lagrådet uttalat beträffande förslagets förvaltningsbestämmelser. Citeringen har skett, synes det mig, på ett ganska otillfredsställande sätt. Man tar upp vad lagrådet anför *mot* förslaget, men man tiger med vad lagrådet sagt *för* detsamma. Om man ser efter på sid. 304—305 i den kungl. propositionen, finner man, att lagrådet säger omedelbart efter det uttalande utskottet citerar och efter att ha talat om den av kommitterade föreslagna formen, att konkursförvaltare måtte utses av konkursdomaren: »För att en sådan för våra förhållanden tämligen främmande anordning skulle kunna förordas synes emellertid krävas, dels att densamma redan från början omfattas med förtroende inom de kretsar, vilkas intressen det närmast gäller att tillvarataga, och dels att underdomstolarna kunna anses lämpade för de nya uppgifterna utan att dessa störande påverka deras huvudsakliga verksamhet. I båda dessa avseenden brista förutsättningarna enligt vad tydligen utvisas av yttranden från representativa enskilda korporationer och från domarkåren.» Och så fortsätter lagrådet längre ned: »För sin del har lagrådet emellertid trots de anförda betänkligheterna icke kunant stanna vid en negativ ståndpunkt. Verkningarna av den nya förvaltningsorganisationen torde i första rummet bero på de korporationer, köpmannaföreningarna och advokatsamfundet, bland vilkas tjänstemän eller medlemmar funktionärerna i huvudsak komma att hämtas, och det torde icke vara alltför förmätet att hoppas, att dessa skola söka tillse, att förvaltningen skötes med omsorg och arvodesanspråken hållas inom rimliga gränser. Genom samverkan mellan representanter för underdomstolarna torde också åtskilligt kunna göras för att från början vinna enhetlighet och fasthet i arvodesbestämningen.

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

Därtill kommer, att förslaget i andra avseenden än i fråga om förvaltningen tillför den svenska konkurslagstiftningen vissa nyheter av icke ringa värde. I detta hänseende bör erinras om den möjlighet att på ett tidigare stadium få gäldenären försatt i konkurs, som är åsyftad med förslagets inledande paragrafer. Ökas härigenom själva de realiserbara tillgångarna, är detta en omständighet av än större vikt för det ekonomiska resultatet än förvaltningen. I samma riktning kan det antagas, att ändringarna i fråga om återvinningsreglerna komma att verka. Till ett gynnsamt utfall av konkursen bör också bidraga den hastigare realisation av boets egendom, som förslaget möjliggör genom sina kortare tidsfrister och större självständighet för förvaltningsorganen. En väsentlig fördel är även den enklare proceduren i fattigkonkurser. Och slutligen låter det sig icke göra att med gällande konkurslag förena lagstiftning om ackord utan konkurs, vilken enligt erfarenhet från utlandet synes kunna medföra åtskilliga fördelar.

På grund av vad sålunda anförts anser sig lagrådet böra tillstyrka, att förslaget lägges till grund för proposition i ämnet.»

Som man finner av det fortsatta citatet av lagrådets yttrande, har lagrådet just inte givit så mycket stöd för utskottets ståndpunkt. Lagrådet har visserligen uttalat vissa sympatier för det ursprungliga kommittéförslaget beträffande förvaltningen, men lagrådet har samtidigt sagt, att förutsättningarna för detta saknas, och det har vidare betonats, att betydande fördelar stå att vinna i det kungl. förslaget i detta avseende. Slutligen har lagrådet framhållit, att en lag om ackordsförhandling utan konkurs enligt lagrådets mening icke kan förenas med den nuvarande konkurslagen, men lagutskottet anser, att riksdagen bör skriva till Kungl. Maj:t och begära en sådan lagstiftning med bibehållande av en stor del av den gamla konkurslagen. Vad utskottet i sin helhet haft för grund för sin uppfattning, att förslaget icke skulle tillnärmelsevis komma att motsvara därpå ställda förväntningar, framgår icke tydligt av utskottsutlåtandet, men det är dock anmärkningsvärt att utskottet, som självt erkänner sig ur stånd att angiva någon bättre metod att lösa svårigheterna, likväl helt fränkt förkastar ett förslag, bakom vilket alla i frågan intresserade praktiskt sett stå ense. Då därtill kommer, att det framlagda förslaget, så vitt man kan se och enligt vad man sagt mig, från juridiskt håll behandlats med synnerlig omsorg och ingående noggrann prövning, blir förvåningen över det resultat, vartill utskottet kommit, sannerligen inte mindre. Med den uppfattning jag har om det föreliggande förslaget, skulle jag helst vilja yrka, att den kungl. propositionen måtte återremitteras till utskottet, men det är naturligtvis ingen utsikt till framgång för ett sådant yrkande i denna riksdagens elfte timme och med tanke på det myckna arbete som ännu återstår. Då jag emellertid anser ett beslut på sätt utskottet föreslagit innebära att hos Kungl. Maj:t begära ett uppenbarligen sämre förslag än det som nu föreligger, kan jag icke biträda utskottets kläm. Jag är så

mycket mer angelägen om att riksdagen icke fattar något sådant beslut, som lägger hinder i vägen för Kungl. Maj:t, att ånyo framlägga proposition i huvudsaklig överensstämmelse med den nu föreliggande. Då jag anser detta vara möjligt genom ett bifall till det yrkande som framställts av herr Boman, skall jag be, herr talman, att få biträda det av herr Boman framställa yrkandet.

*Förslag till ny
konkurslag. 1*
(Forts.)

Herr A k e r m a n: Då jag nu anhåller att få yrka bifall till lagutskottets utlåtande, vill jag genast nämna, att varken jag eller — därom är jag övertygad — någon annan av utskottets medlemmar på något sätt velat underskatta de förarbeten, som i denna sak blivit gjorda. Tvärtom tror jag, att vi alla äro ense om, att här föreligger resultatet av ett samvetsgrant och väl genomtänkt arbete, som förtjänar all hönör, och detta har ju även i utskottsutlåtandet uttalats beträffande särskilt några punkter. Att resultatet av utskottsbehandlingen dock blev sådan den nu blev, berodde, som herrarna ju finna, huvudsakligen därpå, att meningarna voro så utomordentligt delade beträffande bästa sättet att ordna själva konkursförvaltningen. Man ansåg, att det nog vore klokast att följa den gamla regeln: in dubio non est agendum: då man är tveksam, är det bättre att låta saken vila tills vidare.

Jag hörde med glädje, då den förste talaren föredrog den skrivelse, som är inkommen från åtskilliga köpmannasammanslutningar, att de bland sina bekymmer i sista rummet nämnde förvaltningsfrågan. De talade först om konkursgrunderna, därpå om kapitlet om återvinning, slutligen om ackordsuppgörelse och sist om förvaltningen. Nu är det ju så, att i alla de tre första frågorna har utskottet hemställt om ett nytt förslag i huvudsaklig överensstämmelse med propositionen och det kan ju inte dröja länge, innan detta förslag blir utarbetat. Att det nu har blivit som det blev med förvaltningsfrågan, beror ju på att, de tillkallade sakkunnige givit vika för anmärkningar, som mot ursprungliga kommittéförslaget framställts, och därför i viss mån fallit tillbaka på den gamla lagen. Ja, men jag förmodar, att de anmärkningar, som gjordes, till stor del berodde på att våra nuvarande domstolar, åtminstone vad lantdomarna beträffar, för närvarande icke torde vara i stånd att åtaga sig ett sådant arbete som föreslogs i kommittébetänkandet. Då vill jag fråga: när det i alla fall nu snart stundar en rättegångsreform med helt ny domstolsorganisation, är det då inte klokare att låta denna grannliga frågas lösning anstå för att se, huru förhållandena utveckla sig, i stället för att nu först ändra litet grand på de nuvarande bestämmelserna och sedan kanske falla tillbaka på någonting annat? Jag kan inte förstå annat än att utskottet härvidlag just har handlat praktiskt, och ingalunda, såsom den förste ärade talaren ansett, låtit teorien för mycket råda över praktiken.

Med anledning av vad herr Hansén sade och hans utförliga redogörelse för lagrådets betänkande, vill jag bara nämna, att jag för min del läst detta utlåtande av lagrådet på ett helt annat sätt än han. Jag kan inte finna, att lagrådets uttalande kan åberopas som något stöd

*Förslag till ny
konkurslag.*
(Forts.)

för de åsikter, den ärade talaren förfäktade. Om det nu blir så, att hela denna sak i de viktigaste punkterna, just de punkter, som äro förutskickade i den upplästa skrivelsen, blir ordnad inom kort, kan jag inte finna annat, än att detta bör tillfredsställa flertalet, och jag må säga, att om vi få vänta ett eller kanske högst två år på den saken, så måtte det väl inte vara någon så stor olycka. Vi veta ju alla, att förvaltningen av konkurserna mer och mer artar sig att bli bättre tack vare ingripande från erfarna och praktiska personer. Jag tror därför, att man mycket väl kan vänta ännu någon liten tid, och jag får säga, att vi ha fått tillräckligt många nya stora lagar vid denna riksdag, så att vi nu ej behöva sörja över att ytterligare en stor lag icke kommer till stånd.

Jag ber att få yrka bifall till lagutskottets utlåtande.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman, mina herrar! Ingen kan mer än jag beklaga, att vi icke redan nu kunna skrida till skapandet av en ny och tidsenlig konkurslagstiftning. Sedan mer än tjugo år tillbaka har det varit ett av mina livligaste intressen på lagstiftningens områden, att de hittillsvarande bedrövliga förhållandena i detta hänseende skulle bliva afhjälpta. Men en annan fråga är, varpå det beror, om detta önskemål icke redan nu kan förverkligas. Den förste ärade talaren ansåg sig böra uttala sitt beklagande över det sätt varpå detta ärende blivit behandlat av första lagutskottet. Ja, är detta lagstiftningsärende misshandlat, så har sannerligen denna miss-handel icke begynt med lagutskottets behandling av detsamma.

Förhållandet är i själva verket det, att vår konkurslagstiftning åtminstone alltsedan 1858 har stått under en alldeles särskilt olycklig stjärna. Då stod man under intrycket av 1857—1858 års stora ekonomiska kris, som medförde vad herr Boman befarade skulle komma att äga rum nu: betalningsinställelser och konkurser i stor utsträckning. Inom köpmannakretsar blev därför otåligheten stor att få en lagstiftning till stånd fortast möjligt, som kunde bättre än den hittillsvarande motsvara behovet. En amatörlagstiftare, som gjorde sig till särskild tolk för dessa otåliga yrkanden, sattes att svara ihop en konkurslag och fullgjorde detta uppdrag med ett par medhjälpare på en synnerligen kort tid. Detta konkurslagförslag blev emellertid i vanlig ordning remitterat för granskning till högsta domstolen, och det blev bekant, att den juridiskt sakkunniga kritiken där hotade att bliva alldeles förkrossande. Man lagade då att riksdagen motionsvis fick hela lagförslaget till sig överlämnat, för att riksdagen utan föregående granskning på rak arm skulle taga hela konkurslagen och ställa Kungl. Maj:t inför en »fait accompli», och man lyckades, tack vare den nämnda otåligheten från köpmannahåll, vinna sitt mål. Målet, som vanns, det var 1862 års konkurslag, över vilken våra köpmän sedan dess genom alla decennier med rätta klagat! Det är utan tvivel ett av de bedrövligaste aktstyckena i svensk lagstiftning.

Det synes vara anledning att erinra om denna den nuvarande lagens historia, då fråga är att skrida till en ny lagstiftning i ämnet. Denna uppgift är förenad med alldeles särskilda svårigheter, bland annat

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

därför att med de daliga sidor i konkurslagstiftningen, som man vill komma ifrån, det tyvärr är förhållandet, att de tjäna vissa intressen ganska väl, intressen som helt naturligt med betydande styrka sätta sig mot varje förbättring, som går till roten av de nuvarande missförhållandena. Det är icke utan, att man tycker sig hava funnit under detta lagstiftningsärendes behandling sticka fram ett och annat i den vägen. Jag skall be att få återkomma till den saken sedan.

Med denna 1862 års konkurslagsreform förhöll det sig nu, vad förvaltningen beträffar, på det sättet, att man tillskapade denne *rättens ombudsman*, som det nu framlagda kungl. förslaget vill bibehålla och vilken institution man vill ytterligare utveckla. Denna institution tog man från Frankrike och missförstod totalt dess innebörd. Där betydde den, att en ledamot av konkursdomstolen utgör förmedlare mellan konkursdomstolen och konkursförvaltningen; han tjänstgör såsom referent vid domstolen rörande de frågor, som dit hänskjutas, o. s. v. Han har således i viss mån en sådan ställning som enligt den nya lagen den tilltänkte »konkursdomaren». 1862 års svenska lag bestämde däremot, att rättens ombudsman kunde väljas antingen inom *eller utom* rätten, och redan därför var det omöjligt, att han kunde få den ställning, som han hade i den franska originallagstiftningen. Han fick över huvud taget, såsom redan från början av kritiken framhölls, en ytterst oklar ställning, en ställning som möjliggjorde för honom att ingenting göra med bibehållet gott samvete, men som gjorde det svårt för honom, i fall han önskade på ett mera verkligt sätt ingripa, att göra detta. Då därtill kom en så olycklig bestämmelse som den, att denne rättens ombudsman skulle hava *en tredjedel av hela konkursarvodet*, och då det var möjligt, och vad städerna angår till och med avsett, att någon bland rättens bisittare, t. ex. en rådmän, skulle bliva rättens ombudsman samt till och med rättens ordförande i stad eller på landet kunde bliva det — utan klar förpliktelse till mer avsevärd verksamhet, ja med ringa möjlighet att förmå uträtta någonting, men med rätt att få en tredjedel av konkursarvodet — och då det vidare gällde, att konkursförvaltare, gode män och syssloman, tillsattes av borgenärerna och vid omröstning om arvodet dessa gode män och sysslomän ansågos äga rätt att utöva rösträtt på grund av de fullmakter, de innehade av borgenärerna för skötandet av ärenden rörande konkursen, blev följden icke blott den, att arvodet skruvades upp betydligt i höjden, då de röstande voro intressenter däri, och rättens ombudsman hade icke något synnerligt intresse att verka såsom kontrollant i borgenärskårens samfälliga intresse, enär han var tillförsäkrad en tredjedel av konkursarvodet. Utan följden var också, att *domarkåren blev allvarligt komprometterad* genom den skeva ställning den kom att intaga, då stundom häradshövdingar och esomoftast rådmän sattes till denna syssla såsom rättens ombudsman.

De känslor, dessa förhållanden utlöste, togo sig också uttryck i en serie motioner i riksdagen *dels* om hela institutionens borttagande och *dels* om att åtminstone medlem av rätten icke skulle äga vara rät-

*Förelag till ny
konkurslag.*

(Forts.)

tens ombudsman. I detta senare hänseende blevo yrkandena småningom bifallna. Först föll denna rätt bort för rättens ordförande. sedermera för andra medlemmar för rätten i stad. Fortfarande står kvar möjligheten att låta andra tjänstemän vid rätten eller biträden hava denna befattning, och den har också begagnats i stor utsträckning. Nu vill man i förslaget gå vidare. Man vill förbjuda en var. som har med domstolen att göra, att bekläda denna befattning; det kan sägas vara underförstått, att såsom rättens ombudsman skall sätas en duglig praktiserande jurist, en advokat. Därmed har man löpt linan ut och förvandlat institutionen, från vad den från början var till något annat, något fortfarande helt egenartat, men alltså något som säkerligen icke något annat land skulle finna anledning att göra oss efter.

Tvärtom har man runt om i världen alltmera gått den vägen, att domaren fått långt större befattning med själva konkursärendena på ämbetets vägnar och icke mot särskilt salarium eller åtminstone ett salarium, som utgår såsom en officiellt fastslagen rättegångsavgift. Jag vet mycket väl, att mot tillämpningen av detta system hos oss möta vissa betänkligheter.

Men innan jag går in på den frågan, vill jag fortsätta mina små historiska erinringar. Man har för länge sedan tagit bort denna rätt för rättens ombudsman till att uppbära en viss kvotdel av konkursarvodet; man har tagit bort regeln, att rättens ombudsman och sysslomännen få själva deltaga i omröstningen angående arvodet, och man har — som redan nämnt — också tagit bort regeln, att rättens medlemmar finge besitta den lukrativa rättens ombudsmannabefattningen. Man har alltså försökt med partiella mindre ingrepp rätta till missförhållandena, man har trott sig därigenom kunna häva dem. Då frågar jag: har man lyckats? Nej, man har icke lyckats! Ännu i denna dag är det en fläck på det svenska rättsväsendet, hur det tillgår vid konkursutredningar, vilken ömkligt liten dividend borgenärerna esomoftast få i förhållande till de stora arvoden, som utgå till konkursförvaltningen och vad konkursförvaltningen över huvud slukar. Sedan man en gång vunnit hävd för en viss standard i arvodeshänseende, *hjälpde det icke* att komma med några mindre reformer för att vinna bot på det onda. Man måste tillgripa en grundlig reform, därest man skall kunna tänka sig att mot de starka krafter, som givetvis verka till försvar för det bestående, kunna få en verkligt grundlig förbättring till stånd.

Nåväl! Nu skrev riksdagen för 15 år sedan i detta ärende och betonade med styrka, att framför allt i fråga om konkursförvaltningen, dess sakkunskap, dess kontroll, dess kostnader det ägde rum högst betänkliga missförhållanden. Riksdagen fann sig icke i stånd att giva bestämda direktiv, hur det svåra förvaltningsspörsmålet skulle lösas. Det framkastades i skrivelsen åtskilliga alternativ, om vilka riksdagen emellertid erkände, att de vore förenade med svåra betänkligheter. Den kommitté, som blev tillsatt, och i vilken sutto bl. a. en stadsdomare, två häradshövdingar, en prak-

Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)

tiserande advokat och en affärsman, gjorde en grundlig utredning i denna fråga, en utredning, som jag rekommenderar till läsning för dem, som vilja taga reda på huru denna förvaltningsfråga ligger. I konkurslagstiftningsbetänkandet av år 1911 uppvisas, att om man vill behålla den gamla institutionen, rättens ombudsman, kommer man med nödvändighet till motsägelser eller också till ett orimligt dyrbart system. Det finnes, ansåg kommittén, ingen annan rationell utväg än med en förvaltare, tillsatt i sådan ordning, att man kunde beräkna, att han vore ett opartiskt och sakkunnigt organ för hela borgenärskårens intressen och icke hade tillskansat sig förvaltarbefattningen, vare sig han vore borgenär eller utomstående, blott i syfte att gagna på konkursen, men utan att äga verklig kvalifikation för sin befattning. Kommittén ville därför ursprungligen lägga förvaltarevalet helt i domarens hand. Det är detta kommitténs *ursprungliga* förslag, som har blivit utsänt under hand dels till handelskorporationer och dels till underdomare. Från underdomarna inkommo svar endast i ett litet fåtal fall. De flesta lämnade det obesvarat. Från handelskorporationerna inkommo en hel del svar, och dessa svar gingo i mycket varierande riktning. Flertalet av dem voro obenägne för uppgivande av borgenärernas rätt att själva välja sina konkursförvaltare, men det fanns dock många modifikation, och man menade på sina håll, att samverkan mellan domare och borgenärer vore det rätta. Kommittén framlade så sitt *definitiva* förslag *med väsentliga jämkningar i riktning av just vad sålunda vissa handelskorporationer hade yttrat*. Detta kommitténs definitiva förslag av 1911 *har aldrig varit uttremmerat till eller blivit föremål för yttrande av handelskorporationerna*. Ej heller eljest, så vitt jag vet, av några andra myndigheter än underdomare och underdomarorganisationer. Det är ett ganska märkligt faktum detta, att detta kommittéarbete, på vilket det nu och med rätta slösas så mycket beröm i olika hänseenden, fick detta egenartade öde, då kommittén likvisst icke utan vidare fasthållit vid sin ursprungliga plan, utan i anledning av kritiken vidtagit väsentliga modifikation i denna.

Vilka yttrade sig då bland dessa underdomare och underdomareorganisationer? Vid sjutton rådstuvurätter instämde man i ett yttrande av svenska stadsdomareföreningen. Av häradshövdingar yttrade sig 4, 2 för och 2 mot kommitténs förvaltningsplan. Men dessutom yttrade sig föreningarna Sveriges häradshövdingar och föreningen Sveriges stadsdomare och de avstyrkte på det livligaste förslaget. Nu får jag säga: föreningarna Sveriges stadsdomare och Sveriges häradshövdingar i all ära, men deras lämplighet att fälla ett avgörande ord i en lagstiftningsfråga av förevarande beskaffenhet, den vågar jag bestämt bestrida. Dessa sammanslutningar, som närmast tillkommit för att tillvarata en viss ämbetsmannakårs intressen, naturligtvis med syfte också att försöka verka höjande och intresseväckande på kårerna — det är helt naturligt, att vid deras möten, när dylika frågor föras på tal, framför allt föres fram sådana synpunkter, som att »här påläggas

*Förslag till ny
konkurslag.*
(Forts.)

oss nya arbeten, nya ämbetsbördor, ökat ansvar» o. s. v.; och det kan icke ett ögonblick förnekas, att detta är den huvudsakliga synpunkt som har blivit lagd på konkurslagstiftningskommitténs förslag. Domarna ha sagt som så: vi få för mycket arbete och alltför ansvarsfulla uppgifter oss pålagda.

Och för dessa synpunkter har man böjt sig! I det sedermera utarbetade konkurslagsförslaget, det som nu föreligger, får domarkåren också nya uppgifter, men icke av det slaget, att det medför mycket nytt ansvar eller över huvud taget kräver större mått av intelligenskraft och omdömesförmåga. Domaren blir ännu vida mer ren ämbetsman och expeditionshavande, än han för närvarande är. Han blir konkursförfarandets postkontor. Handlingar skickas in och kallelser till borgenärer och andra skickas ut; men eljest blir det endast, när han skall avdöma kvarstående tvistefrågor, som han får något egentligt med konkursärendet, med det sakliga att göra. Men denna ställning är sannerligen icke den, som gagnar rättslivet eller domarkårens egen ställning och dess förmåga att verka såsom ett salt i samhället. Det är något för vårt land ganska säreget och ganska bedrövligt detta, att underdomarna alltmör och mer bliva avskurna från befattningen med sådana ärenden, som kräva mera omedelbart praktiskt avgörande, praktiskt förstånd vid avgörandet. Medan domaren utomlands alltmör är överexekutor och i konkursförvaltningen har en ledande ställning, har hos oss till följd av ogynnsamma förhållanden — bl. a. vad konkursärenden angår, tack vare rättsombudsmansinstitutionen — domaren hänvisats till det rena dömandet och till expeditionsgöromål; han saknar tillfällen att se till, hur rätten sedan verkar i praktiken, hur verkställigheten tager sig ut av de domar han fäller. För en framtida processreform är det utan tvivel av största betydelse, om åt domarkåren i det hänseendet kan givas en ställning, som bringar honom på annat sätt i kontakt med det pulserande rättslivet, och i det avseendet skulle en reform, som gjorde honom till konkursdomare i egentlig mening, utan tvivel vara ett steg i rätt riktning.

Emellertid, den inläga, som häradshövdingeföreningen avgav över konkurslagstiftningskommitténs förslag, gick i en annan riktning, och detta ansåg den dåvarande justitieministern — det var 1916 — vara av så utslagsgivande betydelse, att han ansåg, att vidare arbete borde anförtrors åt en representant för den mening, som kommit till uttryck i denna häradshövdingföreningens skrivelse, och vi hava på denna basis nu fått ett reviderat förslag till konkurslag, där kommitténs förslag till förvaltningsförordning blivit alldeles omkastat och där man bibehållit rättensombudsmannainstitutionen, med en utvidgning och utveckling, som nödvändigtvis fört med sig bland annat höjt arvode för ombudsmannen men, detta så mycket mer som han kommer att tagas inom en krets, där numera verksamheten är mycket lönande, och det helt enkelt icke låter sig göra i praktiken att taxera befattningen med konkursutredning efter helt annan skala än den som eljest tillämpas. Detta kommer enligt min övertygelse också att återverka på förvaltarearvodets storlek även i de fall, där rättens

ombudsman — vilket säkerligen ofta blir fallet härnäst — kommer att bli den verkliga förvaltaren, därför att han har den mesta erfarenheten om sådana angelägenheter, som måste besörjas i en konkursutredning.

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

De sakkunnigas förslag vilar ju på den egendomliga föreställning, att en näringsidkare i gäldenärens bransch skulle vara bäst ägnad att verkställa realisation och därmed förknippad rättslig utredning av olika slag av konkursboet, då det synes mig alldeles klart, att personer, som hava till yrke att utföra just dylika utredningar, i stället böra tillsättas. Finge domarkåren uppgiften att tillsätta dessa konkursförvaltare, skulle det enligt icke blott min övertygelse, utan enligt mångas, som ha förutsättningar att bedöma den saken, utbilda sig en kår av advokater, som ägnade sig åt denna verksamhet såsom en livsuppgift och till vilken konkursdomaren kunde vända sig, — där icke i visst fall konkursboets säregna beskaffenhet föranledde, att en konkursförvaltare med alldeles speciella kvalifikationer tillsattes — och vilka finge en särskild rutin för skötandet av dylika ärenden, och också de bättre förutsättningar att gagna *det hela*, i och med att de avkopplades från uppdragsgivares intressen, vilka ofta stå i bestämd strid med andra intressenters. Jag kan alltså icke annat än beklaga det motstånd, som på detta sätt gjordes från domarhåll och även att det togs alltför mycket hänsyn till de yttranden, som avgivits av vissa handelskorporationer. Handelskorporationernas yttranden i all ära, men, mina herrar, det är väl icke så säkert, att ledamöternas i Sveriges handelskamrar personliga erfarenhet av den nuvarande konkurslagen och dess brister särskilt för mindre inflytelserika borgenärer är så synnerligen stor. Jag skulle snarare tro, att innan handelskamrarnas utlåtande avgivits, de tagit råd av sina vanliga juridiska rådgivare, d. v. s. just precis de kretsar, som hava starkt intresse av att det hittillsvarande tillståndet får fortfara. Ty det kan icke nekas, att just inom de kretsar det förekommer, att personer uppträda i konkursen, som hava mycket stora fordringsägares fordringar och fullmakter att stödja sig på och som låta välja sig till förvaltare, men icke hava för avsikt att uträtta så mycket i denna förvaltning och som icke heller göra det, utan lägger hela arbetsbördan på medförvaltare. Men då frågan om arvodet blir aktuell, då finns det en princip, som inom dessa kretsar är helig, och det är den: lika åt alla, lika mycket åt den, som i konkursförvaltningen något gjort, och lika mycket åt de tre, fyra eller fem, som ingenting hava gjort! Och den taxa, som därvid tillämpas, det är den taxa, som innebär tillräckligt och ordentligt arvode för det arbete, som verkligen utförts av den arbetande, så att han för sin del får vad som motsvarar hans arbete. Och de övriga — få lika mycket! Det kan ju sägas, att jag målar något för mörkt, men en var som tagit reda på huru det i stor utsträckning går till måste säga, att stor skillnad är det icke på det normala och på det fall jag här skildrat.

Nu kan man säga, att på dessa missförhållanden avser det framlagda kungl. förslaget att råda bot, och det gör det genom att föreslå, att i regeln skall det blott vara *en* konkursförvaltare, och vidare

Förslag till ny
konkurslag.

(Forts.)

genom att stadga, att panträttshavare, som ändå äro säkra om att få ut sina fordringar, icke få deltaga i förvaltarvalet, och genom en del andra bestämmelser. Vad beträffar antalet förvaltare, vill jag emellertid fråga, om man kan hava så stor förhoppning att konkursdomarna, som hädanefter liksom hittills torde komma att stå alldeles främmande för dessa konkurssaker, skola uppträda med alltför stor bestämdhet mot vad som framstår såsom »borgenärernas enhälliga mening». Det kommer att gestalta sig så, som nu ofta är fallet, då gode män skola väljas i konkursen. I rättens förmak träffas tre å fyra herrar, som se på varandra med fientliga blickar; de ha bröstfickorna svällande av fullmakter; de försöka känna varandra på pulsen och bluffa för varandra, ty den ene vet ännu icke, huru mäktig den andre är — och så tager man det säkra för det osäkra, man kommer till slut överens att till förvaltare skola väljas alla de tre eller fyra närvarande! Så går man in till domaren — andra borgenärer finnas icke närvarande — och säger: samtliga till protokollet antecknade borgenärer anhålla enhälligt om att till gode män och förvaltare skola utväljas dessa tre eller fyra närvarande. Ja, så kommer det att gå till hädanefter också. Och skall verkligen domaren ha kraft att motsätta sig, när konkursen är av större omfattning, och det göres ett dylikt uttalande av alla de tillstädeskomna, skall han våga taga på sitt ansvar att icke följa borgenärskårens enhälliga mening att det bör tillsättas flera förvaltare? Jag tror, att det blir jämförelsevis mera sällan — så mycket mer som kanhända en liten end ande viskar i konkursdomarens öra, att han därigenom kan undgå omröstningsproceduren: en mycket intrikat procedur på grund av svårigheten att bedöma, huruvida den ene eller andre borgenären är berättigad att rösta eller icke, en procedur, som kanske tager många timmar i anspråk, och med hänsyn till vars besvärlighet valet ofta uppskjutes till en senare dag. Jag tror vidare det skall bli valet ganska vanskligt för en konkursdomare att bedöma, huruvida ett sådant fall är före, då en borgenär kan sägas vara fullt och säkert skyddad i sin rätt genom innehav av pant eller inteckning, och huruvida han således skall uteslutas från rätten att deltaga i förvaltarval. Klart är, att domaren hellre friar än fäller, hellre medgiver än avvisar; jag fruktar alltså, att icke för stor vikt kan läggas på den garanti, som i detta hänseende givits.

Emellertid, vi befunno oss i utskottet i valet mellan att aningen taga detta förslag eller för närvarande förkasta det, och då måste man naturligtvis se på allt det goda, förslaget å många andra områden innehåller — något som först och främst är 1911 års konkurslagstiftningskommittés förtjänst, men varav förtjänsten även är att tillskriva det överarbete, som på ett tekniskt sett, synnerligen förtjänstfullt sätt verkstälts av de senare sakkunniga, vilket det är mig ett nöje att medgiva. Och då kan man fråga sig: skola dessa fördelar uppoffras bara därför att man icke är nöjd med förvaltningsordningen? Ja, lagutskottet har för sin del kommit till, att det skulle låta sig lätt göra att få vinna högst väsentliga förbättringar, utan att man behövde antaga en helt ny konkurslag, med vars förvaltningsordning, d. v. s. med vars centrala del man icke kan vara nöjd. Om

ändringar göras i §§ 2—5 och i § 36 av var nuvarande konkurslag, om man i dem inrycker moderna konkursgrunder och återvinningsgrunder och om man utarbetar en till motsvarande lag svarande lag om ackord utom konkurs, då finge man ändock de *väsentligaste* fördelar, den avsedda reformen har att bjuda på. Jag ber att i det hänseendet få erinra om vad utskottets vice ordförande nyss påpekat i fråga om köpmannakärernas yttranden. I dessa yttranden har man just fäst sig vid att det nya lagförslaget stadgar bättre konkursgrunder och bättre återvinningsgrunder samt skapar rättslig möjlighet att genomföra ackordsuppgörelse utan konkurs. I samtliga dessa tre stycken har utskottet föreslagit, att det skulle bli en ändring och att man, genom ett lätt grepp, redan vid nästa riksdag skulle få förslag om en i dessa avseenden moderniserad konkurslag. Varför hava då icke de köpmannaföreningar, vilkas talan här förts, varit nöjda med utskottet? Jo, det förstår man, då man finner, att deras uttalande *är daterat den 20 april*, medan utskottets förslag är ingivet den 4 maj. Man har tydligen icke haft reda på vad utskottet ämnade föreslå, utan man har blott fått veta, att det kungl. förslaget skulle avslås, och då man då trott sig icke få dessa förbättrade återvinningsgrunder o. s. v., har man gjort agitation, skaffat underskrifter och bombarderat riksdagen med skrivelser. Man skulle, om man följer utskottet, blott icke få denna förvaltningsordning, som endast är en omklädd upplaga av den gamla, bättre i somliga stycken och kanske dyrare och sämre i andra stycken.

Jag måste erkänna, att jag i utskottet var feg nog att rösta för att utskottet skulle ingå i detaljbehandling av det framlagda förslaget, därför att jag tyckte, att det var svårt att förkasta ett tekniskt så välgjort förslag, vars fel var allenast, att det i huvudpunkten icke fyllde sin uppgift, men som dock i åtskilliga andra viktiga punkter var gott. Men jag blev mer och mer tveksam, huruvida jag röstat rätt, och jag har småningom blivit mer och mer övertygad, att det var rätt av utskottet att slutligen samla sig kring den linje, som föreligger i betänkandet. Man kunde nämligen befara, att med den nya konkurslagen komme att gå som med den nuvarande, om vilken från början sades: man kan ju senare bättre på och ändra om, men låt oss för all del laga att den blir gällande strax. — Ja, den har nu varit bestående i 60 år! Framträdde nu den ändrade konkurslagstiftningen i form av »den nya lagen av år 1920», skulle den därigenom få en förstärkning i sin auktoritet, som den i avseende å förvaltningsfrågan egentligen icke förtjänade, då den i verkligheten icke vore annat än en omklädnad av den gamla lagen. Den *verkliga* reformen kunde bli uppskjuten till en långt avlägsen framtid. Jag vill icke neka till, att med utskottets förslag följer olägenheten att en hel del specialförbättringar i olika detaljpunkter nu ej komme att genomföras. Men man måste se ett lagstiftningsproblem sådant som detta i stort; och om man mot dessa olägenheter väger risken att den nya lagen skulle betraktas såsom ett definitivt resultat på konkurslagstiftningens område, och då denna lag, som jag tror, skulle bereda obehöriga intressen tillfälle att på samma olämpliga sätt som hittills

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)* göra sig breda, synes det mig, att det är bäst att avvakta den tid, då vi få domarekåren avkopplad från en mängd av de tyngande expeditionsarbetena och hela underdomarkårens verksamhet så ordnad, att dess direkta kontakt med den rättssökande allmänheten blir större än vad den för närvarande är. När man sålunda kommer fram till en processreform, skall man i sammanhang härmed kunna skrida fram till en ny konkurslag.

Jag tror, att det vid det tillfället för övrigt skulle vara anledning att se till, om icke även åtskilliga av 1911 års konkurskommitté förbigångna punkter inom konkursrätten vore värda att tagas upp till revision, ej blott den av utskottet nu påpekade om skyldighet för gäldenären att vid utmätningsförfarande avlägga ed på att han icke har andra tillgångar än dem, som vid utmätningen framkommit. Härigenom bleve man av med flera fattiga konkurser, än enligt det nu föreliggande förslaget skulle bliva möjligt.

Jag skall likväl icke nu inlåta mig vidare på önskemålen för en framtida lagstiftning, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Efter det intressanta och uttömmande anförande, som den föregående talaren avgivit, återstår icke mycket att i denna fråga vidare beröra. Det är fullt riktiga synpunkter, som framlagts, och för litet var av oss torde det vara av högsta intresse, att denna fråga verkligen föres fram från ord till handling. Jag beklagar alltså, att de båda ärade talarna för utskottet hava stannat vid att denna fråga skall få ligga till sig, till dess rättegångsreformen är färdig att av riksdagen antagas. Herr Åkerman var nog förhoppningsfull, att sätta denna tid till 1 å 2 år. Jag undrar, om det verkligen kan vara möjligt att få denna förhoppning realiserad. Det är nog mer troligt, att rättegångsreformen låter vänta på sig kanske 10 år, innan förslag blir färdigt att framläggas för riksdagen. Skulle denna fråga behöva vänta så lång tid, kommer, såsom herr Alexanderson antydde i sitt anförande, visserligen att härigenom förorsakas för köpmannakåren oerhört stora svårigheter. Det kan icke vara rimligt att tänka sig, att en reform av konkurslagstiftningen skall uppskjutas till dess att rättegångsreformen kan vara klar. Jag vill alltså vidhålla, att vi behöva en snabb och lycklig lösning av denna fråga, och det torde icke vara omöjligt att vinna bådaddera, om de rätta krafterna sättas i rörelse.

Jag ber att i denna sak få göra ett litet inlägg. Herr Alexanderson har särskilt betonat, att utredningsförfarandet skall lämnas i domarekårens hand på det sätt, att domaren skall utse utredningsman. Utredande av konkurser skall bli ett yrke, och här bör utbildas yrkesmän. Ja, herr Alexanderson, den vägen ha vi sökt komma fram på under många år. Det har verkligen varit på det viset, att utbildade yrkesmän tagit hand om konkurserna, men resultatet härav har varit torftigt, och jag kan säga, att dessa yr-

kesmän äro de som totalt förstört såväl det anseende, som en utredningsman bör hava, som också, vad det väsentliga beträffar eller det ekonomiska resultat, som en konkursutredning bör lämna. Många exempel kunde jag anföra, att dessa utredningsmän blivit — jag vill icke säga det ord jag har på tungan — en särskild institution, som arbetar för sin egen skull och icke för fordringsägarnas räkning. Det är ju alldeles tydligt, att det är fordringsägarna, som här måste hava något och det mesta att säga till om. Vem skall bestämma härvidlag om icke just den som har fordring i boet? På den punkten är det en mycket bestämd önskan att ändring i den nuvarande lagstiftningen icke sker. Jag tror visst icke att vad som i propositionen föreslås är ofelbart, men, i valet mellan nuvarande konkurslag och vad i propositionen föreslås, väljer jag det senare, då jag tror att det har stora fördelar. Jag vill alltså varna för att den utredning, som kommer till stånd, följer herr Alexanderssons recept på det här området.

Jag vill också i avseende å ett litet inlägg från herr Bomans sida säga ett enda ord. Han gjorde med rätta gällande, att här måste något göras, men då han särskilt påpekade, att köpmannaföreningarnas konkursavdelningar, i de stora städerna utbildat sig och att det vore just exemplet att söka för det lämpliga, som i avseende å utredningsförfarandet borde fastställas i vår nya lagstiftning, måste jag inlägga en gensaga emot detta. Jag får även peka på, att den utredning, som kommer till stånd naturligtvis bör taga hänsyn till de vid detta tillfälle i ärendet väckta motionerna och sålunda närmare överväga faran av att för vissa sammanslutningar monopolisera rätten att taga hand om konkurserna. oavsett om dessa sammanslutningar äro de mest initierade i de föreliggande omständigheterna.

Jag vill därför, herr talman, då jag för närvarande icke har något annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets hemställan, dock få göra detta yrkande med den reseravtionen och förhoppningen, att en blivande utredning skall giva fordringsägarna den rätt att taga hand om sina angelägenheter som de hittills ägt, även om domarkåren åtagit sig att bestämma däröver.

Herr Rogberg: Det har ju varit enighet därom, att det framlagda förslaget är förtjänstfullt, såvitt det avser nya bestämmelser angående konkursgrunder och återvinningsförfarande. I den svåra frågan om förvaltningen, har från statsrådsbänken ifrågasatts, att kammaren nu borde i sin skrivelse giva det direktiv, som utskottet för sin del undvikit att lämna. Givetvis är det svårt att främtaga iborgenärerna den rätt, som de hittills ägt, att utse förvaltningsmän. Följaktligen har den ståndpunkt, på vilken förslaget står, från många håll i utskottet omfattats med sympati, men å andra sidan har icke kunnat undvikas, att de synpunkter för vilka herr Alexanderson nu gjort sig till tolk, nämligen att förvaltningen skulle utses av domstolen, inom utskottet funnits hava åtskilliga

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

*Förslag till ny
konkurslag.*
(Forts.)

skäl för sig. Då, såsom herr vice ordföranden i utskottet framhållit, man må förvänta, att processreformen så småningom skall komma till ett slut och måhända i den riktningen, att möjlighet beredes för domstolen att, på ett fullständigare sätt än hittills varit möjligt, övervaka konkursförvaltningen i dess fortgång, synes det vara skäl att avvakta processreformen. Skäl synes vara för kammaren att icke nu fatta bestämd ståndpunkt i frågan, huruvida förvaltningen skall utses av domstolen eller av borgenärerna, och detta underlättna ståndpunktstagande i denna del är ju det, som framgår av utskottets kläm, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr statsrådet Undén: Jag är uppkallad av några ord av den föregående ärade talaren, som tydde på att han fullständigt missförstått vad jag yttrade. Jag har ingalunda velat ifrågasätta, att riksdagen skulle geva direktiv i förvaltningsfrågan. Vad jag vände mig mot var, att utskottet skulle geva direktiv till Kungl. Maj:t att komma tillbaka med förslag om partiella reformer och icke om en helt ny konkurslag. I det avseendet innehåller utskottets förslag en bestämd anvisning till Kungl. Maj:t, och om riksdagen antager utskottets förslag, kan alltså Kungl. Maj:t icke komma tillbaka med ett förslag till ny konkurslag. Det förefaller mig, som om det vore riktigare, om kammaren bestämde sig för den skrivelse, varom yrkande gjorts av herr Boman.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Såsom av betänkandet framgår, har utskottet framgått på två linjer, och den ena av dessa har här, liksom inom utskottet, förfäktats av herr Anderson och går ut på, att konkursernas förvaltning helt och hållet skulle läggas i domstols hand. Den andra linjen åter har varit den, att borgenärerna såsom nu är förhållandet, skulle ha rätt att själva bestämma över konkursboets förvaltning. Jag ber att få säga, att jag följt den senare linjen. Jag anser det nämligen icke rätt, att en borgenär ställes helt och hållet utanför förvaltningen av det konkursbo, där han har fordran, och att bestämmandet om förvaltningen helt och hållet lägges i domarens hand. Det är väl ändå så, att de, som ha fordran, i vanliga fall åtminstone, tillhöra samma branch eller fack som gäldenären, och det torde anses uppenbart, att de lättare och bättre skola förstå att realisera boets tillgångar än en advokat. En advokat behärskar sitt område, och är i många fall en mycket skicklig jurist, men det är icke alltid säkert att han har erfarenhet på det praktiska området. För övrigt är det ganska tvivelaktigt om förvaltningskostnaderna genom att lägga förvaltningen helt under domares ansvar skulle kunna nedbringas. Den advokat som bleve satt att omhändertaga boet skulle säkerligen icke bli billigt vare sig i resor eller arvode.

Orsaken till att jag biträtt förslaget om avslag på den kungliga propositionen inom utskottet har varit den, och det framfördes mycket bestämt, att man ansåg, att denna lag skulle endast under mycket kort tid fungera, innan ett nytt förslag åter skulle komma

fram. Därtill kommer, att här skapas så många nya lagar, och det är allmän klagan över den forcerade lagstiftning, som nu pågår, varigenom det vore svårt för svenska folket att smälta alla de nya lagarna. Att nu skriva en ny lag av den allra största omfattning, som dock inom ett par tre år måste skrivas om, tror jag för min del, att vi icke böra göra.

Då jag inom utskottet bestämt framfört den åsikten, att utskottet icke borde giva något direktiv åt regeringen i denna fråga, ber jag få yrka bifall till herr Bomans förslag.

Herr vice talman: Då det icke torde vara skäl att förlänga denna debatt, skall jag icke inlåta mig på någon replik emot den talare som mot mig hade en motsatt uppfattning. Jag kan icke annat än beklaga den ringa hänsyn, som herr Alexanderson tog till det av köpmannaföreningarna gjorda uttalandet. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att det icke är handelskamrarna som uttalat sig här, utan köpmannaföreningarna, och det har sin betydelse däri, att dessa föreningar haft till uppgift att särskilt sysselsätta sig med konkursutredningar och på denna grund vunnit erfarenhet just på detta område.

Emellertid, varför jag begärt ordet var, att förra gången jag yttrade mig gjorde jag icke något yrkande. Nu föreligga olika yrkanden, dels på bifall till utskottets förslag, dels på rent avslag och dels på bifall till det av herr Boman framställda. Jag hade varit benägen att yrka rent avslag på utskottets hemställan, men det är nu i alla fall en önskan hos oss, opponenter, att Kungl. Maj:t måste upptaga frågan på nytt, och då jag icke kan se, att man vinner syftet genom ett avslagsyrkande, men å andra sidan man icke bör binda Kungl. Maj:t genom ett alltför snävt direktiv, och då målet sålunda bäst vinnes genom det av herr Boman framlagda förslaget, ber jag att få yrka bifall till detta förslag.

Herr Alexanderson: I anledning av herr vice talmanens sista yttrande vill jag endast erinra, att då jag yttrade mig om de av köpmannaföreningarna avgivna skrivelserna rörande denna fråga, jag endast framhöll, att de voro avgivna 14 dagar innan lagutskottets utlåtande till sitt innehåll hunnit bliva bekant, och att det visade sig, att de innehöllo yrkande på ändring i konkurslagen framför allt just på de tre punkter, som lagutskottet begärt att redan nästkommande riksdag skulle få tillfälle att göra ändring i.

Nu har man sagt sig icke vilja alltför mycket binda Kungl. Maj:t, och även herr statsrådet har gjort ett uttalande i denna riktning. Han menade, att utskottets betänkande i det avseendet icke var lyckligt. Jag måste svara, att jag hoppas för sakens egen skull att icke resultatet av ett mera vagt uttalande av riksdagen blir, att Kungl. Maj:t inkommer nästa år med ett förslag, som eventuellt icke heller då anses kunna av riksdagen godtagas, och på detta sätt den nuvarande lagen alltför snart kommer att orubbad

Förslag till ny konkurslag.
(Forts.)

bestå med alla brister bibehållna. Utskottet har trots, att detta förslag anvisade den bästa och säkraste vägen att på kort tid komma fram till avhjälpande av bristerna i alla tre kardinalpunkter, där man är enig, icke blott *om att brister föreligga*, utan också *hur de böra avhjälpas*, men att däremot på den punkt, där enighet i sistnämnda hänseende icke är för handen, man skulle uppskjuta frågan tills vidare. *Så långt* har i allt fall inom utskottet enighet rått, som att *förslagets* förvaltningsordning *icke* är tillfredsställande.

Herr Schlyter: Såsom herrarna observerat, stå i denna sak två bestämda uppfattningar emot varandra i fråga om förvaltningens ordnande. Den ena innebär, att domaren skall utse konkursförvaltare, den andra att konkursborgenärerna skola hava en viss självstyrelse på detta område. För den förra ståndpunkten har herr Alexanderson i sitt grundligt motiverade anförande uttalat sig, för den andra åter flertalet övriga talare, bland dem även herr Karl August Nilson, som emellertid icke desto mindre yrkade bifall till utskottets förslag. Om nu den förra ståndpunkten accepterats av utskottet, hade väl utskottet såsom konsekvens härav, när det hemställde om avslag på propositionen, bort begära framläggande av nytt förslag till förvaltningens ordnande på sätt herr Alexanderson förordnat. Detta har icke skett, utan har utskottet i stället framlagt det skrivelseförslag, som kammaren känner. Förklaringen härtill ligger däri, att med nämnda ståndpunkt, vilken i utskottet stannade i minoritet, förenat sig en annan avslagsståndpunkt, som fått sitt bästa uttryck i kammaren genom utskottets ärade vice ordförandes uttalande, att vi »fått tillräckligt många nya lagar vid denna riksdag, för att vi nu skulle sörja över att icke en ny stor lag kommer till stånd». Denna lagledans ståndpunkt — förklarlig hos äldre domare, som, icke gärna vilja lära sig för många nya lagar — har, som sagt, ingått en kompromiss med den i hög grad respektabla ståndpunkt, som företrädes av herr Alexanderson, varav resultatet blivit det underliga utskottsbetänkande, som vi fått emottaga.

För min del har jag — visserligen efter mycken tvekan — anslutit mig till den uppfattning, som företrädes av Sveriges köpmän, häradshövdingar och stadsdomare, d. v. s. alla de korporationer, som i denna fråga stå emot herr Alexanderson. Jag tror nämligen, att om man överlämnade åt domaren att utse förvaltare i konkurser, det skulle leda till att vissa personer komme att, med åsidosättande av borgenärernas intresse, gynnas med dylika uppdrag. Jag håller före, att domaren icke är den lämpligaste och skickligaste personen för den uppgift, som man här velat giva honom och jag tror icke, att detta förmynderskap över borgenärerna, denna byråkratisering av konkursförvaltningen av förhållandena påkallas. Kan man nu icke gilla herr Alexandersons ståndpunkt i själva saksfrågan, så kan det icke heller vara riktigt att ansluta sig till det yrkande, vartill han kom. Jag befarar också, att ett bifall till utskottets förslag måste leda till flera års uppskov med frågans

slutliga avgörande, och jag är fullkomligt överens med statsrådet och chefen för justitiedepartementet därutinnan, att det icke kan vara rimligt att nu börja lappa på den gamla konkurslagen, något som möjligen kunnat ifrågasättas i början av reformarbetet, men icke då man står vid slutet av detsamma med ett utarbetat förslag, som av de flesta erkännes hava på ett lyckligt sätt löst de svåra spörsmål, som det här gäller att komma till rätta med. Genom bifall till herr Bomans yrkande har man däremot utsikt att få detta förslag tillbaka i oförändrat skick vid början av nästa riksdag.

*Förslag till ny
konkurslag.
(Forts.)*

Herr talman, jag vågar icke förlänga diskussionen, utan ber att, på grund av vad jag redan anfört och på de skäl, som utvecklats av herr vice talmannen med flera, få yrka bifall till det skrivelseförslag som herr Boman här framlagt.

Herr Klefbeck: Herr talman! Det var ett yttrande av den siste talaren, som uppkallade mig, emedan han nog hade, tror jag, missuppfattat ställningen inom utskottet. Det var nog icke så, att herr Alexanderson var i minoritet för sitt yrkande, utan det var tvärtom så, att han och jag jämte några till böjde oss för den så gott som enhälliga mening, som kom till synes från andra kammarens utskottsledamöters sida. Högerrepresentanterna och socialdemokraterna från andra kammaren förenade sig, och vi, som gått på regeringens förslag förut, böjde oss.

Vi ha gjort detta i den vissa förhoppningen, att på den vägen de fördelar, vilka enligt allas mening förslaget innehåller, skulle fortast kunna vinnas. Konkursgrunderna, återvinningsreglerna och ackordsförfarandet utan kokurs, dessa huvudpunkter, som vi alla önska få snart genomförda, hava vi mött inom det kungliga förslaget utvecklade på ett sådant sätt, att vi funnit oss kunna så gott som fullständigt ansluta oss till detsamma; och vi mena, att det skulle vara mycket lätt för Kungl. Maj:t att inskjuta dessa punkter i den gällande konkurslagen. Men däremot hava skarpa anmärkningar rikats mot det föreslagna förvaltningsförfarandet, och det är ungefär detsamma som i den nu gällande lagen. En omarbetning av detta skulle emellertid kräva betydligt längre tid. Om vi sålunda skulle få en fullständigt ny konkurslag, så kan den, såvitt jag kan se, icke vara färdig till nästa år, och vi tro därför, att det är i köpmännens eget intresse att gå den väg, som utskottet påpekat, för att redan nästa år vinna de fördelar, som vi på det livligaste eftersträva.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande nu föredragna utlåtande yrkats ej mindre att vad utskottet hemställt skulle bifallas än även, av herr Boman, att kammaren skulle besluta

1:o att riksdagen med förklarande, att ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen godkännas, skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, framlägga dels förslag till ny konkurslag i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget, dock att därvid frågan om

Förslag till ny konkurslag.
(Forts.)

konkursförvaltningen borde tagas under förnyad omprövning, dels förslag till lag om ackordsförhandling utan konkurs;
2:o) att de i ämnet väckta motionerna skulle anses härigenom besvarade.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Bomans under överläggningen framställda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 23;

Nej — 97.

Om vissa åtgärder till förmån för befolkningen i svenska Finnmarken.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av åtgärder i visst syfte i fråga om den svenska Finnmarken.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Welin* väckt motion, nr 88, hade nämnda kammare på hemställan av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle an hålla, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt de kommittéer och nämnder, som hade att efter utredning avgiva förslag till åtgärder rörande Norrland, att vid sitt arbete taga särskild hänsyn till, vad i fråga om den svenska Finnbygden kunde göras för såväl svenskhetens bevarande som för tillgodoseende av befolkningens egna berättigade krav på byg dens ekonomiska, sanitära och kulturella utveckling.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Enhörning*: Herr greve och talman! Vid debatten under gårdagen här i kammaren om spanska sjukans härjande i övre

Norrland fingo vi en livlig skildring av de svåra förhållanden beträffande läkare- och sjukvården, som ännu äro rådande i enkannerligen Lappland, i Norr- och Västerbotten. Vi måste tillskriva detta de kolossala avstånden och den ringa befolkningen samt utan tvivel de små anspråk på livet och den förnöjsamhet, som dess bättre är rådande bland befolkningen därstädes. Då det på sjukvårdsområdet där uppe är så sorgligt beställt, att större delen av stora familjer kunna bliva offer för farsoten utan tillgång till läkare eller den primitivaste sjukvård, så måste man ju antaga, att det är lika illa ställt på alla andra kulturområden. Så är det obestriddigen även. Det veta vi. Nu hägrar visserligen, tack vare Inlandsbanan och tvärbanorna, bättre tider för befolkningen. Det går dock långsamt fram med dessa byggen, allt för långsamt, men hoppet är folkets vän, och oss tillkommer det att tillse, att det icke övergiver hoppet.

Om vissa åtgärder till förmån för befolkningen i svenska Finnmarken.
(Forts.)

Ämbetsmän, som flyttat och flytta till Norrland, ja t. o. m. till dess städer, anse sig som landsförvista och berättigade efter några få år till kompensation i befordringsväg på sydligare kanter. Undra då icke på, att en stor del av Norrlands inre befolkning under flera årtionden före det stora världskriget sökt upp ett bättre land på andra sidan av Atlanten! Nu gäller det för oss att, när förhållandena efter kriget någorlunda kommit i sina gängor, behålla den idoga och förnöjsamma befolkning, som vi äga i dessa bygder och som i århundraden där haft en spartansk tillvaro och fått leva i avsaknad av detta livets goda i egentlig bemärkelse. Men, mina herrar, vad vi för summat, det underlåta icke andra fast i motsatt riktning till våra önskemål. Vi veta, att missnöje utsås hos denna befolkning för att göra den misstänksam mot allt svenskt för att vid lämpligt tillfälle i framtiden kunna begagna sig därav. Detta skola vi genom ett ihärdigare kulturarbete i dessa trakter helt enkelt omöjliggöra. Samma språk, som vi tala, skall folket däruppe även lära sig tala inom en ej allt för långt avlägsen tidpunkt, om vi blott målmedvetet arbeta därpå.

Den propaganda, som sedan en tid bedrivits i nordöstra delarna av Norrbottens län för utbredande av finskt språk och finska tänkesätt, har på ett obehagligt sätt påmint oss om nödvändigheten av att låta innevånarna även i denna avlägsna landsända komma i åtnjutande av en del av de förmåner som landets innebyggare i övrigt. Även om agitationen ej kommer att få allvarigare följder praktiskt taget, skulle säkerligen många obehag kunna undvikas och mycket vinnas, om folket där uppe just nu finge en kraftig handräckning av staten. Visserligen har åtskilligt gjorts från såväl länets som statsmakternas sida för att förbättra livsvillkoren i Norrbotten, och även på privat väg har här mycket gott uträttats. Så även i Västerbotten. I synnerhet erinra vi oss då arbetsstugorna och vilka pionjärer för kulturen dessa varit och äro. Men medlen hava ej varit tillräckliga. Det går alltför långsamt fram, varför resultatet av arbetet fått något av kulturprovisorium över sig. De stora avstånden i dessa glest befolkade trakter äro naturligtvis förnämsta orsaken till, att innevånarna där blivit styvmoderligt behandlade.

Om vissa åtgärder till förmån för befolkningen i svenska Finnmarken.

(Forts.)

Ett utomordentligt gott program för moderniserandet av livet i de svensk-finska gränstrakterna förefinnes visserligen och skall väl i sinom tid genomföras och, såsom vi hoppas, bära goda frukter.

De företeelser, som jag nyss omnämnde, ha kommit oss att inse, att det kulturella besittningstagandet av den s. k. finnbygden — som dock är äkta svensk mark — måste ske i väsentligt hastigare tempo, än man från början tänkt sig. Vi måste finna nya hjälpmedel för ett snabbt realiserande av **planen därför**.

Det är även dessa önskemål, som herr Welin framkommer med i sin motion, vilken fått ett så välvilligt mottagande i det utskott, som haft frågan under behandling.

Bilagorna i utskottsutlåtandet föra även sitt vältaliga språk till förmån för ett snabbt ordnande av förhållandena i de finska gränstrakterna.

Som nu staten obestriddligen är den störste egendomsbesittaren — jag erinrar om Kiruna, Loussavaara, de stora kronoparkerna och de kolossala vattenfallen — bör den även därför så mycket mer känna det som en skyldighet att se till, att invånarna bliva delaktiga av svensk kultur. För täckandet av de utgifter, som måste göras för att sprida upplysning i denna landsända, vill jag föreslå, att staten anslår en liten bråkdel av inkomsterna av kronoparkerna där uppe. I första hand måste vägar brytas, och skolor och lärarbostäder byggas. Ja, en obetydlig gallring av överårig och skadad skog, som nu förfäres å kronoparkerna, skulle under några få år räcka till för att skaffa medel för att täcka kostnaderna för dessa kulturbyggen. Och denna upprepning blev på samma gång en vinst för skogskulturen, som ej heller den här stått så synnerligen högt.

De besuttna äro ju de, som i gångna tider städse i vårt land först fått bära kostnaderna för kulturarbetet, och i detta fall är det staten, som är den store besuttna jord- och skogsägaren, och alltså bör väl även staten i denna landsända bära den större delen av de kulturella kostnaderna, vilka kunna täckas med en ytterst obetydlig del — ja, så obetydlig, att den ej ens bör nämnas — av de kolossala värden, staten äger där uppe i jord, malm, skog och vattenfall.

Av handlingarna i fråga framgår nämligen att skolor och lärarbostäder delvis icke finnas utan försiggår undervisningen i förhyrda lägenheter, som ofta äro formliga pörten, och dylika primitiva anordningar kunna naturligtvis ej locka väl kvalificerade lärare att söka sin verksamhet där uppe. Detta missförhållande är svenska staten ovärdigt.

Vad jag alltså i främsta rummet i detta sammanhang vill göra mig till förespråkare för, är, att skolor och lärarbostäder så fort som möjligt måste uppföras, vägar brytas, och sjukvården ordnas, samt att medel därtill — där så fordras — tages av övermoget och skadat virke å kronoparkerna, vilka inom de olika socknarna genom extra utstämplingar böra bära den andliga odlingen i våra ödebygder.

Vi böra för övrigt komma ihåg, att i den mån vi vinna övre Norrland för en — om jag så får säga — raskare kultur, erövra vi inom Sveriges gränser ett Amerika, som skall kunna taga emot allt

större skaror av svenska medborgare, vilka säkerligen annars skulle gå förlorade för landet.

Jag ansluter mig alltså, herr greve och talman, till de synpunkter, som herr Welin framfört i sin behjärtansvärda motion, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Om vissa åtgärder till förmån för befolkningen i svenska Finnmarken.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen.

Om höjning av riksdagsmannaaarvodet.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 326, hade herr *Fast* m. fl. hemställt, att riksdagen ville som vilande till grundlagsenlig behandling för sin del antaga följande förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningens § 12:

§ 12.

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort, där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen fyrtio riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt fyrtusenåttahundra riksdaler. Ledamot — — — — — åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort, där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente trettio riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt tretusensexhundra riksdaler.

Den ledamot — — — — — befallningshavande.

Samtidigt med denna motion hade utskottet till behandling förehåft en i första kammaren väckt motion, nr 178, vari herr *Reuter-skiöld* hemställt, att riksdagen för sin del måtte till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande ändrade lydelse av § 12 riksdagsordningen:

Ledamot — — — ej må överstiga vid lagtima riksdag sammanlagt tvåtusenfyrahundra riksdaler och vid urtima riksdag sexhundra riksdaler. Ledamot — — — åter. Ledamot — — — överstiga vid lagtima riksdag sammanlagt ettusenåttahundra riksdaler och vid urtima riksdag fyrahundra femtio riksdaler.

Den — — — befallningshavande.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på angivna skäl hemställt,

1:o) att riksdagen, i anledning av motionen II: 326, ville för sin del som vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Om höjning
av riksdags-
mannarvodel.

(Forts.)

Förslag

till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen:

§ 12.

Nuvarande lydelse:

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen tjugu riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt två tusen fyra hundra riksdaler. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente femton riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt ett tusen åtta hundra riksdaler.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot av kammaren, befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens befallningshavande.

2:o) att herr Reuterskiölds motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos fogade flera reservationer.

Enligt en av dessa reservationer hade herrar *Clason*, *K. J. Ekman* och *H. Gösta Andersson* yrkat, att utskottet skulle föreslå riksdagen att för sin del till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Utskottets förslag:

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen *trettiotvå* riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt *fyratusen femhundra* riksdaler. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente *tjugufyra* riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt *tretusen fyrahundra* riksdaler.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot av kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens befallningshavande.

*Om höjning
av riksdags-
mannaarvodet.
(Forts.)*

Förslag

till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen:

Nuvarande lydelse:

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen tjugu riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt två tusen fyra hundra riksdaler. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente femton riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt ett tusen åtta hundra riksdaler.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver, vara förlustig det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot av kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens befallningshavande.

Föreslagen lydelse:

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdagen, *trettiotvå* riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt *vid lagtima riksdag fyratusen femhundra riksdaler och vid urtima riksdag ettusen nio hundra riksdaler*. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente *tjugufyra* riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt *vid lagtima riksdag tretusen fyrahundra riksdaler och vid urtima riksdag ettusen fyrahundra riksdaler*.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot av kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens befallningshavande.

I en annan reservation hade herrar *von Geijer, Henrikson och Nilsson* i Antnäs av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av motionen II: 326, ville för sin del som vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Om höjning
av riksdags-
mannaarvodet.

(Forts.)

Förslag

till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen:

§ 12.

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort, där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt i dagtraktamente under riksdag *trettiofem* riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt *fyratusentvåhundra* riksdaler. Ledamot, som under lagtima riksdag efter beviljad ledighet besöker hemorten, äge att av statsmedel undfå ersättning för därav föranledd resekostnad, dock högst för två resor fram och åter.

Ledamot av första kammaren, som är bosatt å ort, där riksdag hålles, undfår i dagtraktamente *tjugusju* riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt *tretusentvåhundrafyrtio* riksdaler.

Den ledamot av kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för varje dag han utebliver vara förlustig det honom enligt föregående moment tillkommande dagtraktamente.

Vill ledamot av kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtilfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens befallningshavande.

Därjämte hade herr *von Geijer* anmält, att han vidkommande det av herr Clason m. fl. reservationsvis gjorda yrkandet, att arvodet vid urtima riksdag skulle begränsas till högst 60 dagar, instämt i den av herr Clason m. fl. sålunda framförda principen.

Herr *von Geijer*: Herr greve och talman! I konstitutionsutskottet har jag antecknat en avvikande mening från de övriga ledamöterna av kammaren. Det är i fråga om tiden för arvodets utgående. Det är den principiella åtskillnaden mellan mig och mina medreservanter från andra kammaren å ena sidan samt utskottets majoritet, att vi för vår del yrkat på kvarhållande vid den nu gällande regeln, att riksdagsarvodet skall utgå endast under en tid av 4 månader, då däremot utskottsmajoriteten yrkat, att arvodestiden skall utsträckas till 140 dagar, alltså 20 dagar längre än nu är bestämt. För oss reservanter har detta stått såsom en ren kapitulation för varje tanke på, att vi skulle kunna begränsa riksdagstiden. Det står nämligen för oss alldeles klart, att därest riksdagen nu verkligen beslutar, att arvodet skall utgå i 140 dagar, så kommer riksdagen för framtiden aldrig att vara kortare tid än detta. Jag vet ju, att meningen är, att oavsett vad vi här i dag besluta angående arvodesfrågan, är tiden nu en gång sådan, att riksdagstiden icke kan beräknas bliva kortare än 140 dagar. Jag och mina medreservanter våga emellertid häremot hysa en avvikande mening. Vi vilja icke utan vidare uppgiva den princip, som varit hittills gällande. Det är sant, att under de senare åren har riksdagen varit samlad betydligt längre än 120 dagar, men intill år 1915 var det icke mer än en enda gång, som en

period uppgick till mer än 140 dagar. Det var år 1910. Det har visserligen varit nära ett par gånger.

Jag skall icke besvära kammarerna med någon längre statistik, men jag kan framhålla, att riksdagen under åren 1901—1916 avslutades följande dagar, nämligen: $\frac{4}{6}$, $\frac{22}{5}$, $\frac{23}{5}$, $\frac{21}{5}$, $\frac{22}{5}$, $\frac{28}{5}$, $\frac{3}{6}$, $\frac{4}{6}$, $\frac{29}{5}$, $\frac{11}{6}$ — det var år 1910 som jag redan pekat på — $\frac{1}{6}$, $\frac{31}{5}$, $\frac{2}{6}$ och $\frac{29}{5}$. År 1916 förpuppades riksdagen, så jag kan icke upptaga tiden för dess avslutning i detta sammanhang. Härav framgår såsom jag nämnt, att tiden ofta varit rätt avsevärt kortare än 140 dagar. Jag vill också erinra om, att dessa dagar för riksdagstidens slut vore de officiella, och vi veta alla, att rätt så många av riksdagens ledamöter hava hemrest och avlägsnat sig, innan den officiella avslutningen ägt rum. Någon avkortning på detta kan sålunda även åberopa. Emellertid är det svårt att profetera. Jag vet icke vad framtiden kan bära i sitt sköte, men jag kan icke underlåta att jämväl i detta sammanhang framhålla, att den förlängda riksdagstiden i ej oväsentlig mån sammanhänger med det förhållandet, att nu förevarande tidsperiod är en brytningstid, och att för den skull enligt min mening det föreligger en möjlighet, att en minskning i riksdagsarbetet kan emotes, sedan de nya förhållanden, som varit utmärkande för perioden, vunnit stadga. Emellertid vill jag upprepa, att ingen kan veta, huru förhållandena kunna komma att gestalta sig, men må det dessutom här vara mig tillåtet att peka på att det blir en fullständig nödvändighet att hejda detta hastiga tempo, som lagstiftningsarbetet på senaste åren slagit in på. Det ligger nämligen icke annat än inom möjlighetens område, att ett bakslag måste komma. Jag vill sålunda för min del icke uppgiva förhoppningen, att denna tid kan förkortas.

Oavsett detta, finnes det något annat, som jag ytterligare vill peka på till stöd för min mening att riksdagstiden kan hållas inom rimliga gränser. Det är vårt eget arbetssätt. Ingen kan förneka, att riksdagen härvidlag gör sig skyldig till stor försummelse och att den slösar med tiden. Jag erinrar om det sätt, som vunnit burskap, icke minst inom det utskott jag tillhör, att även om en betydlig motion föreligger, även om det gäller en detaljfråga och även om principfrågan näppeligen kan få någon majoritet, så föranleder den en undersökning med den största noggrannhet. Jag vill peka på ett annat utskott, statsutskottet, som skriver kort och koncist. Om de andra utskotten skrevo på samma sätt, skulle stora besparingar i tiden kunna åga rum. Men oavsett detta står det för mig alldeles klart, att den psykologiska inverkan, som en längre tid för arvodenas utgående medför, måste hava med sig, att riksdagstiden utsträcker. Då jag icke är övertygad om, att det är alldeles nödvändigt att på detta område giva efter för sådana meningar, så synes det mig, att man bör skarpt fasthålla vid den princip, som nu gäller, att arvodet skall utgå endast för 120 dagar. Denna psykologiska verkan att påskynda arbetet är enligt min mening icke minst betydelsefull i början av riksdagen, ty vet man då, att man har nära 5 månader till sin disposition, så är min övertygelse, att man lägger arbetet mindre ekonomiskt, än om man går ut ifrån den förutsättningen, att den skall på-

*Om höjning
av riksdags-
mannaarvodet.*
(Forts.)

*Om höjning
av riksdags-
mannararvodet.*
(Forts.)

gå endast 120 dagar. Sålunda, herr greve och talman, med denna min uppfattning vill jag för närvarande icke övergiva den nu gällande principen, att arvodet icke skall utgå för längre tid än 120 dagar, och med denna uppfattning vill jag sålunda yrka på bifall till den av mig med flera vid utskottets utlåtande fogade reservationen och sålunda avslag på utskottets hemställan.

Herr Cla:son: Om kammaren haft tillfälle att taga närmare kännedom om detta betänkande, finner kammaren, att jag i fråga om arvodet under lagtima riksdag anslutit mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt. Gent emot herr von Geijer skall jag be att få säga, att jag icke tror, att tiden för riksdagsarbetet under nuvarande förhållanden kan väsentligen pressas ned synnerligen mycket under tiden till den 1 juni, och den statistik, som han föredrog, visade nog också i själva verket, att riksdagen före år 1916 hade i stort sett räckt maj månad ut. Efter år 1916 har den i varje fall räckt åtskilligt längre. Jag har under sådana förhållanden ansett, att man skulle hava större utsikt till, att den reglering som nu föreslås, blir mera fast och mera bestående, om man verkligen accepterar det faktiska förhållandet, att riksdagen icke slutar förrän omkring den 1 juni, än om man skulle gå den motsatta vägen och i grundlagen slå fast en avslutningstid, som i själva verket aldrig kan komma att upprätthållas.

Jag vill dessutom påpeka, att sådan denna bestämmelse är lagd, så innebär den visst icke, att riksdagen skall hålla på till den 1 juni. Slutar den före den 1 juni och efter fyra månader, uppbära riksdagsmännen arvode endast för de överskjutande dagar, som riksdagen varit samlad. Skulle man återigen gå på den av herr von Geijer antagna linjen och därmed för tiden intill den 10 maj fastslå ett högre arvode, än man eljest anser behövt, så skulle man göra det av den anledningen, att detta högre arvode under de första fyra månaderna skulle täcka kostnaderna under den följande arvodeslösa tiden. Men då har man enligt min tanke gått in för en princip, som i längden icke låter sig upprätthållas. Jag tror nämligen icke, att riksdagsmännen under sådana förhållanden skulle efter den 10 maj reflektera på, att de under den föregående tiden hade fått ett för högt arvode för att överskottet skulle användas till maj månads utgång, utan jag tror alldeles bestämt, att samma klagomål, som vi för närvarande höra över den arvodeslösa tiden även i fortsättningen skola komma att göra sig gällande och ganska snart föranleda nya regleringar.

Jag ber till slut få erinra om, att, då saken behandlades i utskottet, ett förslag i själva verket framlades, att arvode skulle utgå ända till den 10 juni, d. v. s. en månad över den nuvarande tiden; och jag tror, att det kompromissförslag, som vi under sådana förhållanden stannat vid, är av den beskaffenheten, att det borde kunna tillfredsställa även dem, som genom ett något begränsat arvode vilja försöka minska riksdagens längd. Detta om den sidan av saken.

Därjämte har i fråga om urtima riksdag i motion av herr Reuterskiöld yrkats en förändring därutinnan, att arvodelt skulle regleras även för urtima riksdag. Då i fråga om lagtima riksdag man nu, likasom tidigare, är ense om att med hänsyn till tiden för arvodelts utgående vid lagtima riksdag vidtaga en begränsning, och då man verkställer denna efter den normala längden av en lagtima riksdag, så synes det mig, att man verkligen ock borde nu vidtaga en liknande reglering även med hänsyn till urtima riksdag. Jag har därmed icke alls gått in på frågan, varför den sist hållna urtima riksdagen förlängdes, men jag vill framhålla, att man måste anse som en oegentlighet, om riksdagsmännen uppbära arvode under en lång period, då de faktiskt icke hava några arbetsuppgifter. Arvode uppbäres ju icke vid lagtima riksdag, om den »förpuppas» utöver den normala tiden, och vi böra icke skriva grundlagen så, att det blir ett annat förhållande vid urtima riksdag, när den »förpuppas». Beträffande den tid, under vilken arvode bör utgå vid en urtima riksdag, har jag föreslagit 60 dagar, och det är av statistiken visat, att det är fullt tillräckligt.

Jag skall under sådana förhållanden, herr greve och talman, be att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen. Och då jag vet, att i grundlagsfrågor proposition kommer att framställas med »ja» och »nej» till alla de skilda förslagen, ber jag att få påpeka, att om kammaren antager mitt förslag, så har kammaren reglerat arvodelt både för lagtima och urtima riksdag: för lagtima i enlighet med utskottets hemställan, till vilken jag anslutit mig, och som jag inarbetat i grundlagstext, och för urtima enligt min reservation. Det står naturligtvis också kammaren fritt att antaga såväl utskottets förslag för lagtima riksdag som min reservation. Då har man nästa riksdag att välja mellan en reglering för endast lagtima riksdag och en reglering för både lagtima och urtima riksdag.

Jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Friherre Adelswärd: Herr greve och talman! Under ett visst skede av förhandlingarna om nu föreliggande fråga i konstitutionsutskottet ställde jag mig på den ståndpunkten, att jag skulle vara villig att gå med på den ändring eller det förslag, som nu har framträtt i form av herr Clasons m. fl:s reservation. Jag gjorde det emellertid ej därför att jag kunde inse, att en sådan ändring av grundlagen egentligen var behöfelig, då det kunde antagas ytterst sällan om någonsin i framtiden komma att inträffa, att en urtima riksdag behöver räcka utöver två månader, till vilken tid man velat begränsa den genom den bestämmelse, som reservanterna påyrkat. Särskilt när ändringen beträffande det hemliga utskottet genomförts, kommer det icke att föreligga något behov av s. k. »förpuppning» av vare sig lagtima eller urtima riksdag. Jag kunde sålunda, ehuru jag icke ansåg denna grundlagsändring, som reservanterna påyrkat, vara vare sig nödig eller nyttig, tänka mig att gå med på den ur enhetssynpunkt,

*Om höjning
av riksdags-
mannaarvodelt.
(Forts.)*

*Om höjning
av riksdags-
mannaarvodet*

(Forts.)

d. v. s. för att få ett om möjligt enhälligt utskottsbetänkande i denna fråga.

Nu förvånar det mig rätt mycket, att den föregående ärade talaren, vice ordföranden i konstitutionsutskottet — som jag hört flera gånger, då det gällt grundlagsändringar starkt betona, att icke några sådana böra göras, som icke äro verkligt nödiga eller nyttiga — nu velat påyrka denna förändring av grundlagen, som verkligen svårligen kan betraktas som nödig eller nyttig. I sitt anförande nyss framhöll vice ordföranden i utskottet, att då han likvisst påyrkat en sådan förändring, så var det uteslutande ur den sakliga synpunkten, att han ville därmed få ett medel för att hindra urtima riksdag att utsträckas längre än som oundgängligen var behöfligt. Han framhöll också, att motivet för detta hans ståndpunktstagande ingalunda var det förhållandet, att den sista urtima riksdagen räckte så länge, varunder riksdagsmännen fingo arvode utan att fullgöra något motsvarande arbete. Jag har naturligtvis ingen anledning att tvivla på, att detta skulle vara herr vice ordförandens bestämda ståndpunkt. Här har likvisst inom denna kammare vid flera tillfällen, som jag vet, uttalats ett bestämt påstående, att orsaken till att urtima riksdag så länge var samlad förra året skulle i väsentlig grad vara den, att man därigenom ville bereda en sorts gottgörelse åt riksdagsmännen, vilka icke fingo ut arvode för hela den tid, som den föregående lagtima riksdagen hade att arbeta. Jag är för min del absolut bestämt övertygad om, att detta icke var motivet för att den urtima riksdagen så länge hölls samlad. Jag kan så bestämt säga det, därför att jag var i tillfälle att taga kännedom om anledningarna, varför man ansåg nödvändigt att hålla den urtima riksdagen samlad. Jag tror, att även vice ordföranden i utskottet har kännedom om dessa skäl. Om nu emellertid riksdagen går med på denna reservation, skulle den åtminstone få skenet av att godkänna denna uppfattning, som sålunda skulle göra gällande, att den urtima riksdagen varit samlad endast för att skaffa inkomst i form av dagtraktamenten åt riksdagsmännen.

Jag vill för min del icke medverka till en sådan uppfattning, och då, såsom jag redan förut har sagt, jag omöjligt kan finna, att denna grundlagsändring kan betecknas som nödig och nyttig, får jag på det bestämdaste avstyrka bifall till denna reservation och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Den siste ärade talaren har yrkat avslag på herr Clasons reservation, därför att ett bifall till densamma skulle kunna ge sken av, att riksdagen godkände den åskådning, som tämligen allmänt uttalats, att förra urtima riksdagen varit samlad för arvodets skulle. Jag skall för min del tvärtom vilja tillstyrka herr Clasons reservation på den grund, att riksdagen därigenom visar, att den icke ens vill ha skenet av att, om den är samlad längre tid under urtima riksdag, detta är beroende på arvodet.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Clasons reservation.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu föredragna utlåtande framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det förslag till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen, som förordats i den av herr von Geijer m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det förslag till ändrad lydelse av sagda paragraf, som förordats i den av herr Clason m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen.

*Om höjning
av riksdags-
mannaarvodet.
(Forts.)*

Vidare yttrade herr talmannen, att propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i punkten 1 gjorda hemställan, därefter särskilt i fråga om vartdera av de ovan under 2:o) och 3:o) upptagna yrkandena samt slutligen särskilt angående utskottets hemställan i punkten 2.

Härefter gjordes till en början enligt de yrkanden, som förekommit i avseende å utskottets i punkten 1 gjorda hemställan, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å samma hemställan; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen proposition på bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet samt, då svaren utgjordes såväl av ja som av nej, vidare proposition därpå att ifrågavarande förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som förkastar det förslag till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen, som förordats i den av herr von Geijer m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 43 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages ifrågavarande förslag att vila till vidare grundlagsenlig behandling.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 30.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till det under 3:o) här ovan upptagna yrkandet samt, då svaren utföllo

*Om höjning
av riksdags-
manneavvotet.*
(Forts.)

med blandade ja och nej, ytterligare på förkastande av förslaget i fråga; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition, så lydande:

Den, som till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antager det förslag till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen, som förordats i den av herr Clason m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 43 anförda reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar.

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande förslag.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit på följande sätt:

Ja — 42;

Nej — 75.

På gjord proposition bifölls slutligen vad utskottet i punkten 2 av utlåtandet hemställt.

Då tiden nu var tämligen långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarrens förhandlingar övertogs av herr vice talmannen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i vissa punkter under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen samt under samma huvudtitel av propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1920, dels och i särskilda propositioner nr 388, 396, 378, 386 och 289 gjorda framställningar;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av ytterligare medel för utförande av vissa undersökningsarbeten å Malmöhus slott; samt

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av semester åt föreståndare för navigationsskolorna m. m.

Anmälades och bordlades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beviljande av medel till en extra division i Svea hovrätt;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till särskilt avlöningsvillkor för revisionssekreterare och visst tillägg till avlöningsvillkoren för hovrättsråd;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande i viss utsträckning av nu utgående ersättning åt personer, menigheter och allmänna inrättningar för dem genom införande av strafflagen den 16 februari 1864 frångångna bötesandelar;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till uppförande av två paviljonger för oroliga sjuka vid vartdera av Sätters och Västerviks hospital;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående anslag till upprätthållande av radiumhemmets verksamhet m. m.;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utgiftsstat för postsparbanken m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ortstillägg till tjänstemän och betjante vid länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län m. fl.;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be-
myndigande för Kungl. Maj:t att för kronans räkning inköpa fastig-
heten nr 5 i kvarteret Cephalus med adressnummer 1 vid Salviigränd
i Stockholm m. m.;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be-
redande av ökat lokalutrymme för i huvudstaden förlagda ämbetsverk
och statsinstitutioner jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjän-
steställningen för vissa befattningshavare vid statens järnvägar och
postverket m. m.;

bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt till-
lämpning av förordningen den 11 juli 1919 om utgörande av en sär-
skild stämpelavgift i vissa fall vid köp och byte eller införsel till
riket av pärlor med flera lyxvaror;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
förordning angående ändrad lydelse av §§ 4 och 12 i förordningen
den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen
under militärtjänstgöring jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pen-
sionering av vissa befattningshavare hos hushållningssällskapen
m. fl.; och

nr 59, angående pension åt föreståndaren för riksdagens tryckeri-
expedition J. P. Velander m. m.; samt

Första kammarens protokoll 1920. Nr 46.

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 32, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om jordbrukets bedrivande för statens egen räkning å vissa kronoegendomar.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5,06 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
